

UK Pedagogická fakulta
Katedra občanské výchovy a filosofie
Diplomová práce

Integrace cizinců do české společnosti

Martin Pokorný

Doc. PhDr. Radomír Havlík, CSc.

2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

V Praze dne.....

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval Doc. PhDr. Radomíru Havlíkovi, CSc. za příkladné vedení mé diplomové práce.

Martin Pokorný

Abstrakt

Cílem mé diplomové práce je prozkoumání problematiky integrace cizinců do české společnosti. K tomuto účelu zamýšlím použít techniku dotazníkového šetření, spolu s komparací dalších šetření, která byla provedena nevládními organizacemi. Dílčím záměrem je pak zmapování právního postavení cizince v České republice, důvody emigrace v historii, její vývoj a skladba migrující populace na evropském kontinentě. Dále se zaměřím na možnosti zdravotního a sociálního pojištění s možností využití lékařské péče a také na možnosti práce a studia cizinců v České republice.

Abstract

The aim of my diploma work is to study the subject of integration of foreigners into the Czech society. For that purpose I intend to use research questionnaires and to compare my results with results of other researches conducted by NGOs. Secondary aim is to map legal status of foreigners in the Czech Republic, historical reasons for migration and its development, and the composition of migrating population in Europe. Furthermore, I will focus on access to health and social insurance and to the health care system as well as on education and work opportunities which foreigners have in the Czech Republic.

OBSAH

Úvod, stručný nástin problematiky, zdůvodnění výběru daného tématu

TEORETICKÁ ČÁST

1. Vybrané aspekty migrace	5
1.1. Historicko-politické aspekty migrace	5
1.1.1. Migrační procesy v Československu a České republice	6
1.1.2. Reemigrace	7
1.2. Ekonomické aspekty migrace	9
1.2.1. Remitence	12
1.2.2. Cirkulační migrace	13
2. Proces integrace cizinců	14
2.1. Překážky integračního procesu	19
2.2. Náhled české společnosti vůči cizincům žijících v České republice	23
3. Právní postavení cizinců v České republice	26
3.1. Přejídný pobyt	28
3.2. Trvalý pobyt	32
3.3. Státní občanství České republiky	33
3.4. Negativní jevy cizineckého zákona	34
3.5. Obcházení cizineckého zákona	35
4. Instituce a organizace zabývající se integrací cizinců	37
4.1. Stručný přehled vývoje migrace od r. 1990	37
4.2. Státní správa a integrace cizinců	38
4.3. Veřejná správa a integrace	41
4.4. Nestátní neziskové organizace (NNO)	43
4.4.1. Asociace uprchlíků v České republice	43
4.4.2. Berkat	44

4.4.3.	Centrum pro integraci cizinců, o.s. (CIC)	44
4.4.4.	Česká katolická charita	45
4.4.5.	Člověk v tísni	46
4.4.6.	Mezinárodní organizace pro migraci (IOM)	46
4.4.7.	Multikulturní centrum Praha	48
4.4.8.	Organizace pro pomoc uprchlíkům, o.s. (OPU)	49
4.4.9.	Poradna pro integraci, o.s. (PPI)	50
4.4.10.	Sdružení občanů zabývajících se emigranty SOZE	51
4.4.11.	Sdružení pro integraci a migraci, Poradna pro uprchlíky	52
4.4.12.	UNHCR	52
4.4.13.	Úřad vysokého komisaře OSN pro uprchlíky v Praze	53
4.4.14.	Přehled hlavních internetových adres s obsahem integrace cizinců	53
5.	Přístup cizinců ke zdravotní péči a sociálním výhodám	55
5.1.	Zdravotní péče v České republice	55
5.1.1.	Veřejné zdravotní pojištění	56
5.1.2.	Cestovní zdravotní pojištění	57
5.1.3.	Skrytá problematika komerčního zdravotního pojištění	59
5.1.4.	Komunikační bariéra ve zdravotnictví	60
5.2.	Systém sociálního zabezpečení cizinců v ČR	61
5.2.1.	Důchodové pojištění	62
5.2.2.	Nemocenské pojištění	63
5.2.3.	Státní sociální podpora	63
5.2.4.	Sociální pomoc	64
5.2.5.	Státní politika zaměstnanosti	64
6.	Možnosti vzdělávání a pracovního uplatnění v České republice	66
6.1.	Přístup ke vzdělání	66
6.2.	Vzdělání dětí cizinců	67
6.2.1.	Mateřské školy	68
6.2.2.	Základní školy	68
6.2.3.	Střední školy	71
6.2.4.	Vysoké školy	72
6.3.	Postavení cizinců na trhu práce	73

6.3.1. Rozdělení pracovního trhu	76
6.3.2. Nelegální ekonomické aktivity migrantů	77

EMPIRICKÁ ČÁST

1. Průzkum postavení cizinců ve společnosti na vzorku 50 respondentů	83
1.1. Popis průzkumu a analýza dat	83
1.2. Shrnutí průzkumu	103
2. Průzkum sociální situace PPI – OPU	105
2.1. Popis průzkumů a analýza dat	105
2.2. Shrnutí průzkumů	120
Závěr	122
Použitá literatura	124
Přílohy	129

Úvod, stručný nástin problematiky, zdůvodnění výběru daného tématu

Složení české společnosti se v průběhu 20. století výrazně proměnilo. Změnu skladby společnosti ovlivnily významné dějinné události, především obě světové války, nástup a pád komunistického režimu ve východní Evropě a vstup České republiky do Evropské unie. Všechny tyto události byly příčinou zásadních socioekonomických a politických změn ve společnosti. Mezi významné změny, k nimž u nás došlo po roce 1990, patří rovněž poměrně silné migrační procesy, především nárůst imigrantů z tzv. třetích zemí na našem území.

Se stoupajícím počtem imigrantů v České republice roste i zájem české veřejnosti, státních a dalších orgánů o problematiku integrace cizinců. Samotný fakt, že počet imigrantů ve společnosti kontinuálně roste, vyžaduje, aby i odborná veřejnost věnovala této problematice potřebný prostor. Aktuálnost migrační problematiky a především skutečnost, že se v rámci svého pracovního zaměření často setkávám s cizinci, kteří pobývají na území České republiky, mě motivovaly k výběru zvoleného tématu diplomové práce. Téměř každodenní kontakt s touto skupinou mě nutí vyslechnout běžné praktické problémy a následně s nimi pomoci, jedná se o administrativní, právní i osobní záležitosti. Cílem diplomové práce je shrnutí základních aspektů těchto problémů a na vzorku 50 imigrantů motivovaných k integraci do české společnosti zjistit, jak vnímají současné podmínky pro tuto integraci

Diplomová práce je rozdělena do dvou částí, na část teoretickou a na část empirickou. Teoretická část je rozvržena do šesti kapitol, které tvoří obecnou platformu pro empirický průzkum.

První kapitola je zaměřena na historické, ekonomické a politické aspekty migrace a obsahuje významné mezníky vývoje migrace ve 20. století a v prvním desetiletí 21. století.

Druhá kapitola se zabývá integračním procesem a popisem integračních politik vybraných států. Kapitola současně obsahuje i podkapitulu věnovanou nejběžnějším překážkám integračního procesu.

Třetí kapitola popisuje postavení cizinců v právním systému České republiky s přihlédnutím k závazné právní úpravě Evropské unie. S ohledem na rozsáhlost právních předpisů, které se cizineckou problematikou zabývají, obsahuje stručnou charakteristiku jednotlivých pobytových statusů.

Následující kapitola podává základní přehled institucí a organizací, které pomáhají cizincům zorientovat se v novém prostředí. U vybraných organizací je pak detailněji popsána náplň jejich činnosti včetně služeb, které jsou cizincům bezplatně poskytovány.

Pátá kapitola mapuje přístup cizinců ke zdravotní péči a sociálním výhodám v ČR. První část kapitoly poukazuje na diference v možnosti přístupu k jednotlivým druhům zdravotního pojištění, druhá část je věnována systému sociálního zabezpečení a popisu různých sociálních dávek vyplácených imigrantům státem.

Závěrečná kapitola ukazuje možnosti vzdělávání a pracovního uplatnění cizinců v České republice. Zatímco v první části kapitoly se snažíme stručně charakterizovat začlenění žáků a studentů do vzdělávacího procesu, ve druhé části kapitoly se zabýváme postavením cizince na trhu práce.

1. Vybrané aspekty migrace

1.1. Historicko-politické aspekty migrace

Migrační procesy sehrávaly v průběhu celé historie lidstva důležitou roli v rozvoji jednotlivých regionů a ve formování etnické skladby obyvatelstva. Zahraniční migrace v dnešním smyslu souvisí s počátkem vzniku a existence národních států v průběhu 16. a 17. století. Národnost a státní příslušnost se však začala objevovat až ve století 19. a 20., což souviselo se zdokonalením daňového systému, povinnou vojenskou službou a zaváděním pasů, vízové povinnosti a hraničních kontrol. „Ve 20. století se však tyto migrační procesy výrazně zintenzívnily. V roce 1910 počet osob žijících mimo zemi, kde se narodili, dosahoval 33 milionů osob; v roce 1965 počet těchto osob byl 66 milionů; následně v roce 1975 jejich počet byl 84 milionů; v roce 1990 – 120 milionů osob“¹ Na konci 20. století to již bylo 168 milionů.² Tyto dnes už globální procesy vyžadují politická řešení a rozhodnutí, vedoucí k regulaci a dalšímu ovlivňování světové migrace. Děje se tomu tak na úrovni světového společenství, OSN, EU, vlád jednotlivých států i regionů. O politické ingerenci do procesů migrace v ČR je pojednáno podrobněji v kapitole Instituce a organizace zabývající se integrací cizinců a částečně též v kapitole Právní postavení cizince v České republice.

Ačkoliv historicky i v současné době tvoří pracovní (ekonomická) migrace početně převážnou většinu, představují migrace vyvolané politickými událostmi vždy závažný a obtížný problém, protože se zpravidla jedná o migraci vynucenou. Bývá spojena s porušováním lidských práv a občanských svobod, s perzekucemi, s existenčním ohrožením.

V historii se s ní setkáváme poměrně často, ať už je to emigrace související s náboženským nebo politickým přesvědčením (např. vyhnání Židů ze Španělska v 16. století, odchod hugenotů z Francie v 17. století či v Čechách odchod nekatolíků po neúspěšné České fázi třicetileté války). Tato migrace je velmi často spojená i s nemožností návratu, bývá definitivní.

¹ CEJP, Martin . *Obrana proti ohrožení společnosti závažnými formami trestné činnosti : závěrečná zpráva*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. s. 14

² RABUŠIC, Ladislav ; BURJANEK, Aleš . *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?* . Praha : VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2003. s. 8

Mezi závažné politické příčiny migrace bezpochyby patří společenská nestabilita, porušování lidských práv, mezietnické a občanské konflikty a války, které existují v řadě států a regionů a velice často mění pokojné domácí obyvatelstvo v pronásledované utečence, kteří se snaží dostat do bezpečných zemí.³

1.1.1. Migrační procesy v Československu a ČR

V průběhu existence Československé a později České republiky můžeme sledovat vývoj od původně multi-etnického státu ke státu s homogenní společností. Tento proces probíhal nikoliv migrací na základě svobodného rozhodnutí obyvatel, ale téměř výhradně pod tlakem politických událostí a rozhodnutí. Po vzniku Československa v roce 1918 žilo na jeho území asi 10 milionů Čechů, 3 miliony Němců, 2 miliony Slováků, 800 tisíc Maďarů, 500 tisíc Rusínů, 300 tisíc Židů a několik desítek tisíc Poláků.⁴ Státotvornými národy byli označeni Češi a Slováci, ačkoliv Němci byli druhou nejpočetnější skupinou, ovšem určenou za minoritu.

První větší migrační vlnou byla emigrace po zániku Československa a vzniku Protektorátu Čechy a Morava v r. 1939. Odcházelí příslušníci ozbrojených sborů, lidé z kultury, lidé z bohatších vrstev, Židé. Pro pochopení skladby obyvatelstva po dalších 40-50 let je třeba připomenout deportaci a povraždění většiny Židů nacisty v průběhu války. Po znovuoobnovení republiky doznala skladba obyvatelstva značné změny odsunem Němců a části Maďarů.

Zlom v migrační situaci v Československu nastal po komunistickém převratu v r. 1948. Postupně byl pohyb obyvatel omezen jen na některé státy východního bloku. Potlačování svobody v letech totality vedlo k odlivu intelektuálních elit. Dělo se tak zejména v letech těsně po komunistickém převratu 1948, než byly hranice neprodyšně uzavřeny. A o 20 let později po okupaci sovětskými vojsky v roce 1968. Odhady mluví o 350 až 500 tisících⁵ lidí, kteří uprchli před komunistickým režimem s malou šancí návratu do rodné vlasti. Migrace byla silně omezena také v opačném směru. Lidé z východního bloku mohli

³ CEJP, Martin . *Obrana proti ohrožení společnosti závažnými formami trestné činnosti : závěrečná zpráva*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. s. 15

⁴ *Migrace v rozšířené Evropě* [online]. Praha : British Council, 2002 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/vystupy-ke-stazeni>>. s. 11

⁵ ibid.

v Československu dlouhodobě nebo trvale pobývat převážně jen z důvodu studia a důvodů pracovních.

Homogenizace české populace dospěla k vrcholu rozdělením Československa a vznikem České republiky v r. 1993. Ovšem éra spontánní migrace, která nastala po zhroucení komunistických režimů ve střední a východní Evropě, zejména občanů z bývalých republik Sovětského svazu, odstartovala cestu k novému vývoji k multikulturní společnosti. Po 20 letech této spontánní migrace má ČR již zkušenost i s tzv. druhou generací migrantů, která bývá radikálnější, jak ve vyjádření své národní příslušnosti, tak k politickému běhu v novém domově. Zatímco první generace se snaží o co největší možnou integraci až asimilaci, tato druhá a zejména pak část třetí generace má tendence opačné.

1.1.2. Reemigrace

Součástí československé a české migrační historie jsou reemigrace, návrat emigrantů a jejich potomků zpět do země. Tento specifický migrační proces souvisí s politickými i ekonomickými aspekty migrace. Avšak reemigrace, jak ji známe z českého prostředí, je spíše ovlivněna politickými okolnostmi, politickou změnou, a to zejména pádem komunistického režimu v r. 1989 a částečně již i předchozím politickým oteplením za doby sovětské Gorbačovovy Perestrojky (od r. 1985-86).

Právě v důsledku změny politických poměrů v SSSR v době Perestrojky byla umožněna řízená reemigrace krajanů ze zamořených oblastí Ukrajiny a Běloruska po výbuchu černobylské jaderné elektrárny v r. 1986.

Od roku 1990 reemigrace probíhaly v mnoha zemích. „... a směřovaly např. do Finska (Karelové), do Řecka (Makedonci), do Polska (z Litvy, Běloruska a Ukrajiny), do České republiky (z Volyně, a Srbska), na Slovensko (z Maďarska a ze Zakarpatské Ukrajiny) a do Maďarska (ze Slovenska, Sedmihradská a Zakarpatské Ukrajiny).“⁶

Poslední velkou vlnou krajanské migrace byl příchod 785 osob⁷ z kazašské vesnice Borodinovka do České republiky mezi lety 1994 a 2001. Tito nově příchozí

⁶ BADE, Klaus J. *Evropa v pohybu : evropské migrace dvou staletí*. Praha : NLN, Nakladatelství Lidové Noviny, 2005. s. 389

⁷ TRBOLA, Robert; RÁKOCZYOVÁ, Miroslava. *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. Praha : VÚPSV, 2010. s. 68

byli usídleni do 116 lokalit⁸. Do Kazachstánu přišli ještě za dob carského Ruska, přičemž jejich rozhodnutí opustit Kazachstán vyplývalo ze ztráty pocitu bezpečí po rozpadu SSSR.

Ani integrace těchto krajanů není bezproblémová. Vztah občanů ČR k obyvatelům jiného státu s poměrně zásadními vazbami na ČR je postaven na základě solidarity ke krajanům, bývalým obyvatelům českého, moravského, slezského, či dříve slovenského prostoru se stejnou národností. Přesto za podmínek hospodářské a ekonomické nestability lze pozorovat zvýšené tenze mezi krajany a domácím obyvatelstvem. Do roku 1992 byli občané České i Slovenské republiky myšlenkou návratu krajanů do jejich ztracené vlasti nadšeni. Návrat měl nádech nového spojování národů, tentokrát na platformě nikoli ideologické, ale národnostní. V rámci sílících přistěhovaleckých krajanských vln se mínění o těchto nově příchozích začalo postupně měnit. Obyvatelé pocítili jistou míru odlišnosti od krajanů a jejich přítomnost zde nebyla již brána tak pozitivně. Po sílících pracovních migračních vlnách devadesátých let se ale krajané stali nezajímavou součástí populace a zájem o ně ze strany veřejnosti postupně klesal, až téměř zanikl.

Právě na krajanech by měl být dle Uherkova příspěvek v knize *Vybrané aspekty života cizinců v České republice* postaven výzkum tzv. druhé generace. Integrace u nich není zdaleka ukončena, přesto jsou patrné rozdíly mezi nimi a jejich rodiči. Rodiče, zástupci první generace nově usídlené na území České republiky, byli často umístováni do menších měst nebo vesnic, zatímco jejich potomci se stěhují do míst s větší mírou možného uplatnění to znamená do větších měst. Obě generace se pak navštěvují a vzájemně spolupracují. Na rozdíl od jiných migrantů z bývalého SSSR tato druhá krajanská generace se nesnaží vycestovat do jiného státu Evropské unie, ani neuvažuje o návratu do vlasti jejich rodičů. Míra sociální mobility je u druhé generace mnohem vyšší. Vyplývá to z možností nabytých studií na českých školách a z dalších vazeb, které si byli schopni vybudovat ještě za svého dětství a dobu dospívání.

Další reemigrační proces, který ukazuje na složitosti integrace do společnosti, je návrat českých emigrantů z vyspělých západních zemí, kteří z různých, zejména však politických důvodů svou vlast opustili v období totalitního režimu od r. 1948. Zatímco naši reemigranti z východu měli silnou motivaci

⁸ TRBOLA, Robert; RÁKOCZYOVÁ, Miroslava. *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. Praha : VÚPSV, 2010. s. 68

splynout s majoritní společností, reemigranti ze západu necítili tak silnou potřebu se s domácím obyvatelstvem více sblížovat. Jejich postoj vyplýval ze zkušenosti multikulturních společenství, ve kterých se po dobu své emigrace pohybovali a očekávali, že toto multikulturní myšlení akceptuje i okolní společnost. Do země se vraceli často bez silných sociálních vazeb. „Stará přátelství a staré známosti tady nefungovaly, nové bylo teprve třeba vytvořit, k čemuž ve většině případů došlo a stále dochází. Vzhledem k nezájmu až odporu české majority o západní reemigranty však tato nová přátelství vznikají poměrně obtížně, většina respondentů prvních několik let po své reemigraci žila dosti osaměle, stýkajíc se především (nikoli ovšem vždy v dobrém) se sousedy, spoluzaměstnanci a státními úředníky.“⁹ Rozdíly mezi západními reemigranty a majoritní společností vedly často k poměrně silnému kulturnímu, ale i sociálnímu střetu. Reemigranti se nedokázali z mnoha různých příčin začlenit do majoritní společnosti, neboť jejich chápání a vnímání okolního světa se neslučovalo s vnímáním a chápáním okolního světa majoritní společnosti v prostředí divokého kapitalismu počátku 90. let. Také finanční zaopatření, postoj k práci a trávení volného času byl do značné míry odlišný. To vedlo k tendenci reemigrantů stýkat se mezi sebou, nebo navazovat přátelské kontakty s cizinci žijícími v ČR.

1.2. Ekonomické aspekty migrace

Pracovní (ekonomická) migrace představuje hlavní a nejsilnější migrační proud v současném globalizovaném světě. Z mnoha teorií, které konceptuálně objasňují ekonomické důvody a souvislosti migrací, zmíním nejrozšířenější tzv. neoklasickou ekonomickou teorii. Na základě tohoto přístupu je migrace pojímána jako důsledek geografické nerovnováhy mezi poptávkou a nabídkou práce. Země s nízkou ekonomickou výkonností a velkým množstvím levné pracovní síly mají po ní méně poptávky než země s vysokou ekonomickou výkonností a nákladnou pracovní silou. Tento nepoměr v příjmech vede lidi k tomu, aby emigrovali ze země s nízkými příjmy do země s vysokými příjmy. Dlouhodobě by taková migrace měla docílit rovnováhy mezi dodávkou práce a výší mezd, avšak takového rovnovážného

⁹ NEŠPOR, Zdeněk R. Sociální, pracovní a habitální aspekty reintegrace západních emigrantů do české společnosti. *Lidé města* [online]. 2005, 7, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.lidemesta.cz/index.php?id=4>>.

stavu nelze nikdy dosáhnout, neboť odchod lidí z ekonomicky méně výkonné země snižuje počty pracovních sil do té míry, že to vede postupně ke zvyšování výdělků. Na druhé straně navyšuje příliv lidí do ekonomicky vyspělé země počty pracovních sil, což tam zároveň vede ke snižování výdělků.¹⁰ Pro účely této diplomové práce lze přijmout uvedený koncept za vyhovující pro pochopení významných mechanismů migrace z ekonomického hlediska.

Základním rysem pracovní migrace, i v souladu s neoklasickou ekonomickou teorií, je převaha migrace osob z méně rozvinutých zemí do zemí rozvinutějších, bohatších. To lze dokumentovat i na struktuře imigrantů do ČR podle země původu (viz. příloha č. 17). „Sedm nejbohatších zemí světa (Německo, Francie, Velká Británie, Itálie, Japonsko, Kanada, USA) má na svých územích asi třetinu světové populace migrantů. V zemích Západní Evropy se jich na konci 20. století nacházelo více než 20 milionů.“¹¹

Druhým významným rysem pak je převaha nízkokvalifikované pracovní síly, která je schopná vyplňovat mezery na trhu práce v těžkých, většinou manuálních a z pohledu domácího obyvatelstva málo atraktivních profesích. Ekonomická situace cílové země migrantů významně ovlivňuje (reguluje) počty imigrantů. Při snížení poptávky po pracovní síle se imigrace snižuje a naopak.

Ekonomické teorie však nepokrývají svými koncepty problematiku v úplnosti. 70. léta minulého století byla dobou hostujících dělníků tzv. gastarbeiterů, kteří v souvislosti s vysokou nezaměstnaností a celkovou hospodářskou zaostalostí ve svých domovských zemích, hledali uplatnění v ekonomicky vyspělejších státech, jakými byly Velká Británie, Švédsko, Francie či Německo. Předpokládalo se, že tento stav bude pouze dočasný a že: „...peníze vydělané v zahraničí použijí tito gastarbeitři po návratu domů jako investice do farmářství nebo drobného podnikání, čímž pomohou zvýšit ekonomický vývoj své země.“¹²

Poměrně dobře fungující systém ovšem dostal silnou ránu v roce 1973, kdy svět zasáhla tzv. první ropná krize. V tuto dobu se kola slušně rozjetého hospodářství zastavila a ty evropské země, které přijímaly nejvíce zahraničních pracovníků, tento proud ukončily. Navíc došlo k rozsáhlému propouštění

¹⁰ FRANC, Aleš . Soudobé poznatky a teoretické přístupy k migraci. In *Metodický portál RVP* [online]. 24.11.2010. [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <www.rvp.cz>.

¹¹ CEJP, Martin . *Obrana proti ohrožení společnosti závažnými formami trestné činnosti : závěrečná zpráva*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. s. 14

¹² RABUŠIC, Ladislav ; BURJANEK, Aleš . *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?* . Praha : VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2003. s. 16

nepotřebných pracovních sil, což se týkalo zejména zahraničních dělníků, kteří se ovšem proti předpokladu nevraceli do svých rodných zemí, neboť ani tam je nečekala práce. Naopak, díky po letech získanému právu zůstat v hostitelské zemi a štědrému systému sociálních dávek, se jejich počet ještě zvyšoval, protože začali přicházet i členové jejich rodin.

V následujících letech migrace do Evropy nepřiváděla jen muže, ale i jejich ženy a děti. To s sebou neslo do té doby neznámé problémy, které souvisely zejména se vzděláváním jejich dětí. Otázky v jakém jazyce vzdělávat děti imigrantů, jak přistupovat k hodinám sexuální výchovy, či v jakém oblečení by měly děti imigrantů chodit do školy, byly ožehavým tématem politických debat. Ale hlavní snahou vlád nebylo vyřešit výše zmíněné otázky, nýbrž dokázat pracovní imigranty přimět k návratu do svých zemí původu. Imigrantům nabízely peníze jako náhradu za jejich povinné odvody do sociálního zabezpečení. Návrat domů by však znamenal degradaci jejich kvalifikace, která by byla v zemi původu jen těžko využitelná. Hlavním důvodem zůstat ale byla nabytá životní úroveň a odchod by znamenal její ztrátu. Vládám se nepodařilo gastarbeitery přimět k odchodu. Uchylovaly se k tomu, že se snažily pobyt cizincům na svém území znesnadnit. Zakazovaly zaměstnávat manželky cizinců, nepřipouštěly příjezd dětí starších 16 let apod. Tomu však zamezovala Evropská sociální charta¹³, která nařizuje vládám bezproblémové sloučení rodin migrujících pracovníků. A tak za účelem sloučení rodin do západní Evropy proudilo stále více imigrantů. „Za dysfunkčností imigračních omezení se skrýval onen „liberální paradox“, který liberálním právním státům neumožní zcela ukončit jednou započaté imigrační procesy, aniž by porušily základní humanitární závazky nebo principy lidských práv.“¹⁴

Po oživení ekonomiky v roce 1986 Evropa opět potřebovala zahraniční pracovníky, kteří by obsadili nová místa neatraktivní pro Západoevropany. Imigranti také přišli na nový způsob jak se do Evropy dostat, a to prostřednictvím podání žádosti o azyl. Prověření žádosti a případné udělení azylu trvalo i několik let, během nichž žadatel sice nesmí pracovat, za to mu ovšem vláda poskytne bydlení a stravu a dostává i drobné kapesné. To umožnilo imigrantům zůstat v zemi několik let a částečně se zorientovat či si vybudovat síť kontaktů, která by byla

¹³ Evropská sociální charta byla přijata v Turínu r. 1961 členskými státy Rady Evropy

¹⁴ BADE, Klaus J. *Evropa v pohybu : evropské migrace dvou staletí*. Praha : NLN, Nakladatelství Lidové Noviny, 2005. s. 303

využitelná při případném následném nelegálním pobývání na území státu. Tato situace ale zvedla vlnu protiimigračních nálad doprovázené útoky na příslušníky imigračních skupin. Nová imigrační vlna byla ještě podpořena pádem komunismu ve východní Evropě spojený s pádem železné opony, který umožnil Východoevropanům volně cestovat.

Vznik Schengenského prostoru¹⁵ umožnil z Evropy udělat pevnost, která přísnými pravidly zamezuje nekontrolovatelnému přílivu cizinců. „Obecné restriktivní klima vedlo některé pozorovatele k tomu, že začali mluvit o pevnosti Evropa, která buduje zdi proti chudým masám z jihu a východu.“¹⁶

I přes tato omezení EU a vlády členských zemí nadále pružně mění imigrační politiku tam, kde ekonomické teorie přestávají fungovat. Avšak finanční krize v letech 2008-9 a současné hospodářské problémy EU ukazují, že ekonomika hraje důležitou úlohu v regulaci pracovní migrace. Pokles imigrantů v posledních dvou letech to dokládá.

1.2.1. Remittance

Remittance, tedy transfery peněz nebo zboží posílané migranty do země jejich původu, jsou považovány za důležitý a stabilní zdroj externího rozvojového financování chudých zemí. A současně za jeden z prostředků přerozdělování světového bohatství a vyrovnávání úrovně mezi bohatšími a chudšími zeměmi. V posledních desetiletích došlo k jejich nárůstu, a to jak z hlediska absolutního objemu, tak i z hlediska relativního, v poměru k jiným zdrojům financí určených rozvojovým zemím ze strany zahraničních vlád a mezinárodních organizací

Remittance však ve většině případů nenesou funkci rozvojového nástroje. Nadhodnocené odhady remitencí mohou ekonomiku daného státu stavět do špatného světla, takže zahraniční investoři nepřinesou potřebné investice, které by mohly oživit skomírající ekonomiku. Remittance také mohou potlačovat, nebo zcela zastavit tlak na důležité ekonomické reformy, a to i tím, že ve státě chybí jistá skupina lidí, která by tyto reformy požadovala. Hrozí reálné nebezpečí, že

¹⁵ Schengenský prostor vznikl v r. 1985 dohodou pěti Evropských zemí, postupně k ní přistupovaly další, v r. 2007 také ČR

¹⁶ CASTLES, Stephen; MILLER, Mark J. *The Age of Migration : International Population Movements in the Modern World*. Basingstoke : Macmillan, 1998. s.100.

ekonomika státu, jehož občané remitence přijímají, se stane na nich zcela závislou. Také ti nejchudší, kteří nedisponují dostatečným finančním ani sociálním kapitálem, na remitence nedosáhnou, neboť nejsou schopni ze země vycestovat.

1.2.2. Cirkulační migrace

Odborná veřejnost se v současné době začíná zaměřovat na druh pracovní migrace, který bývá označován jako cirkulační migrace. Podstata cirkulační migrace spočívá v tom, že se cizinci krátkodobě a opakovaně pohybují po různých státech, ovšem bez úmyslu se zde dlouhodobě či trvale usadit. To může domovským státům cizinců přinášet řadu ekonomických i sociálních výhod, včetně přínosu v kulturní oblasti. Nárůst cirkulační migrace ve společnosti je spojen s volným pohybem lidských zdrojů, s rozvojem telekomunikační techniky a dalšími okolnostmi, které migrační proces ovlivňují.

S ohledem na převahu pozitivních účinků cirkulační migrace jak pro domovské tak i cílové země, lze předpokládat, že bude tomuto konceptu migračního chování věnována v budoucnu větší pozornost včetně následné institucionální podpory.

2. Proces integrace cizinců

Integrace cizinců do majoritní společnosti je oboustranný proces. Majoritní společnost se integrací cizinců nejenom obohacuje o cizí kulturu, ale zároveň se části své kultury vzdává.

„Sociální začleňování přistěhovalců nepředstavuje jednolitý proces. Jedná se naopak o výslednici spolupůsobících dílčích mechanismů v různých oblastech sociálního života.“¹⁷ Získání práv a přístup ke klíčovým institucím je jednou ze čtyř dimenzí, které cizince začleňují do plnohodnotného života v hostitelské zemi. Tato dimenze se nazývá strukturální. Další je dimenze kulturní, která v sobě zahrnuje získané klíčové znalosti a kompetence většinové společnosti. Je možné, že kulturní kompetence, které si s sebou cizinec přinesl ze své země původu, jsou zachovány. Patří sem také začlenění do primárních vztahů a do sociálních sítí. Vytváří nějaké interakce s okolní většinovou společností, a proto se tato dimenze nazývá interaktivní. A poslední dimenzí celkové interakce cizince do majoritní společnosti je moment, kdy se s majoritní společností identifikuje. Tato dimenze se nazývá identifikační a je to ryze subjektivní pocit sounáležitosti se sociálními skupinami majoritní populace.

„Výsledky tohoto procesu můžeme chápat jako takový stupeň začlenění migrantů do společensko-ekonomického, právního, politického, kulturního a geografického systému většinové společnosti, kdy migranti zastávají ve společnosti podobné postavení jako členové majoritní populace.“¹⁸ Integrace do společnosti je jakýmsi nabytím ekonomického, institucionálního a politického kapitálu. V ideálním případě je cizinec ekonomicky soběstačný, nepobírá žádné podpory v nezaměstnanosti ani sociální dávky, ale naopak svým odvodem daní on podporuje finančně stát, ve kterém právě teď pracuje a bydlí. Ekonomické důvody patří k předním důvodům opuštění domovského státu a příchodu do České republiky. Cizinci jsou velice ekonomicky aktivní, ve většině aktivnější než domácí obyvatelstvo. V roce 2009 byla míra ekonomické aktivity cizinců 92,7%¹⁹ zatímco

¹⁷ RÁKOCZYOVÁ, Miroslava; TRBOLA, Robert. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. s. 25.

¹⁸ DRBOHLAV, Dušan. *Migrace a (i)migranti v Česku. : Kdo jsem, odkud přicházíme, kam jdeme? .* Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. s. 91

¹⁹ s. 93, ibid.

míra ekonomické aktivity Čechů dosahovala pouhých 58,6%²⁰. Samozřejmě míra ekonomické aktivity cizinců je do jisté míry zkreslená, neboť na území ČR pobývá i řada cizinců, kteří jsou na tomto území ilegálně a nemohou být oficiálně nezaměstnaní.

Proces integrace cizinců do hostitelské společnosti probíhá na čtyřech základních rovinách.

Za prvé je to *sociální integrace*, to je oblast bydlení do které spadají zejména kvalita bydlení, trvalé usídlení, délka pobytu, prostorová mobilita, dosažitelná zdravotní péče a sociální zabezpečení a v neposlední řadě sjednocování rodin. Možnost koupě nemovitostí je cizincům ze třetích zemí zákonem znemožněna. Koupit nemovitost může pouze cizinec, který získal povolení k trvalému pobytu. Občané EU mohou nemovitosti nakupovat bez omezení od roku 2009. Migranti, pokud jsou žadateli o azyl, či jsou-li azylanty, mohou využívat speciálních bytů s velmi nízkým nájemným. Neexistuje u nás tzv. sociální bydlení, jako jsou např. ve Francii či Nizozemí, určené pro rodiny s nízkými příjmy. Ty jsou v těchto zemích většinou obývány právě migranty.

Přístup na trh práce, ekonomické postavení možnosti dosažení určitého stupně životní úrovně a stupně spotřeby statků určuje stupeň *ekonomické integrace*.

Kulturní integrace zahrnuje získání klíčových kompetencí přijímající společnosti při zachování kompetencí původní. Tato forma integrace značně závisí na zvládnutí znalosti jazyka, schopnostech komunikace, získávání informací, přístup ke vzdělávání, udržování tradic, náboženství a etnicity.

Velmi důležitou složkou celkové integrace cizince do hostitelské společnosti je *politická integrace*. Získání volebního práva, práva účasti na politických a společenských diskurzích. Přístup k veřejným službám, podíl na rozhodování a formy veřejného sebevyjádření určují stupeň integrace do hostitelské společnosti.

Účast na politickém životě České republiky je pro cizince poměrně problematická, neboť jim zákonná úprava zakazuje členství v politických stranách. Volební právo cizinců je omezeno v zásadě tak, že právo volit mají pouze občané EU s trvalým pobytem, a to pouze v komunálních volbách do Evropského parlamentu. Cizinci třetích zemí zpravidla volební právo nemají, i když je možnost, že by mohla být podepsána smlouva mezi ČR a inkriminovaným státem, z něhož

²⁰ DRBOHLAV, Dušan. *Migrace a (i)migranti v Česku. : Kdo jsem, odkud přicházíme, kam jdeme? .* Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. s. 93

cizinec pochází a jehož je občanem, která tuto oblast upravuje. Tato právní úprava byla včleněna do volebního zákona v důsledku vstupu ČR do EU.

V rámci diskriminačního modelu imigrační politiky uplatňované v Německu, Rakousku, Švýcarsku a také v Japonsku, nemá cizinec šanci získat právo účasti na politickém životě nebo právo volit. Právní mechanismus je nastaven tak, aby se cizinec nikdy ve svém životě neměl šanci se stát plnohodnotným občanem. I když zejména v Německu došlo k určitým liberalizačním opatřením, kdy bylo nejprve umožněno v roce 1983 druhé generaci přistěhovalců požádat o udělení občanství za předpokladu, že dotyčný strávil nejméně šest let v německém vzdělávacím systému. V roce 2000 pak každý potomek narozený cizincům v Německu získal státní občanství automaticky, pokud alespoň jeden z jeho rodičů pobýval na území Německa legálně minimálně osm let.

Možnost začlenění se do primárních společenských vztahů a sociálních sítí přijímající společnosti je zásadním předpokladem pro začlenění se, neboť přináší pocit sounáležitosti a identifikaci se sociálními skupinami. Nejdůležitější je ovšem imigrantova integrace do právního systému přijímající společnosti.

Začátky v nové zemi jsou velmi náročné. Imigranta totiž čeká velmi zdoluhavý a bolestný proces integrace. Tento proces závisí na celé řadě faktorů podmiňujících jeho rychlost. Katalyzátory adaptace na nové prostředí jsou kulturní blízkost, imigrační historie daného etnika, geografická poloha cílové země a vzdálenost od země původu.

Integrace do nové společnosti probíhá obecně pod velkým stresem integrujících se cizinců. Tento stres je přirovnáván ke ztrátě blízké osoby, nebo velkému osobnímu finančnímu zadlužení. Žadatelé o azyl a uprchlíci většinou svou zemi opouštějí nedobrovolně a do cílové země přicházejí nepřipraveni bez předem vybudované sítě kontaktů, materiálních a finančních prostředků a často bez znalosti jazyka.

Proces je zakončen buď naturalizací imigranta, tzn. získáním občanství a nebo na opačné straně spektra selháním, které je spojeno s ilegálním pobytem a ekonomickým, ale i sociálním vytěsněním na okraj společnosti. V těchto situacích potom hrozí vznik separovaných etnických enkláv a ghett, které jednak jsou odmítáni většinovou společností a jednak odmítají hodnoty a postoje většinové společnosti.

Imigrant může bezproblémově přijmout hodnoty a normy většinové společnosti, začlenit se a splynout. Může se do společnosti asimilovat, tak jak se to podařilo skupinám Irů nebo Skotů v 19. století ve Spojených státech, kdy se začlenili do již existující anglosaské komunity. „Model asimilace byl konceptualizován v tzv. asimilační teorii, se kterou přicházejí ve dvacátých a třicátých letech 20. století reprezentanti tzv. chicagské školy. Ta vysvětluje adaptaci imigranta v novém prostředí jako přirozený proces vývoje, končící po čase vlastně nevyhnutelně splynutím, „rozpuštěním se“ v majoritní populaci.“²¹

Jenže tento asimilační model mohl fungovat na základě kulturní blízkosti imigrantů. Tím jak se mění národnostní skladba migrantů, přicházejí i nové koncepty, které na tuto situaci reflektují. Model tavícího kotle (meeting pot) již přiznává minoritám jistou míru národního uvědomění. Moderní pojetí soužití jednotlivých etnik vedle sebe se nazývá koncept salátové mísy. Zde již není místo pro asimilaci, nové zkušenosti spíš hovoří pro soužití etnik vedle sebe s různou mírou komunikace.

Ideálním modelem je strukturální integrace, kdy by si každý imigrant v rámci svého přizpůsobování se majoritní většině, uchoval specifické prvky svého etnika, své kultury. Mělo by se jednat o jakousi bezkonfliktní harmonii vlivů původní kultury s novými vlivy majoritní společnosti. Tento ideální model pochopitelně neexistuje, takže integrační proces je stále více či méně diskriminující.

Státy si sami určují jaký, přístup integrace cizinců zvolí. Jsou státy, které cizince nikdy do své společnosti začlenit nechtějí. Tímto diskriminačním modelem umožní cizinci přístup např. na pracovní trh, ale už mu neumožní začlenit se do sociálního systému. Státy se snaží právními mechanismy odradit cizince od snahy získat státní občanství. Různými způsoby je socioekonomicky znevýhodňuje. „Členové etnické minority., např. Turci v Německu (nebo Korejci v Japonsku) nemají reálnou možnost stát se občany a jsou odsouzeni do věčné role cizinců ve státě. Dle německých zákonů je nabytí státního občanství možné, leč prakticky vzhledem k procedurálním podmínkám nedosažitelné.“²² Koncept národnosti je odvozen od práva krve (ius sanguinis) „Je to německé pojetí státu jako pokrevní

²¹ ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha : Portál, 2001. s. 23.

²² STOJAROVÁ, Věra . *Modely integrace imigrantů a jejich projevy v české politice. Etnické menšiny a imigranti v české politice* [online]. 2004, 2-3, [cit. 2011-12-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=204>>.

bratrství Němců.“²³ Jedná se o jakýsi pozůstatek kmenového pojetí státu. Dalšími podobně diskriminujícími státy jsou Rakousko a Švýcarsko. Naopak asimilačního modelu, postaveném na právu země (*ius solis*), což v praxi znamená, že každý imigrant si po pěti letech legálního pobytu může požádat o státní občanství, využívá v procesu integrace např. Francie, která cizinci umožňuje stát se jejím občanem za předpokladu, že se vzdá svého jazyka a své kultury. Multikulturní model je přístupem velmi otevřeným. Minoritám jsou přiznána všechna práva, a to ve všech společenských sférách. Tento model je uplatňován v Kanadě, Austrálii, Švédsku a do jisté míry i v Nizozemí a USA.

Tři výše zmíněné modely jsou v podstatě ideální a jejich čisté pojetí dnes nenajdeme. *Ius sanguinis* je v Německu nahrazováno *Ius solis*. Dětem migrantů narozených v Německu je za určitých okolností automaticky přidělováno německé občanství. Také pracovní migrace byla omezena. Pracovní povolení platí po dobu pěti let. Stejně tak francouzské *ius solis* doznalo změny, a to v podobě zákonů, které prodloužily čekací lhůtu, která je zapotřebí při sloučení rodin, na dva roky. V současné době se Francie omezuje na řízenou migraci, která se orientuje na vzdělané odborníky. Také Nizozemí prochází jistou reorganizací své migrační politiky. Došlo k omezení ilegální migrace a azylové turistiky, také princip sloučení rodiny bude zpřísněn.

Integrace je dosti zdoluhavý a problematický proces, na jehož počátku je příjezd uprchlíka do nové společnosti a na jeho konci je občan státu se všemi právy, sociálními sítěmi, ekonomicky soběstačný a navíc neztratil svou kulturní identitu. To znamená, že si je vědom toho, odkud pochází. Integrace klade požadavky jak na majoritní společnost, tak na uprchlíky. K jejímu úspěšnému dovršení nepostačuje délka jednoho lidského života. V těchto souvislostech se mluví o první, druhé a třetí generaci. Pro upřesnění je třeba si říci, že druhá generace se zpravidla ještě nenarodila v cílové zemi, jedná se o jakousi 1,5 generaci. Jisté ovšem je, ať už této generaci říkáme, jak chceme, že tato generace byla už od dětství vystavena silnému vlivu majoritní společnosti. Celková adaptace na nové prostředí v nové společnosti přichází až s touto druhou nebo i třetí generací. Jenže právě události minulých let také ukázaly, že právě třetí generace má tendenci hledat své kořeny a dochází u ní k jisté radikalizaci, která může být pro většinovou společnost nebezpečná.

²³ *Česká xenofobie*. Praha : Votobia, 1998. Poučení z Mnichova 1938, s. 10.

České státní občanství vychází z francouzského práva země (*Ius solis*). „Cizinci může být podle zákona o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky státní občanství uděleno, pokud splní stanovené podmínky: povolený trvalý pobyt v ČR po dobu nejméně pěti let, pozbytí cizího státního občanství (pokud se nejedná o osobu s přiznaným postavením uprchlíka nebo o osobu bez státního občanství), pětiletá trestní bezúhonnost a znalost českého jazyka.“²⁴ Integrace cizinců je ztížena tím, že pokud cizinec ztratí práci, spolu s tím okamžitě ztrácí i právo na pobyt na území ČR. Cizinec sice má právo účastnit se systému bezplatného zprostředkování zaměstnání a vyplácení hmotného zabezpečení v případě nezaměstnanosti, dokonce i zaměstnavatel za ně odvádí příspěvek na státní politiku zaměstnanosti, ale z výše zmíněného důvodu je to pro něj nedostupné.

Česká republika aplikuje asimilační model integrační politiky spolu s postupným přechodem k multikulturnímu modelu. Cizinec při vyřizování povolení k trvalému pobytu čelí velkým byrokratickým překážkám. „Nicméně se zdá, že etnický/národnostní původ je velmi důležitou proměnnou, která ovlivňuje podobu integračního procesu. Zároveň lze konstatovat, že úspěšné začlenění do české společnosti zřejmě úzce souvisí s asimilační strategií integračního procesu, kterou migranti aplikují.“²⁵

2.1. Překážky integračního procesu

Téměř ve všech státech světa dnes dochází ke konfliktům mezi různými kulturami a etnickými skupinami. Do států se valí laviny přistěhovalců a uprchlíků, kteří přicházejí s vidinou na lepší život – ať už z důvodu chudoby a nedostatku pracovních příležitostí či z důvodů etnických či kulturních konfliktů v domovských státech. „V zemích, kde nacházejí útočiště, se často setkávají s nepřátelským přijetím od lidí, jejichž předkové byli sami před několika generacemi v postavení přistěhovalců.“²⁶ Pojdme se nyní podrobně zastavit u základních pojmů, které s etnickými konflikty spojenými s integrací cizinců nerozlučně souvisí.

²⁴ *Aplikace mvcr* [online]. 2008 [cit. 2011-12-04]. Ministerstvo vnitra. Dostupné z WWW:

<<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/azyl/integrace2/koncepce/zajisteni/ukoly/analyzy00/pobyt.pdf>>.

²⁵ DRBOHLAV, Dušan. *Migrace a (i)migranti v Česku. : Kdo jsem, odkud přicházíme, kam jdeme? .* Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. s. 99

²⁶ MUCHA, Ivan . *Texty ze sociologie*. Praha : 999, 2001. s. 160

Xenofobie je negativní postoj a strach vůči skutečně i domněle jinému, je to jednoduše řečeno nedůvěra, ze které plyne diskriminace. Z řeckého slova *xenos* a *fobos*, strach z cizího. Tento strach z cizího není výlučně lidskou záležitostí, setkáváme se s ním u všech živočichů žijících v hierarchizované společnosti, ale i mezi živočichy žijícími teritoriálně. S xenofobií jde ruku v ruce, byť se to zdá nepravděpodobné, pohostinnost. „...zdánlivá otevřenost, pohostinnost a svobodomyšlnost společnosti jednoznačně nepodmiňuje zvýšenou schopnost integrovat jedince do lokálního prostředí. Naopak že hypertrofování instituce hosta znamená také vytváření distance mezi hostem a hostitelem (kdo je host, není domácí).“²⁷ Jedinec není pro společenství žádné nebezpečí, my ho přijmeme jako hosta, pohostíme ho a ukážeme mu, že jsme přátelští. Jeho pobyt v naší skupině je omezený časově. Pokud ovšem přichází celá skupina, je pravděpodobné, že se zdrží na dobu nepoměrně delší. Jedinec se sám přizpůsobí skupině, ale skupina se již jiné skupině přizpůsobovat nemusí. Xenofobie je přítomna i v rámci jednoho etnika nebo národa.

Xenofobie je spjatá s prostorem a s jeho narušením vetřelcem. Konflikt vzniká, pokud je cizinec ve větším počtu, pokud je ekonomicky nebo politicky mocnější. Již v polovině 20. století formuloval sociolog Lewis A. Coser teorii, že konflikt slouží přímo k průběžnému potvrzení identity, hranic a mezi jednotlivými skupinami. „Nepřátelství podle něj konzervuje existující sociální rozdíly ve skupině (tzv. teorie bezpečnostního ventilu).“²⁸ V obecné teorii konfliktu dále Lewis A. Coser rozlišuje mezi realistickým a nerealistickým konfliktem. Příkladem etnických konfliktů je pak realistický konflikt, který vyplývá z reálných příčin napětí, které ohrožují soudržnost skupiny. Vzniklá agrese a napětí se pak vybíjí na náhradních, podružných objektech, na tzv. obětních beráncích. Těmi pak nejčastěji bývají právě příslušníci jiných etnických skupin. Konflikt dále vzniká, když dojde k vynucení změny hierarchického systému a také když dochází ke změnám v etnické struktuře. Xenofobie je spojena s velmi silným heterostereotypem, což je způsob nahlížení na druhé prostřednictvím své národnostní či etnické tradice a také s autostereotypem, což je posuzování své vlastní národnostní skupiny či etnika. Z právního hlediska ovšem xenofobie

²⁷ UHEREK, Zdeněk ; OTČENÁŠEK, Jaroslav; HOŠKOVÁ, Simona. *Úspěšné a neúspěšné strategie integrace cizinců*. Praha : Ministerstvo vnitra ČR / Akademie věd České republiky, 05/2003, s. 328. Dostupné z WWW: <<http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=108>>.

²⁸ TESAŘ, Filip . *Etnické Konflikty*. Praha : Portál, 2007. s. 68.

neexistuje, neboť se jedná o soukromý projev nebo svobodný postoj – není to veřejná ideologie, tudíž je nepostihnutelná, na rozdíl od dalších projevů xenofobie jako je rasismus, nacionalismus či fašismus.

Rasismus je postaven na základě xenofobie. Vzniká z přesvědčení, že společnost je rozdělena hierarchicky podle ras. Rasy jsou posuzovány dle antropomorfních znaků. „Už Aristoteles popsal obyvatele severní Evropy jako udatné, ale hloupé, Asiaty jako chytré, ale zbabělé a inteligenci a udatnost připsal pouze Řekům.“²⁹ Rasismus rozdělujeme na měkký a tvrdý. „Měkký rasismus je spíše nevyhraněný a latentní společenský postoj (nelze pro něj použít termíny jako hanobení, podněcování, ničení nebo zášť, ale lze použít vylučování, omezování, rozlišování). Neprojevuje se jako promyšlená a veřejně hlásaná ideologie, jejímiž nositeli by byla jakákoliv organizační seskupení např. stát, politické či společenské organizace nebo odborné instituce.“³⁰

Na druhé straně existuje rasismus tvrdý, který reprezentují myšlenkové a ideologické proudy jako je fašismus, nacionalismus, šovinismus nebo apartheid. Tvrdý rasismus je agresivní podobou měkkých rasistických postojů. Jeho podstatou je neindividualizovaný protivník bez tváře, který je příslušníkem jiné rasy, národa či etnika. I když je tvrdý rasismus okrajovým projevem společnosti a drtivá většina lidí s jeho projevy nesouhlasí, přesto ona většina tvoří mlčící podporu tvrdého rasismu, neboť se proti jeho projevům nijak nevymezuje ani proti němu nijak nevystupuje.

Nejčastějším projevem rasismu je rasová diskriminace, která může být úmyslná a vědomá, nebo tzv. strukturální. Strukturální rasová diskriminace je neúmyslnou formou, která vychází z nastavení systémových procesů, jež nepočítají (ani nemohou) s objektivními vlastnostmi příslušné menšiny.

K osvětlení etnických konfliktů na obecné úrovni přispívají tři sociologické pojmy, etnocentrismus, skupinové uzavírání a alokace prostředků.³¹

²⁹ TOLIMATOÁ, Jarmila. Rasismus, xenofobie a intolerance z hlediska práva, sociologie a antropologie : O lidských rasách a rasismu z hlediska antropologie. In ŠÍŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha : Portál, 1998. s. 29.

³⁰ FRIŠTENSKÁ, Hana. Rasismus, xenofobie a intolerance z hlediska práva, sociologie a antropologie : Pojmy xenofobie, rasismus, rasové násilí a rasová diskriminace. In ŠÍŠKOVÁ, Tatjana . *Výchova k toleranci a proti rasismu*. Praha : Portál, 1998. s. 13.

³¹ MUCHA, Ivan . *Texty ze sociologie*. Praha : 999, 2001. s.167

V případě etnocentrismu se jedná o vědomé či nevědomé přesvědčení, kdy je jedinec přesvědčen o tom, že jeho vlastní kultura, komunita či rasa je nadřazená nad ostatní. Toto přesvědčení je současně spojeno s tendencí neuvědomovat si předpojatost v něm obsaženou. To není nic nového. Například z označení Němec, tj. ten který nemluví, je patrné, že se Češi srovnávali se skupinou, která jim nebyla rovna, neboť neznala a nepoužívala jazyk tak, jak jej neznají a nepoužívají zvířata.

Vztah etnocentrismu a xenofobie je provázaný, neboť samotná existence etnocentrismu umožňuje xenofobii. „Xenofobie je podkladem pro diskriminaci cizích a diskriminace znamená konflikt.“³² Etnocentrismus pak dává základ pro masovou účast v politických hnutích jako je nacionalismus a xenofobie pak slouží jako jejich hnací motor. V čase ohrožení či soutěže pak etnocentrismus s nacionalismem vzrůstají. Xenofobie pak při narušení kulturních či územních hranic usnadňuje zvýšení intenzity spolupráce ve skupině, které může mít za určitých okolností důsledek kolektivní akce, jež se nazývá *etnickou mobilizací*. Pro tu je základem soutěž, která může (především v podmínkách etnické dominance) přerůst v konflikt. „Při dalším přechodu od nepřímého k přímému konfliktu hrají důležitou roli emoce, a to zejména strach.“³³

Vzájemný vztah mezi etnocentrismem a xenofobií je složitější. V rámci etnické identity můžeme totiž rozlišit více rovin, z nichž jen jedna má přímý vztah ke xenofobii. Navíc negativní postoj k out-group a současně pozitivní vztah k in-group je pouze jeden z modelů etnocentrického chování. In-group to je má skupina, naopak out-group to je skupina, do které nepatřím. „K in-group přistupujeme na základě vzorce „ja“ – „my“, zatím co k out-group podle vzorce „my“ – „oni“. In-group a out-group samozřejmě nemusí být pouze etnika, ale jakákoli skupina: rodina, národ, dělníci a zaměstnavatelé, muži a ženy, adolescenti a učitelé, dokonce i náhodné seskupení lidí třeba ve frontě u přepážky versus úředníci. Všechny tyto skupiny se chovají podle několika základních principů.“³⁴ Je to stereotypizace, která je nutná pro psychobiologickou stabilitu jednice. Zatímco u in-group zdůrazňujeme pozitiva, u out-group naopak zdůrazňujeme negativa. Tím dochází

³² TESARĚ, Filip . *Etnické Konflikty*. Praha : Portál, 2007. s. 71

³³ s. 92, ibid.

³⁴ TESARĚ, Filip . *Etnické Konflikty*. Praha : Portál, 2007. s. 66

k velmi důležitému upevnění vztahů ve skupině na základě stereotypů, jež posilují pozitivní smýšlení o jedincích z vlastní skupiny a navenek posilují agresivitu. Stereotypy pak vhodně posilují vazby směrem dovnitř a agresivní směrem ven. Navíc je velmi pravděpodobné, že základním motivem k masovému zapojení do etnického konfliktu je právě potřeba pozitivního skupinového hodnocení.

Samotná etnická identifikace pak zahrnuje tři roviny: *angažovanost*, *náklonnost* a *hodnocení*. A právě hodnocení nejvíce ovlivňuje postoje vůči out-group, protože hodnotící soudy si vytváříme srovnáváním s ostatními. „Výrazné etnické cítění tedy nemusí být automaticky provázeno negativními postoji navenek.“³⁵

Etnocentrismus bývá obvykle spojován v procesem vymezování skupiny vůči ostatním, s tzv. skupinovým uzavíráním. Skupinové uzavírání se často projevuje v situaci, kdy jedno etnikum má jednoznačnou převahu nad druhým etnikem, a to především v důsledku nerovnosti v distribuci majetku a hmotných statků (alokace prostředků). Zmíněný stav obvykle nastává v různých situacích, kdy např. jedno etnikum získá ekonomicky výhodnější postavení nebo v případech vojenského podmanění jedné skupiny druhou. Skupinové uzavírání pak slouží jako prostředek k obraně privilegovaného postavení dominantní skupiny. Porozumění etnickým konfliktům moderní doby se však neobejde bez pochopení zásadního významu expanze západní civilizace v posledních několika staletích a především pak vlivu západní kolonizace na zbytek světa.

2.2. Náhled české společnosti vůči cizincům žijících v České republice

Postoj k migrantům a obecně k cizincům je v České republice specifickým problémem, neboť před rokem 1989 byly veškeré kontakty s cizinci násilně potlačeny včetně přirozených migračních pohybů.

Po roce 1989 byla provedena řada výzkumů, ve kterých se zjišťoval postoj Čechů k cizincům. V 90. letech proběhl výzkum národnostně rasové nesnášenlivosti, vztah vůči jiným vybraným národnostem v průběhu 90.let a

³⁵ TESARĚ, Filip . *Etnické Konflikty*. Praha : Portál, 2007. s. 71

prvních letech 21.století. Poslední výzkum byl zaměřen na přizpůsobování cizinců českému životnímu stylu a české kultuře. „Ve velmi zjednodušeném podání se v rámci prvního z konceptů postoje majority vůči minoritním skupinám cizincům odvíjejí v závislosti na míře kontaktů, přičemž s růstem vzájemných kontaktů klesají u majoritní populace předsudky vůči cizincům.“³⁶

Mezil lety 1995 – 2008 se odborníci zajímali o otázky tolerance vůči lidem s odlišnou barvou pletí. Z výzkumu vyplynulo, že lidé jiné barvy pleti nejsou pozitivně vnímáni jako dobří sousedé. Za nimi se umístili už jen alkoholici, drogově závislí, kriminálníci, homosexuálové, psychicky nemocní. Na druhou stranu 40 až 60% Čechů se domnívá, že postoj společnosti vůči lidem jiné barvy pleti je tolerantní. Počet respondentů, kteří mají stejný názor se stále zvyšuje. Z jiného výzkumu vyplývá, že tolerance české společnosti je vyšší v případě jiné rasy než v případě jiné národní příslušnosti.

Česká veřejnost má nejbližší k cizincům pocházejících z kulturně blízkých zemí, jakými jsou Slovensko a Polsko, neboť ke Slovákům nás poutá 70 let společné historie a k Polákům jazyková a kulturní blízkost. Na druhou stranu občané bývalého SSSR jsou z dlouhodobého hlediska vnímáni negativně, neboť invaze z roku 1968 zatím nebyla zapomenuta. Také cizinci pocházející z Balkánského poloostrova nejsou vnímáni pozitivně, neboť jejich přítomnost v ČR je spojována s nelegální činností. „Mezi vybranými skupinami a mapování jejich „popularity“ dále následují Němci a Židé, nicméně jejich „popularita“ (kladné postoje) již klesá a snižuje se pod 50% hladinu.“³⁷ Z výzkumu vyplývá, že se obecně zlepšuje vztah Čechů ke Slovákům a Polákům, kteří nebyli českou společností nikdy vnímáni negativně, také se lehce zlepšilo vnímání cizinců pocházejících z Balkánu a ze zemí bývalého SSSR.

Z výzkumu Cizinci v České republice vyplývá, že cizinci by měli mít možnost pobývat dlouhodobě na území České republiky pouze za určitých podmínek. To si myslí ¾ všech dotázaných³⁸. Naopak 17% si myslí, že by zde cizinci vůbec neměli

³⁶ DRBOHLAV, Dušan. *Migrace a (i)migranti v Česku. : Kdo jsem, odkud přicházíme, kam jdeme?* . Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. s.122

³⁷ DRBOHLAV, Dušan. *Migrace a (i)migranti v Česku. : Kdo jsem, odkud přicházíme, kam jdeme?* . Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. s.124

³⁸ CHLUDILOVÁ, Iva. Cizinci v České republice. *Naše společnost : časopis Centra pro výzkum veřejného mínění* [online]. 2003, 1, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100006s_Cizinci%20v%20Ceske%20republice.pdf>.

mít možnost dlouhodobě pobývat³⁹. Z toho vyplývá i vztah české veřejnosti k cizincům v závislosti na délce pobytu. „Nejvstřícnější postoj se váže k žadatelům o azyl a těm, kteří přicházejí z humanitárních důvodů. Ekonomičtí migranti (ať již zaměstnanci nebo podnikatelé) a cizinci usazující se v zemi nejsou tak vřele vítáni, společnost na ně pohlíží negativněji.“⁴⁰ Česká veřejnost se také staví obezřetněji k těm cizincům, kteří se chtějí v ČR usadit na trvalo.

Česká populace má tendenci vůči cizincům uplatňovat tzv. asimilační přístup, přičemž zastánci tzv. „ortodoxního multikulturalismu“ představují v ČR spíše menšinu. I když se v roce 2008 objevuje tendence k posilování asimilačního modelu, současně je vidět i pozitivnější vývoj ve věci, který souvisí především se situací po roce 1989 a vstupem ČR do EU.

³⁹ CHLUDILOVÁ, Iva. Cizinci v České republice. *Naše společnost : časopis Centra pro výzkum veřejného mínění* [online]. 2003, 1, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW:

<http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100006s_Cizinci%20v%20Ceske%20republice.pdf>.

⁴⁰ DRBOHLAV, Dušan. *Migrace a (i)migranti v Česku. : Kdo jsem, odkud přicházíme, kam jdeme?* . Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. s. 125

3. Právní postavení cizinců v České republice

Právní postavení cizinců v České republice upravuje *zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR* a o změně některých zákonů ve znění pozdějších předpisů (dále cizinecký zákon). Tento zákon je základní, obecně závazný právní předpis, který upravuje především práva a povinnosti cizinců při vstupu a pobytu na území České republiky. Jeho novela, která je účinná od 1.1.2011, zavádí řadu změn jako např. změny v řízení o udělení dlouhodobého víza, nové podmínky podání žádosti o dlouhodobý/trvalý pobyt, novou podobu průkazů o povolení k pobytu, nové požadavky na doklad o cestovním zdravotním pojištění, nové požadavky na prokázání zajištění prostředků k pobytu, nový pobytový institut za účelem výkonu zaměstnání vyžadujícího vysokou kvalifikaci, změny v oblasti správního vyhoštění, změny v oblasti zajištění a mnohé další.

Mezi navazující prováděcí předpisy patří vyhláška č. 86/2000 Sb., kterou se stanoví státy, jejichž státní občané mohou pobývat v tranzitním prostoru mezinárodního letiště na území ČR pouze na základě uděleného letištního víza, v platném znění; vyhláška č. 368/1999 Sb., kterou se stanoví náležitosti a počty fotografií, které jsou vyžadovány podle zákona o pobytu cizinců, v platném znění a sdělení č. 1/2003 Sb., o vyhlášení seznamu hraničních přechodů a rozsahu jejich provozu, v platném znění.

S ohledem na vstup České republiky do Evropské unie se pobyt cizinců na našem území řídí rovněž *právními předpisy EU/ES* – např. nařízení Rady (ES) č. 539/2001 ve znění pozdějších předpisů, které upravuje problematiku vízové oblasti., „Od 21. prosince 2007 ČR plně uplatňuje *předpisy tzv. schengenského acquis*, neboť od tohoto data je ČR součástí schengenského prostoru“.⁴¹ Cizinecký zákon současně stanovuje odlišný režim pro vstup a pobyt 2 základních skupin občanů cizích států. První skupinou jsou *občané EU a jejich rodinní příslušníci*

⁴¹ *Informační publikace pro cizince Česká republika* [online]. Praha : Ministerstvo vnitra České republiky, 2011 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/informacni-publikace-pro-cizince-ze-zemi-mimo-eu.aspx>>. s 18.

(příčemž stejný režim platí i pro občany Evropského hospodářského prostoru a občany Švýcarska) a druhou skupinou jsou státní *příslušníci tzv. třetích zemí*.

Cizincem se ve smyslu cizineckého zákona rozumí fyzická osoba, která není státním občanem ČR, a to včetně občana EU.⁴² Způsobilost cizince k právním úkonům je vymezena splněním několika podmínek. Cizinec musí být starší 15 let a musí být schopen projevit svou vůli jednat samostatně.

Ve smyslu cizineckého zákona je občanem EU státní občan států: Belgie, Bulharska, České republiky, Dánska, Estonska, Finska, Francie, Irsko, Itálie, Kypru, Litvy, Lotyšska, Lucemburska, Maďarska, Malty, Německa, Nizozemska, Polska, Portugalska, Rakouska, Rumunska, Řecka, Slovenska, Slovinska, Spojeného království Velké Británie a Severního Irsko, Španělska a Švédska.

Rodinným příslušníkem občana EU se ve smyslu cizineckého zákona rozumí jeho manžel, jeho dítě mladší 21 let a nezaopatřený přímý příbuzný ve vzestupné nebo sestupné linii nebo takový příbuzný manžela občana EU.⁴³ Výjimku z tohoto představuje situace, kdy občan EU pobývá na území České republiky pouze za účelem studia – pak se za jeho rodinného příslušníka považuje pouze manžel a nezaopatřené dítě občana EU.

Existují však i skupiny cizinců, na které se cizinecký zákon nevztahuje. Jedná se o cizince, který pobývá na území České republiky na základě zákona o pobytu ozbrojených sil jiných států na území ČR, dále o cizince, který požádal Českou republiku o udělení oprávnění k pobytu za účelem poskytnutí dočasné ochrany nebo na území ČR již na základě tohoto oprávnění pobývá a v neposlední řadě o cizince, který požádal Českou republiku o ochranu formou azylu a azylanta jako takového, pokud cizinecký zákon nebo zákon o azylu nestanoví jinak.

Pojmy *uprchlictví* a *azyl* plní humanitární účely, které mají za cíl chránit cizince před pronásledováním státními orgány, ať už jsou založeny na nejrůznějších důvodech. Status azylu je institucí velmi starou, jejíž kořeny se objevují již v období antiky a středověku, institut uprchlictví je spíše institucí novodobou. Základní rozdíl mezi oběma pojmy spočívá především v tom, že pravidla pro

⁴² Česká republika. Zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky. In *Sbírka zákonů*.

⁴³ *ibid.*

přiznání národního statusu azylanta si každá země určuje sama, kdežto pravidla pro uprchlictví jsou obsahově určena ustanovením mezinárodních smluv, k jejichž naplňování se státy zavázaly. Jedná se především o *Úmluvu o právním postavení uprchlíků (1951)* a s ní související *Newyorský protokol (1967)* a v neposlední řadě tzv. *Ženevskou úmluvu*. Česká republika zakotvuje oba instituty v čl. 43 *Listiny základních práv a svobod*, současně se jako člen EU zavázala ke vzájemné spolupráci v oblasti azylu a uprchlictví. „Azyl spolu s doplňkovou (subsidiární) formou ochrany spadají pod pojem mezinárodní ochrana a jsou jak pro Evropskou unii tak i pro Českou republiku stálým a velmi aktuálním problémem.“⁴⁴

Vstup cizince na území České republiky musí být vykonán v místě a čase tomu určeném. Hraniční přechodem je dle zákona č. 326/1999 Sb. jednak místo vymezené mezinárodní smlouvou pro vstup na území České republiky, vnitřní hranice státu, dále pak mezinárodní letiště nebo prostor mezistátního rychlíku či paluba lodě mezistátní osobní nebo nákladní přepravy. U uvedených současně platí, že je v těchto prostorech prováděna hraniční kontrola. Cizinec je povinen podrobit se hraniční kontrole bezodkladně po překročení státní hranice. V rámci hraniční kontroly je cizinec na požádání policie povinen předložit ke kontrole požadované doklady, jakými jsou např. cestovní pas, vízum, doklad o prostředcích zajišťujících pobyt apod. Přesný seznam dokladů stanoví cizinecký zákon. Pokud je cizinec občanem EU, předkládá na požádání pouze cestovní doklad, případně průkaz totožnosti.

Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, upravuje způsob pobytu cizinců na našem území. V případě cizinců se jedná o 2 základní druhy pobytů –přechodný pobyt a pobyt trvalý. Nyní se ve stručnosti pokusím popsat jednotlivé druhy pobytů včetně jednotlivých poddruhů.

3.1. Přechodný pobyt

Prvním způsobem, jakým může cizinec pobývat přechodně na území České republiky, je *pobyt bez víza*. Cizinec může pobývat na území České republiky bez

⁴⁴ *Ministerstvo vnitra České republiky Azyl, migrace a integrace* [online]. 3.11.2008 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/azyl-migrace-a-integrace-azyl.aspx>>.

víza, pokud je občanem EU a dále pak za podmínek stanovených nařízením vlády ČR či mezinárodní smlouvou (jíž je Česká republika vázána) a v dalších specifických případech. Specifickým případem je zde např. míněna situace, kdy je cizinec ve výkonu vazby či trestu odnětí svobody.

Druhým způsobem přechodného pobytu je *pobyt na základě uděleného víza*, ať už se jedná o *vízum krátkodobé, dlouhodobé, diplomatické* či *zvláštní*. Vízem je v těchto případech míněno především průjezdní vízum, letištní vízum, vízum k pobytu do či nad 90 dní. V případě *diplomatického* či *zvláštního víza* je ještě třeba uvést, že oba druhy víz musejí být vyznačeny ve služebním či diplomatickém pasu nebo jiném cestovním dokladu cizince, a to na základě předchozí oficiální žádosti.

Krátkodobé vízum (jednotné schengenské vízum, vízum k pobytu do 90 dnů)

Za krátkodobé vízum je považováno vízum k pobytu do 90 dnů, podmínky jeho udělování, důvody jeho neudělení a ostatní skutečnosti s tím související stanoví přímo použitelný právní předpis Evropských společenství – Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 810/2009 ze dne 13. července 2009 o kodexu Společenství o vízech platný od 5.4.2010. „Jednotné schengenské vízum se uděluje pro průjezd přes území členských států nebo pro předpokládaný pobyt na tomto území nepřesahující tři měsíce během jakéhokoliv šestiměsíčního období od dne prvního vstupu na území schengenského prostoru nebo pro průjezd přes mezinárodní tranzitní prostory jednoho nebo více letišť členských států (letištní průjezdní vízum) za předpokladu, že cizinec splní všechny podmínky pro vstup a pobyt stanovené shora uvedených nařízením.“⁴⁵

Dlouhodobé vízum (vízum k pobytu nad 90 dnů)

Tento druh víza je udělován Ministerstvem vnitra ČR a to na základě předchozí žádosti cizince, který hodlá na našem území pobývat dobu delší než 3 měsíce. Účelem pobytu v těchto případech bývá nejčastěji zaměstnání, podnikání, společné soužití rodiny, výzkum či studium. „V souvislosti se změnou provedenou Nařízením Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 265/2010, kterým se mění

⁴⁵ *Informační publikace pro cizince Česká republika* [online]. Praha : Ministerstvo vnitra České republiky, 2011 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/informacni-publikace-pro-cizince-ze-zemi-mimo-eu.aspx>>. s. 19

Schengenská prováděcí úmluva, se může cizinec s platným cestovním dokladem a dlouhodobým vízem volně pohybovat na území ostatních schengenských států, a to po dobu nejvýše tří měsíců během jakéhokoli šestiměsíčního období.“⁴⁶

Nyní bych se podrobněji zastavil především u dlouhodobých víz udělovaných za účelem *zaměstnání a podnikání*.

V případě, kdy cizinec žádá o vydání povolení k dlouhodobému pobytu za účelem zaměstnání, je povinen předložit kromě náležitostí uvedených v ustanovení § 46 odst. 1 ve spojení s § 31 odst. 1, resp. §34 cizineckého zákona, jejichž součástí je doklad prokazující účel pobytu, především *rozhodnutí o povolení k zaměstnání* nebo *rozhodnutí o prodloužení povolení k zaměstnání* a další náležitosti stanovené cizineckým zákonem. „Zaměstnáním se pro účely tohoto zákona rozumí výkon činnosti, ke které cizinec potřebuje povolení k zaměstnání, zelenou kartu nebo modrou kartu. Za zaměstnání se rovněž považuje plnění úkolů vyplývajících z předmětu činnosti právnické osoby zajišťovaných společníkem, statutárním orgánem nebo členem statutárního nebo jiného orgánu obchodní společnosti pro obchodní společnost nebo členem družstva nebo členem statutárního nebo jiného orgánu družstva pro družstvo.“⁴⁷ V této souvislosti je třeba rovněž zmínit, že novelou zákona o pobytu cizinců byl v rámci dlouhodobých víz zaveden nový pobytový institut určený pro dlouhodobý pobyt spojený s výkonem vysoce kvalifikovaného zaměstnání – tzv. *modrá karta*. Díky této kartě již cizinec nadále nepotřebuje zvláštní pracovní povolení, neboť karta ho opravňuje k pobytu a zároveň i k výkonu zaměstnání.

Pokud cizinec žádá o udělení dlouhodobého pobytu za účelem podnikání, je povinen předložit především (současně s náležitostmi předepsanými příslušnými ustanoveními cizineckého zákona) „doklad prokazující, že úhrnný měsíční příjem cizince a společně s ním posuzovaných osob pobývajících na území nebude nižší než součet částek životních minim cizince a s ním společně posuzovaných osob a nejvyšší částky normativních nákladů na bydlení stanovených pro účely příspěvku na bydlení zvláštním právním předpisem nebo částky, kterou cizinec věrohodně prokáže jak částku skutečných odůvodněných nákladů vynakládaných na bydlení

⁴⁶ *Informační publikace pro cizince Česká republika* [online]. Praha : Ministerstvo vnitra České republiky, 2011 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/informacni-publikace-pro-cizince-ze-zemi-mimo-eu.aspx>>. s. 21

⁴⁷ Česká republika. Zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky. In *Sbírka zákonů*.

své a společně posuzovaných osob⁴⁸, doklady prokazující zápis jeho osoby do příslušného rejstříku, seznamu či evidence, potvrzení příslušného finančního úřadu a okresní správy sociálního zabezpečení o tom, že nemá žádné vymahatelné a splatné nedoplatky. Pokud je cizinec požádán, je povinen k žádosti předložit i výměr daně z příjmu. Součástí žádosti o udělení dlouhodobého pobytu za účelem podnikání je i absolvování pohovoru na zastupitelském úřadu.

Je třeba ještě uvést, že oprávnění k pobytu z důvodu výkonu výdělečné činnosti na našem území je cizincům vydáváno pouze za účelem „podnikání“ nebo „zaměstnání“, není již nadále vydáváno oprávnění k pobytu na účelem „účasti v právnické osobě“.

Třetím způsobem přechodného pobytu je možnost cizince pobývat na území České republiky na *základě povolení k dlouhodobému pobytu*. Toto povolení je vydáváno buď Policií České republiky, nebo Ministerstvem zahraničních věcí České republiky. Ministerstvo zahraničních věcí ČR vydává toto povolení členům personálu zastupitelského úřadu cizího státu nebo mezinárodní vládní organizace, která je akreditována v České republice, nebo jejich rodinným příslušníkům, kteří jsou registrováni u ministerstva. Povolení má formu štítku a vydává se nejdéle na dobu platnosti jejich registrace.

Za předpokladu, že cizinec hodlá na území České republiky pobývat po dobu delší než 1 rok a platí u něj stejný účel pobytu, podá na Policii ČR žádost o povolení k dlouhodobému pobytu a to ve lhůtě nejdříve 90 dnů a nejpozději 14 dnů před uplynutím platnosti víza k pobytu nad 90 dnů. Povolení k dlouhodobému pobytu je pak formou štítku umístěno do cestovního dokladu a cizinec je na jeho základě oprávněn pobývat na území České republiky po dobu v něm uvedenou – nejdéle však po dobu 1 roku (tuto dobu lze opakovaně prodloužit, vždy však nejdéle o 1 rok).

Posledním druhem přechodného pobytu cizinců je *výjezdní příkaz*. Výjezdní příkaz má formu štítku vyznačeného do cestovního dokladu a je udělován bez předchozí žádosti cizince z moci úřední - buď ze strany Policie ČR či ze strany

⁴⁸ *Informační publikace pro cizince Česká republika* [online]. Praha : Ministerstvo vnitra České republiky, 2011 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/informacni-publikace-pro-cizince-ze-zemi-mimo-eu.aspx>>. s. 24

Ministerstva vnitra či Ministerstva zahraničních věcí – a to za účelem ukončení pobytu cizince na území České republiky. Důvodem ukončení pobytu cizince na území České republiky může být např. zrušení platnosti víza, zamítnutí žádosti o povolení dlouhodobého pobytu atd. Příkaz cizinci umožňuje, aby na území České republiky přechodně pobýval po dobu nezbytnou k provedení neodkladných úkonů a k vycestování z území České republiky. Tato doba nesmí překročit lhůtu 60 dnů, přičemž konkrétní doba pobytu je stanovena z moci úřední.

3.2. Trvalý pobyt

Cizinec, který získá povolení k trvalému pobytu v České republice, má ve většině oblastí života stejné postavení jako občan České republiky. Trvalý pobyt je rovněž jednou ze základních podmínek pro udělení státního občanství České republiky, o které si cizinec může při splnění dalších podmínek požádat.

„Cizinec je oprávněn pobývat na území v rámci trvalého pobytu na základě povolení k trvalému pobytu, nebo rozhodnutí příslušného orgánu o svěření tohoto cizince do náhradní výchovy, je-li splněna podmínka podle § 87 odst. 1.“⁴⁹ U tohoto cizince mladšího 18 let musí být dále splněna podmínka, aby ten, do jehož péče je svěřen, byl přihlášen k trvalému pobytu na našem území – ať už se v daném případě jedná o starající se fyzickou či právnickou osobu (např. ústav).

Občan EU, jeho rodinní příslušníci, i státní příslušníci tzv. třetích zemí spolu se svými rodinnými příslušníky si mohou o udělení povolení k trvalému pobytu požádat na Ministerstvu vnitra, a to při současném splnění několika podmínek. Seznam všech nutných předpokladů obsahuje zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR. „Po 5 letech nepřetržitého pobytu v ČR na základě víza k pobytu nad 90 dnů/povolení k dlouhodobému pobytu je oprávněn požádat o trvalý pobyt *každý* cizinec.“⁵⁰

Cizinec, který není občanem EU nebo jeho rodinným příslušníkem, je povinen k žádosti o udělení trvalého pobytu předložit řadu požadovaných dokladů, jejichž seznam je vymezen v ustanovení § 70 odst. 2 cizineckého zákona. V případě

⁴⁹ Česká republika. Zákon č. 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky. In *Sbírka zákonů*.

⁵⁰ *Informační publikace pro cizince Česká republika* [online]. Praha : Ministerstvo vnitra České republiky, 2011 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/informacni-publikace-pro-cizince-ze-zemi-mimo-eu.aspx>>. s. 30

trvalého pobytu je však kromě jiného až na výjimky nutné prokázat požadovanou znalost českého jazyka, která musí být na úrovni A1 podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky. Pomoc při přípravě na vykonání této zkoušky poskytuje řada neziskových organizací, jejichž popis je uveden v kapitole IV.

Naše legislativa současně umožňuje, aby si za určitých podmínek požádal o udělení trvalého pobytu i cizinec, který nepobýval na území České republiky. Žádost se podává na zastupitelském úřadu v zahraničí a v těchto případech však až na výjimky neexistuje na udělení trvalého pobytu právní nárok.

V prvním stupni o žádostech o povolení k trvalému pobytu rozhoduje odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR, ve druhém stupni (v případě odvolání) pak Komise pro rozhodování ve věcech pobytu cizinců. Pokud by i po odvolání cizince bylo rozhodnutí zamítavé, má tento možnost podat do 2 měsíců ode dne doručení příslušného rozhodnutí žalobu k Městskému soudu v Praze.

Průkaz o povolení k trvalému pobytu je samostatným dokladem, který je současně veřejnou listinou vyhotovenou v českém jazyce a zpravidla ve dvou cizích jazycích, jak určují mezinárodní zvyklosti.

3.3. Státní občanství České republiky

Cizinci, kteří v České republice žijí dlouhodobě a mají vážný zájem zde setrvat, si mohou při splnění několika podmínek požádat o udělení státního občanství České republiky. Na udělení státního občanství ČR však není právní nárok, Ministerstvo vnitra ČR ho udělit může, nikoliv musí.

Mezi základní podmínky, které musejí být pro udělení státního občanství České republiky splněny, patří především trvalý pobyt cizince na území ČR po dobu 5 let, prokázání trestní bezúhonnosti (pravomocné odsouzení pro úmyslný trestný čin) v posledních 5 letech, prokázání skutečnosti, že nabytím státního občanství ČR pozbude dosavadní státní občanství (nebo se tak již stalo), prokázání znalosti českého jazyka a prokázání plnění povinností v oblasti zdravotního pojištění a sociálního zabezpečení, daní, odvodů a nedoplatků a dalších povinností dle cizineckého zákona.

Přesný výčet náležitostí žádosti o udělení státního občanství ČR stanovuje zákon č. 40/1993 Sb., o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky. Žádost

samotná se pak podává u krajského úřadu, příslušného podle místa trvalého pobytu cizince, rozhoduje však o ní Ministerstvo vnitra ČR. „Pokud ministerstvo žádost u udělení občanství zamítne, lze proti tomuto rozhodnutí do 15 dnů od jeho doručení podat odvolání (rozklad) k ministru vnitra.“⁵¹ Dále je i zde v případě zamítavého rozhodnutí možnost podat do 2 měsíců od doručení rozhodnutí žalobu u Městského soudu v Praze. Pokud je žádosti o udělení státního občanství vyhověno, skládá cizinec před tajemníkem obecního úřadu obce s rozšířenou působností státoobčanský slib. S tímto slibem je mu pak předána Listina o udělení státního občanství ČR a tímto se slibem se teprve stává státním občanem České republiky. Závěrem je ještě třeba zmínit, že v současné době je ze strany Ministerstva vnitra ČR připravován návrh nového zákona o nabývání a pozbývání státního občanství České republiky, který bude nově definovat podmínky pro udělení státního občanství České republiky v případech, kdy o občanství žádají cizinci. „Předpokládané nabytí účinnosti tohoto nového zákona je k 1.1.2013.“⁵²

3.4. Negativní jevy cizineckého zákona

Cizinecký zákon, jako základní zákon upravující postavení cizinců na našem území, obsahuje řadu negativních jevů. Z těch nejzásadnějších je třeba zmínit jeho *přílišnou rozsáhlost a nestabilitu užívané terminologie*. Rozsah zákona se navíc každým rokem zvětšuje, což má za následek zvyšující se nepřehlednost celého předpisu. Zorientovat se v něm leckdy nemohou ani odborníci, těžko pak může sloužit jako dobrý návod pro cizince. Nestabilita terminologie je problémem u zcela zásadních institutů jako je např. trvalý pobyt, kdy cizince každoročně staví do zapeklité situace při řešení tohoto pobytového statusu.

Současně je třeba uvést, že cizinecký zákon nakládá ve zjevném nepoměru veškerá břemena na žadatele o povolení k pobytu. „Žadatel je ze zákona povinen předložit takřka veškeré podklady pro rozhodnutí správního orgánu (vyjma údajů z interních policejních databází) a jejich nepředložení vede obligatorně k meritornímu zamítnutí žádosti, a to bez ohledu na to, zda-li je v žadatelových možnostech tento dokument sehnat anebo zda-li by tento doklad správní orgán

⁵¹ *Informační publikace pro cizince Česká republika* [online]. Praha : Ministerstvo vnitra České republiky, 2011 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/informacni-publikace-pro-cizince-ze-zemi-mimo-eu.aspx>>. s. 40

⁵² *ibid.*

nemohl s mnohem menšími náklady sehnat sám.⁵³ Tím je fakticky ulehčována práce úředníkům, kteří zákon provádí, ovšem za cenu přílišného a zbytečného formalismu, který může vést k neřešitelným případům.

Všechny tyto negativní jevy cizineckého zákona a českého právního řádu vůbec pak mohou cizince přivést do situace, kdy se pokusí zákon tzv. obejít.

3.5. Obcházení cizineckého zákona

Obecná právní definice obcházení zákona je opakovaně vysvětlována judikaturou Ústavního soudu. „Jednání in fraudem legis představuje postup, kdy se někdo chová podle práva, ale tak, aby záměrně dosáhl výsledku právní normou nepředvídaného a nežádoucího.“⁵⁴ Obcházením cizineckého zákona je myšleno především uzavírání fingovaných sňatků a další aktivity, které jsou spojeny s vyřizováním pobytového statusu.

V případě fingovaných manželství rozlišujeme dva základní způsoby sňatků. V prvním případě se jedná o situaci, kdy cizinec bez povolení k pobytu či s nižším pobytovým statutem, uzavře sňatek s občanem daného státu, případně s cizincem, který má vyšší pobytový status než on. „Typickým příkladem je sňatek občana a cizince, mezi nimiž není žádný jiný vztah než jejich ryze obchodní transakce spočívající v absolvování sňatečního obřadu a v předání dohodnuté finanční částky.“⁵⁵ Jediným účelem uzavřeného manželství je získání pobytového statusu za příslušný finanční obnos. I v případě druhého typu fingovaných manželství postrádáme základní o obvyklý účel manželství. Jde o situaci, kdy se muž a žena na uzavření sňatku dohodnou, a to na základě určitého předchozího přátelského či sousedského vztahu, ovšem ani jeden z nich nechce s tím druhým vést manželský život. „Ani v tomto případě není vyloučena úplata za vstup do sňatku, ovšem jednání občana je často motivováno úmyslem cizincovi nezištně pomoci k legalizaci jeho pobytu anebo k získání lepšího pobytového statusu.“⁵⁶

⁵³ ČIŽINSKÝ, Pavel. Zákon o pobytu cizinců jako příklad negativních tendencí celého českého právního řádu. In *Připomínky k cizineckému zákonu* [online]. Praha : Poradna pro občanství / Občanská a lidská práva, 2007 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <www.mkc.cz/uploaded/download/pripominky_cizineckyzakon.pdf>. s. 50.

⁵⁴ Nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2003, sp. zn. II. ÚS 119/01

⁵⁵ ČIŽINSKÝ, Pavel. Fingovaná manželství a možnosti jejich potírání. In *Připomínky k cizineckému zákonu* [online]. Praha : Poradna pro občanství / Občanská a lidská práva, 2007 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <www.mkc.cz/uploaded/download/pripominky_cizineckyzakon.pdf>. s. 45

⁵⁶ *ibid.*

Lze shrnout, že kritériem fingoaných manželství je především účel či cíl, který je jeho uzavřením sledován. Cizinecký zákon ovšem i u výše uvedených typů fingoaných sňatků umožňuje právní zhojení takového manželství, a to za předpokladu, že se během manželství narodí či osvojí dítě.

Mezi další situace, kdy se cizinec může pokusit zákon obejít, patří proces udělování víz a obnovování pobytových statusů. K těmto procedurám je totiž nutné ze strany cizince prokázat dostatečné finanční zajištění k pobytu na našem území. „V některých komunitách je v praxi toto ustanovení často obcházeno pomocí půjček, což žene mnoho cizinců do kontaktů s nelegálními a pololegálními „servisními“ strukturami.“⁵⁷

⁵⁷ *Analýza postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR a návrh optimalizačních kroků* [online]. Praha : 2004 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/vystupy-ke-stazeni>>. s. 15

4. Instituce a organizace zabývající se integrací cizinců

Pobyt většího počtu imigrantů v zemi vždy postupně pozměňuje a vytváří novou sociální realitu, vyvolává problémy a třecí plochy prakticky ve všech oblastech života společnosti. Primárně se to týká oblasti sociální, ekonomické, zdravotní péče, oblasti lidsko-právní, ale rovněž běžného každodenního soužití s domácím obyvatelstvem. Prointegrační aktivity státu a občanské společnosti kopírovaly migrační situaci v zemi. I když nerovnoměrně a u vládních aktivit také často s určitým zpožděním.

4.1. Stručný přehled vývoje migrace od r. 1990

Oproti době před r. 1989, kdy v ČSSR zcela převažovala řízená imigrace pracovní (zvláště polští dělníci, vietnamští a afričtí studenti), po roce 1989 se situace začala měnit. Již krátce po „sametové revoluci“ se setkáváme s reemigrací emigrantů z let 1948 až 1989 z vyspělých západních zemí. V letech 1991 až 1993 docházelo k reemigraci rumunských, volyňských a ukrajinských (černobylských) Čechů. Už tyto první migrační pohyby naznačovaly obtížnost adaptace a integrace reemigrantů do české společnosti. A to v důsledku odlišného typu sociálního jednání, hodnotových schémat a absence zapojení do přirozených širších sociálních sítí v nové situaci. To vše, trochu překvapivě, platilo - i přes kulturní blízkost - o reemigrantech z vyspělých západních zemí. Československý, respektive český stát organizoval jen část těchto reemigrací (z oblasti postižené černobylskou katastrofou), zatímco ostatní byly ponechány případnému zájmu a aktivitě samotných migrantů. „Totéž řádově platilo i pro řádově rozsáhlejší reemigrace Čechů z vyspělých západních zemí, jejichž většině nejen nebylo poskytnuto institucionální zaštitění, nýbrž se mnohdy setkali i se silně negativním přijetím ze strany české veřejnosti.“⁵⁸ Vedle těchto reemigrací se ČSSR a později ČR začátkem 90. let považovala především za zemi tranzitní. Odhlížíme přitom od migračních toků mezi ČR a SR, protože tato migrace nepředstavovala vážnější integrační problém.

⁵⁸ NEŠPOR, Zdeněk R. Sociální, pracovní a habitační aspekty reintegrace západních emigrantů do české společnosti. *Lidé města* [online]. 2005, 7, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.lidemesta.cz/index.php?id=4>>.

Od vzniku České republiky v roce 1993 docházelo až do roku 1997 k nárůstu cizinců na území ČR. To souvisí s liberalizací pracovního trhu, celkovou demokratizací společnosti a rozšířenými možnostmi zaměstnávat cizí státní příslušníky. „Tento proces urychlovala i velká prostupnost státních hranic. Československo nemělo vízovou povinnost se státy rozpadajícího se Sovětského svazu, s dalšími státy střední Evropy ani s většinou balkánských států. Česká republika se v tomto období projevovala současně jako cílová destinace migrantů, jako země tranzitní a v menší míře i jako země zdrojová. Současně se stala i zemí azylovou.“⁵⁹

V letech 1997/98 přistěhovalectví 90. let kulminovalo. V letech 1998–2000 se každoroční přírůstek počtu přistěhovalých významně nezvyšoval a v roce 2000 bylo dokonce migrační saldo pasivní vzhledem k ekonomické situaci v České republice, snížené absorpci pracovního trhu a vzhledem ke změnám ve vízové politice se státy Společenství nezávislých států. V letech 2001 až 2008 postupně vzrostl počet cizinců až na zhruba dvojnásobek počtu z roku 1999. K 31.12. 2008 bylo v ČR evidováno 438 301 cizinců, počet nezahrnuje nelegální migraci. V důsledku finanční a hospodářské krize začal počet cizinců v průběhu roku 2009 mírně klesat. K 30.9.2011 bylo v ČR 408 036 cizinců včetně slovenských občanů (cca 80 000) (viz příloha číslo 18)

Zvláštní skupinu přistěhovalců tvoří azylantí, kteří však v souladu s mezinárodními akty o lidských právech mají poněkud odlišný integrační režim řízený státem. Ten jim poskytuje podporu v oblasti výuky českého jazyka, ubytování a pracovního zapojení. Počty žadatelů o azyl se v ČR ročně pohybují v jednotkách tisíců, např. v roce 2009 jich bylo 2 097.⁶⁰

4.2. Státní správa a integrace cizinců

Pomineme-li integrační aktivity ve vztahu k azylantům (jde o tzv. Státní integrační program) a reemigrantům na počátku 90. let, objevuje se systematický přístup vlády k této problematice až v roce 1999 schválením Zásad koncepce

⁵⁹ UHEREK, Zdeněk ; KORECKÁ, Zuzana; POJAROVÁ, Tereza. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy : vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha : Etnologický ústav AV ČR, 2008. s. 85.

⁶⁰ ČSÚ : *Český statistický úřad* [online]. 31.1.2011 [cit. 2011-12-06]. Dostupné z WWW: <http://www.czso.cz/csu/cizinci.nsf/o/ciz_rizeni_azyil-popis_aktualniho_vyvoje>.

integrace cizinců na území České republiky. Tyto Zásady představovaly politická a věcná východiska pro zpracování vládní Koncepce integrace cizinců na území České republiky (KIC). V roce 2000 vláda svým usnesením KIC přijala. KIC je každoročně aktualizována. V roce 2004 vláda schválila převod agendy spojené s koordinací realizace Koncepce integrace cizinců z Ministerstva vnitra na Ministerstvo práce a sociálních věcí. Usnesením vlády byla v roce 2008 koordinační role při realizaci Koncepce integrace cizinců na území ČR převedena z Ministerstva práce a sociálních věcí zpět na Ministerstvo vnitra.

Cílovou skupinou KIC tvoří cizinci ze třetích zemí (tj. zemí mimo EU a Švýcarsko), kteří dlouhodobě legálně pobývají na území České republiky, s výjimkou žadatelů o mezinárodní ochranu.

Hlavní priority Koncepce integrace cizinců tvoří realizace opatření cílených do čtyř klíčových oblastí předpokladů úspěšné integrace cizinců – znalost českého jazyka, ekonomická soběstačnost cizince, orientace cizince ve společnosti a vztahy cizince s členy majoritní společnosti.

„Koncepce integrace cizinců počítá od svého vzniku se zapojením řady resortů (MV, MPSV, MŠMT, MPO, MZD, MMR a MK) a dalších partnerů (kraje, NNO vč. organizací cizinců, sociální partneři atd.). Reaguje tak na skutečnost, že integrace cizinců je komplexní problematikou, která se dotýká mnoha oblastí. Zpráva o realizaci Koncepce integrace cizinců je každoročně předkládána vládě.“⁶¹

V poslední aktualizované KIC pro rok 2011, jež je obsažena v usnesení vlády ČR ze dne 9. února 2011 č. 99 je cílem integrační politiky umožnit cizincům, aby:

- znali svá práva a byli schopni dostát svým povinnostem,
- orientovali se v novém prostředí, zvyklostech a způsobu života v hostitelské zemi, kterou si zvolili za svůj nový ať už dočasný či trvalý domov,
- rozuměli a byli schopni komunikovat v češtině,
- byli samostatnými a soběstačnými po stránce sociální i ekonomické,

⁶¹ Ministerstvo vnitra České republiky *Azyl, migrace a integrace* [online]. 3.11.2008 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/azyl-migrace-a-integrace-azyl.aspx>>.

- měli dostatek informací o tom, kde v případě potřeby naleznou pomoc a podporu.⁶²

Jako jeden z velmi konkrétních kroků vládní integrační politiky v posledním období je otevření Center na podporu integrace cizinců (CPIC) k 1. červenci 2009. Provozuje je Správa uprchlických zařízení Ministerstva vnitra ČR (SUZ). Centra na podporu integrace cizinců byla zřízena v Moravskoslezském, Pardubickém, Plzeňském a ve Zlínském kraji, od 30. dubna 2010 v Karlovarském, Libereckém, Jihočeském a Olomouckém kraji. Cílovou skupinou jsou cizinci z tzv. třetích zemí a mohou zdarma využívat rozsáhlé služby:

- Poradenská a informační činnost
- Tlumočnické služby
- Kurzy českého jazyka
- Právní poradenství
- Sociální poradenství
- Sociokulturní kurzy
- Kurzy základní počítačové gramotnosti
- Provoz internetového pracoviště a knihovny⁶³

Tímto rozsahem bezplatných služeb nekonkuruje centřům žádná nestátní nezisková organizace v oblasti integrace cizinců. Podle usnesení vlády z února 2011 budou „Centra na podporu integrace cizinců, která musí být především plnohodnotným partnerem správních úřadů. Mají roli informačních středisek a jsou realizátory a iniciátory integračních opatření. Mohou se stát - společně s dalšími aktéry integrace v regionu - účinným partnerem krajů při tvorbě regionálních strategií. V souvislosti s posílením zapojení regionální a místní úrovně do realizace integrační politiky bude do budoucna kladen důraz zejména na další rozvoj Center na podporu integrace cizinců, zejména pak jejich vytvoření ve všech krajích České republiky a zajištění jejich trvalé udržitelnosti (v podobě případného legislativního ukotvení a finančního zajištění). Podporu aktivní tvorby a realizace místní a popř. regionální strategie integrace cizinců v souladu s politikou integrace cizinců vlády

⁶² Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců Společné soužití. [online]. 9.2.2011, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.mvcr.cz/soubor/uv-09022011.pdf.aspx>>.

⁶³ Centra na podporu integrace [online]. 2007 [cit. 2011-12-04]. Doma v ČR. Dostupné z WWW: <<http://www.domavcr.cz/dalsi-informace/centra-na-podporu-integrace-cizincu>>.

České republiky (včetně zákonného ukotvení součinnosti krajů a obcí při realizaci integrační politiky státu).⁶⁴ Centra by se tak mohla stát páteří praktické realizace vládní podpory integrace cizinců.

Vládní Koncepce integrace cizinců na území České republiky představuje poměrně ucelený a systematický nástroj k řešení tohoto komplexního sociálně politického fenoménu. Přesto podle poslední studie MIPEX⁶⁵ Česká republika zůstává pod evropským průměrem, dělí se o 19 příčku společně s Estonskem, v integraci cizinců ze třetích zemí.⁶⁶ Podle studie jsou právní podmínky v oblasti zaměstnanosti, rodiny či vzdělání v České republice poměrně dobře nastavené, problematická ale zůstává jejich implementace a také aplikace tzv. správního uvážení, což je podíl vlastního úsudku jednotlivých úředníků při rozhodování. Jako velmi nedostatečný je ve studii hodnocen přístup cizinců k občanství či politickým právům.

4.3. Veřejná správa a integrace

V České republice se integrační politika zatím rozvíjí zejména směrem „shora dolů“ s dominantní rolí vlády. Na centrální úrovni jsou vytvářeny koncepční materiály zaměřené na integraci cizinců (zejména Koncepce integrace cizinců) a toto téma je obsaženo také v dalších programových a koncepčních dokumentech, např. v Programovém prohlášení současné vlády ze 4. srpna 2010.⁶⁷ Vládní Koncepce integrace cizinců z roku 2011 mj. konstatuje: „Ke zvýšení efektivity integračních opatření je nezbytné přenesení integrační politiky rovněž na regionální a lokální úroveň. Dosažení širšího zapojení regionální a lokální úrovně je jedním z

⁶⁴ Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců Společné soužití. [online]. 9.2.2011, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.mvcr.cz/soubor/uv-09022011.pdf.aspx>>.

⁶⁵ MIPEX (Migrant Integration Policy Index) je prestižní studie, třetí v pořadí, zpracovaná pod garancí British Council a kofinancovaná Evropským fondem pro integraci státních příslušníků třetích zemí, hodnotí integraci v EU, USA a Kanadě

⁶⁶ HUDDLESTON, Thomas, et al. *MIGRANT INTEGRATION POLICY INDEX III* [online]. 2011 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <www.mipex.eu>.

⁶⁷ [Http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/ProgramovProgramove-prohlaseeni-vlady](http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/ProgramovProgramove-prohlaseeni-vlady) [online]. 4.8.2010 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<https://www.veciverejne.cz/data/.../programove-prohlaseni-vlady.pdf>>.

cílů integrační politiky. Aktivní role místní a popř. regionální samosprávy je v tomto ohledu nezbytným předpokladem.⁶⁸

Jak však upozorňují Baršová a Barša: „Česká imigrační a integrační politika je ale naopak do značné míry úřední záležitostí a přes první náznaky obratu je jen málo otevřená veřejnému dialogu a normálnímu politickému procesu.“⁶⁹ Dále také uvádějí, že se do tvorby integračních politik nedaří plně zapojovat další aktéry, zejména pak orgány místní samosprávy (obecní a městské úřady).

Integrační opatření pro cizince jsou však na úrovni měst a obcí zatím nerozvinutá, a to jak v rovině programové, tak v rovině institucionální. Výzkum z roku 2008 konstatuje absenci koncepčního přístupu k integraci cizinců v naprosté většině měst. Autoři uvádějí: „Pro většinu zkoumaných obecních a městských úřadů je charakteristická absence jakéhokoliv orgánu nebo pracovníka, v jehož pracovní náplni by byla přímo integrace cizinců. Tyto lokální vlády jsou zpravidla připraveny zabývat se úkony, které mohou napomáhat integraci cizinců, v rámci specializace jednotlivých odborů. Typicky byly respondenty zmiňovány činnosti svěřené obcím v rámci přenesené působnosti, jako je například vydávání živnostenských listů, řidičských oprávnění, evidence obyvatelstva, vydávání stavebních povolení a výplata sociálních dávek, dále pak také projednání žádosti o přidělení bytu.“⁷⁰ Problémy integrace, jak o nich hovoří např. vládní Koncepce integrace cizinců, většinou nemají na obcích a radnicích institucionální zaštitění a případné problémy řeší pracovník útvaru sociálních věcí. Cizinci obecně nejsou municipalitami vnímáni jako cílová skupina intervencí lokální politiky. Pomoc cizincům není koordinovaná a nejsou příliš reflektovány specifické potřeby, jež mohou cizinci mít.⁷¹ Absenci regionální integrační politiky konstatuje také poslední vládní Koncepce integrace cizinců z února roku 2011.

Přes tento neutěšený stav uvádí Rákoczyová a Trbola příklady postupného vytváření a rozvoje podmínek pro integraci cizinců na lokální úrovni. Některá města zřizují výbory nebo komise pro národnostní menšiny, zřizují funkci poradce pro

⁶⁸ Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců Společné soužití. [online]. 9.2.2011, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.mvcr.cz/soubor/uv-09022011.pdf.aspx>>.

⁶⁹ BARŠOVÁ, Andrea ; BARŠA, Pavel. *Přistěhovalectví a liberální stát : Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno : Masarykova univerzita v Brně a Mezinárodní politologický ústav, 2005. s. 250

⁷⁰ RÁKOCZYOVÁ, Miroslava ; TRBOLA, Robert. *Lokální strategie integrace cizinců v ČR I*. Praha : VÚPSV, 2008. s. 37

⁷¹ *ibid.*

národnostní menšiny, ve větších městech vznikají poradní orgány zaměřené na otázky integrace cizinců nebo komise pro otázky integrace cizinců. Spíše ojediněle je na magistrátu přímo pracovník pro integraci cizinců, aniž by se tato problematika kumulovala s jinou.

Popsaná situace má řadu příčin. K těm hlavním patrně patří skutečnost, že samosprávné orgány nejsou v tomto směru vázány zákonnou povinností a za druhé: integraci cizinců zatím reálně nepocítují jako silný místní společenský problém.

4.4. Nestátní neziskové organizace (NNO)

V ČR existuje velké množství NNO, které deklarují svoje aktivity směřující k podpoře integrace cizinců. Na internetu jich lze najít kolem 40. Část z nich působí velmi lokálně a agenda integrace cizinců bývá jen jedním z několika směrů působení (např. vedle romské problematiky). Některé mají poměrně úzký rozsah služeb pro cizince (např. jen sociální a právní poradenství). Některé z nich se pouze zapojily do projektů na podporu integrace. Na základě průzkumu internetových zdrojů vzniká dojem značné roztržitosti a nestejnorodosti v aktivitách. To je sice pro NNO obecně příznačné, ale pro cizince s omezenými jazykovými znalostmi málo srozumitelné a užitečné. Pro úplnost jsou však v závěru kapitoly uvedeny internetové adresy, které agregují všechny pro cizince zásadní informace a odkazy. Z velkého množství NNO podávám přehled těch, které mají komplexnější nabídku podpory pro cizince, nebo jsou historicky již etablované, nebo mají větší než lokální dosah. Opomenuty nejsou ani významné mezinárodní organizace působící v ČR.

4.4.1. Asociace uprchlíků v České republice

Jedná se opět o nevládní neziskovou organizaci vzniklou v roce 2005 a řízenou cizími státními příslušníky, kteří se věnují integraci uprchlíků do české společnosti. Tito lidé se buď sami nacházejí v procesu integrace, nebo tímto procesem již prošli. Je to sdružení, které své členy získává na základě společného zájmu. Je registrováno od jara 2006 Ministerstvem vnitra České republiky. Cílem organizace je podpora integrace uprchlíků do české společnosti, informovat jak odbornou obec, tak širokou veřejnost o postupu integrace u nás i v jiných státech Evropské unie a vyměňovat si zkušenosti s ostatními státy při integraci. Dále také

organizace připomínkuje právní normy týkající se integrace uprchlíků a snaží se vytvořit platformu všech skupin uprchlíků ze všech zemí původu. Asociace uprchlíků spolupracuje s kanceláří Úřadu Vysokého komisaře pro uprchlíky Organizace spojených národů.

4.4.2. Berkat

Berkat je občanské sdružení, jehož cílem je pomáhat lidem, kteří přišli žít do České republiky. Navazuje na práci Petry Procházkové, která v době války v Čečensku pomáhala založit stejnojmenný dětský stacionář pro sirotky v Grozném. Po vyhoštění Petry Procházkové z Ruska vzniklo občanské sdružení zde v České republice. Zaregistrováno bylo na podzim 2001. Jedná se o tým dobrovolnic. Posláním komunitního centra InBáze (organizační složka Berkatu) je pomáhat migrantům v obtížných životních situacích a vytvářet otevřený a bezpečný prostor pro vzájemné poznávání lidí různých kultur.

InBáze Berkat o. s. je v rámci svých integračních programů registrovaným poskytovatelem sociálních služeb v oblasti sociálního poradenství, aktivizačních programů pro rodiny s dětmi a akreditovaným pracovištěm pro dobrovolnickou službu

4.4.3. Centrum pro integraci cizinců, o.s. (CIC)

Centrum pro integraci cizinců bylo založeno v červnu roku 2003 zkušenými pracovníky z neziskové sféry se zaměřením na integraci cizinců. V roce 2004 nabírá organizace nové spolupracovníky a zahajuje svou činnost projekty pro hlavní město Praha a projektem pro celou Českou republiku. Projekty byly zaměřeny na poskytování bezplatného poradenství cizincům a azylantům, kteří byli v České republice znevýhodněni buď svým věkem, nebo svým zdravotním stavem. Díky výše uvedeným projektům došlo i k rozšíření aktivit organizace i na další skupiny cizinců, s čím nutně souviselo i personální rozrůstání organizace.

Hlavní cílem organizace je především poskytování sociálního a pracovního poradenství, neméně důležitou roli však CIC sehrává při realizaci tzv. nízkoprahových kurzů českého jazyka.

Nově se postavení CIC posílilo usnesením vlády z února 2011: „Důležitým nástrojem integrace cizinců v regionech jsou Centra na podporu integrace cizinců především plnohodnotným partnerem správních úřadů. Mají roli informačních středisek a jsou realizátory a iniciátory integračních opatření. Mohou se stát - společně s dalšími aktéry integrace v regionu - účinným partnerem krajů při tvorbě regionálních strategií. V souvislosti s posílením zapojení regionální a místní úrovně do realizace integrační politiky bude do budoucna kladen důraz zejména na další rozvoj Center na podporu integrace cizinců, zejména pak jejich vytvoření ve všech krajích České republiky a zajištění jejich trvalé udržitelnosti (v podobě případného legislativního ukotvení a finančního zajištění). Podporu aktivní tvorby a realizace místní a popř. regionální strategie integrace cizinců v souladu s politikou integrace cizinců vlády České republiky (včetně zákonného ukotvení součinnosti krajů a obcí při realizaci integrační politiky státu).“⁷²

4.4.4. Česká katolická charita

Česká katolická charita je nezisková organizace, která je součástí římskokatolické církve. Její hlavní náplní je pomáhat lidem v nouzi, jako jsou: matky s dětmi v tísní, lidé bez přístřeší, osoby se zdravotním a mentálním postižením, sociálně slabé rodiny, drogově závislí, opuštění staří lidé, osoby, které se ocitly v osobní krizi, migranti a uprchlíci, vězni a osoby vracející se z výkonu trestu. Migrantům a uprchlíkům pomáhají v osmi městech České republiky. Patří mezi ně: Praha, Plzeň, České Budějovice, Litoměřice, Česká Lípa, Brno a Ostrava.

Poskytují právní a sociální poradenství v azylových zařízeních, kam pracovníci diecézních charit dojíždějí a kde klientům těchto zařízení poskytují informace o povinnostech účastníka v azylovém řízení, dále klienty seznamují s právními předpisy týkajícími se uprchlictví a se systémem státní správy. Klientům pomáhají například vyplňovat dokumenty pro úřady, které jsou nutné v azylovém řízení.

Pro migranty se statutem uprchlíka, dle Ženevské konvence, zřizují sklady šatstva. Pomáhají azylantům překonat dlouhé dny čekání na azyl tím, že provozuje volnočasové dílny v azylových centrech, pro děti pořádají kulturní a sportovní akce,

⁷² Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců Společné soužití. [online]. 9.2.2011, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.mvcr.cz/soubor/uv-09022011.pdf.aspx>>.

pořádají různé výlety, soutěže a prázdninové pobyty. Diecézní charita Hradec Králové i částečně finančně podporuje nadané děti apod. Prostřednictvím diecézních a rovněž farních charit má tato NNO nejrozsáhlejší síť podpory lidem v nouzi, včetně cizinců.

4.4.5. Člověk v tísní

Obecně prospěšná společnost Člověk v tísní vznikla jako humanitární organizace s cílem pomáhat v krizových oblastech a podporovat dodržování lidských práv ve světě. Její počátky se datují do května 1992, kdy její zakladatelé realizovali první projekty na pomoc lidem v nouzi ještě pod názvem Nadace Lidových novin. V únoru 1994 se změnil název na Nadaci Člověk v tísní při České televizi, v dubnu 1999 pak byla zaregistrována jako obecně prospěšná společnost. Mj. má Centrum pro demokracii a lidská práva (LPD) a v jeho působnosti je dlouhodobě se věnovat aktivitám s tématy rasismu, diskriminace a intolerance vůči menšinám v ČR (poskytuje informační, advokátní a v některých případech i právní pomoc).⁷³ Zde je o.p.s. Člověk v tísní zmiňována zejména proto, že participovala na srovnávací studii MIPLEX, Migrant Integration Policy Index III. Od roku 1999 také organizuje mezinárodní dokumentární filmový festival Jeden svět zaměřený na lidská práva.

4.4.6. Mezinárodní organizace pro migraci (IOM)

Mezinárodní organizace pro migraci vznikla v roce 1951, momentálně má 122 členských států a 92 provozovatelů a její hlavní sídlo je v Ženevě. Od roku 1997 je zastoupena také u nás, 15. října byla v Praze podepsána Smlouva o spolupráci mezi Českou republikou a Mezinárodní organizací pro migraci (IOM).

Mezi její hlavní aktivity patří integrace cizinců do české společnosti. Provozuje stránky Doma v České republice www.domavcr.cz, na nichž se snaží podat, co nejvíce informací cizincům žijícím v České republice nebo se chystajícím zde žít, jako jsou informace o pobytu, rodině, vzdělávání, podnikání, bydlení, zdravotní péči apod.

⁷³ *Člověk v tísní* [online]. 2006 [cit. 2011-12-04]. O člověku v tísní. Dostupné z WWW: <<http://www.clovekvtsni.cz/index2.php?id=176>>.

Konzultace a asistence jsou poskytovány především v těchto oblastech:

1. Změny v legislativě týkající se pobytu, zaměstnání a života v ČR (dle aktuální novely zákonů)
2. Zaměstnání – hledání zaměstnání, změna zaměstnání, problémy se zaměstnavatelem atd.
3. Pobyt – podmínky pobytu, změna účelu pobytu, řešení problémů při ztrátě účelu pobytu
4. Doklady (pas, průkaz o povolení k pobytu) – platnost dokladů, ztráta dokladů atd.
5. Podnikání – podmínky k provozování podnikání a živnosti
6. Uznávání vzdělávání a kvalifikace – poradenství s nostrifikacemi dokladů o vzdělání
7. Pomoc v krizových situacích (hledání dočasného ubytování a prostředků k životu)

V případě potřeby může být poskytnuto doporučení pro jednání s úřady, případně i osobní asistence. Všechny služby jsou pro klienty zdarma (hrazeny v rámci projektu z prostředků Open Society Fund).

Organizace pomáhá cizincům se zdravotním pojištěním, kde se snaží pomoci cizincům maximálně se v systému zdravotního pojištění orientovat. Od roku 2007 ve spolupráci se Všeobecnou zdravotní pojišťovnou se snaží podávat co nejpodrobnější informace jak o systému zdravotního pojištění ve veřejném systému, což je zdravotní pojištění zaměstnanců, cizinců s trvalým pobytem nebo například zdravotní pojištění žadatele o azyl, tak v systému smluvním.

IOM pomáhá nejen migrantům v integraci do hostitelské společnosti, ale orientuje se také na veřejnost a státní úředníky, které vzdělává jak v rozdílnostech migrantů kulturních a jiných, tak v jejich potřebách, jež efektivně pomohou začlenit cizince do jejich nového domova. Snaží se tak o co nejlepší cestu k integraci cizinců do hostitelské společnosti, prostřednictvím školení školitelů experty ze starších zemí Evropské unie.

V rámci integrace se IOM rozhodla vytvořit projekt „Untold stories“, který domácímu obyvatelstvu přibližuje život migrantů s jeho problémy, bariérami a steskem skrz příběhy, které jsou vyprávěny na základě osobní zprůvědi. Lidem, kteří

se z nějakého důvodu rozhodli ukončit pobyt na území České republiky, pomáhá tato organizace s návratem do země původu, tím že minimalizuje zbytečné administrativní průtahy.⁷⁴

4.4.7. Multikulturní centrum Praha

Toto občanské sdružení vzniklo v roce 1999 a zabývá se integrací cizinců do naší většinové společnosti. Prostřednictvím diskusních pořadů informují veřejnost o rozlišnostech mezi námi a lidmi ze zahraničí a seznamují tak společnost komplexně s migračními procesy, vztahy mezi většinou a menšinou, pokouší se odbourávat nacionální pnutí ve společnosti a další. V rámci informačních aktivit je možné navštívit veřejnou knihovnu, ve které lze najít knihy oborů jako jsou: náboženství a mytologie, sociologie, multikulturní výchova, antropologie, etnologie, etnografie (kulturní, lingvistická, fyzická, filozofická a sociální antropologie, antropologie města, etnomuzikologie, rasy) apod.

Multikulturní centrum realizuje také projekty, které seznamují jednotlivce i skupiny s možnostmi fungující pluralitní společnosti.

Mezi tyto projekty patří webová stránka www.migraceonline.cz, jež se zaměřuje na vývoj postavení různých skupin cizinců na území nejen České republiky, ale i dalších středoevropských a východoevropských států. Pomocí tohoto portálu se čtenář může seznámit s nejnovějšími výzkumy týkající se migrace, legislativními změnami v migračních a azylových oblastech cizinecké politiky a v neposlední řadě také mapuje činnost vládních i nevládních organizací zabývajících se migrací a integrací. Jeho cílem je informovat veřejnost i obec odborníků ve výše zmíněných sférách. Migraceonline podporuje Nadaci Open Society Fund Praha. Tato spolupráce umožňuje ještě přesnější mapování migračních a integračních procesů. Na tomto portále pak můžeme najít i současné projekty, které se zabývají jak výše zmíněnou informativní funkcí, tak mapují i integrační proces v jiných státech Evropské unie.

Multikulturní centrum participovalo za českou stranu na studii MIPEX III (studie zpracovaná pod garancí British Council). MIPEX III byl vytvořen jako

⁷⁴ *International Organization for Migration* [online]. [cit. 2011-12-04]. Aktivita. Dostupné z WWW: <<http://iom.cz/aktivity>>.

součástí projektu Outcomes for Policy Change, kofinancovaný Evropským fondem pro integraci státních příslušníků třetích zemí.

4.4.8. Organizace pro pomoc uprchlíkům, o.s. (OPU)

OPU patří mezi neziskové a nevládní organizace, působící na území České republiky již 20. rokem. Na začátku své existence se organizace věnovala především lidem, kteří jsou ve svém domovském státě pronásledováni z důvodů náboženských, politických, etnických, rasových či kvůli své příslušnosti k určité sociální skupině. Dnes má organizace několik samostatných poboček v Praze, Plzni, Brně a Českých Budějovicích a snaží se, současně se svým původním záměrem, o podporu migrantů v nouzi či o pomoc cizincům z třetích zemích.

Jako i jiné organizace podporující integraci cizinců na území České republiky nabízí i OPU bezplatnou sociální a právní pomoc cizincům v nouzi. Zajímavostí však je, že je jedinou organizací u nás, která se prostřednictvím sestaveného týmu odborníků stará o nezletilé cizince, kteří zde pobývají bez doprovodu rodičů. Velkou pomocí při integraci nezletilých cizinců je jistě i provoz sociální služby „Dům na půl cesty“, kde se o cizince – klienty organizace stará až do dovršení jejich zletilosti. Samozřejmou činností organizace jsou rovněž vzdělávací programy pro studenty českých vysokých škol, jejichž cílem je především výchova dalších budoucích odborníků v oblasti právní a sociální práce s migranty a uprchlíky. V oblasti vzdělávání je třeba ještě zmínit organizování multikulturních přednášek, které jsou zaměřeny na prevenci xenofobie a rasismu na základních a středních školách.

Právní poradenství organizace je založeno na bezplatných konzultacích, týkajících se zejména otázek mezinárodně-právní ochrany, správního vyhoštění, občanství, pobytu na území České republiky. „V odůvodněných případech zastupují právníci klienty na základě plné moci ve správních soudních řízeních.“⁷⁵ Právní

⁷⁵ *Organizace pro pomoc uprchlíkům* [online]. 2010 [cit. 2011-12-04]. Právní poradenství. Dostupné z WWW: <<http://www.opu.cz/cz/co-nabizime/pravni-poradenstvi/co-nabizime/>>.

zastupování jednotlivých klientů či samotné sepisy podání jsou poskytovány po zvážení každého konkrétního případu právníky organizace. Právní poradenství je poskytováno i v jiných organizacích, které se rovněž zaměřují na pomoc cizincům při jejich integraci v České republice. Patří mezi ně např. Zařízení pro děti cizince Permon, Zařízení Bělá Jezová, Pobytové středisko Kostelec nad Orlicí či přijímací středisko Praha – Ruzyně.

4.4.9. Poradna pro integraci, o.s. (PPI)

Základem této organizace je pražská pobočka Poradny pro integraci, která se zaměřuje především na sociální a právní poradenství cizincům. Zajímavou činností organizace je poskytování zvýhodněných kurzů českého jazyka ve spolupráci s jazykovou školou a rovněž možnost návštěvy místní knihovny či využití bezplatného internetu v prostorách PPI.

Sociální poradenství organizace se zabývá stěžejními problémy cizinců, se kterými se setkávají při svém vstupu na území České republiky. Jedná se především o problematiku bydlení, vzdělávání, zdravotního systému, uplatnění na pracovním trhu či o pomoc při jednání s místními úřady.

Cizinci kontaktují organizaci buď e-mailem či telefonem, kde si sjednají schůzku se sociálními pracovníky, které jim pomáhají přímo při osobním setkání. Přínosným řešením sociálních problémů cizinců je i možnost doprovodu cizince na státní úřady příslušnou sociální pracovníci.

„Právní poradenství je vedle sociálního poradenství hlavní aktivitou této organizace, které se věnuje od počátku své existence.“⁷⁶ Složitost a nepřehlednost právního systému v ČR představuje pro příchozí cizince jistě značnou bariéru, která může být spouštěčem řady dalších problémů. Proto je ze strany organizace poskytována bezplatná právní pomoc cizincům, která je zároveň ochranou jejich přirozených lidských práv.

Základ právního poradenství tvoří, kromě úvodního informování o právním systému v ČR, především pomoc právníka organizace při správním řízení, zabývajícím se žádostmi o udělení státního občanství či žádostmi o udělení

⁷⁶ *Poradna pro integraci* [online]. [cit. 2011-12-04]. Právní poradenství. Dostupné z WWW: <<http://p-p-i.cz/sluzby/ppi-praha/pravni-poradenstvi/>>.

dlouhodobého či trvalého pobytu. Cizinci se však mohou nechat bezplatně zastoupit např. i v občansko právních řízeních, kde se nejčastěji jedná o problematiku práva rodinného (popření otcovství, rozvod atd.).

Velmi přínosným projektem Poradny pro integraci se stalo zřízení Komunitního multikulturního centra PPI v Ústí nad Labem v roce 1999, a to ve spolupráci s cizinci zde žijícími. „Jeho hlavním cílem je napomáhat při integraci azylantů a trvale žijících cizinců do české společnosti na regionální a lokální úrovni a zároveň umožnit české veřejnosti se seznámit s odlišným způsobem života založeným na rozdílných kulturně historických modelech.“⁷⁷

4.4.10. Sdružení občanů zabývající se emigranty SOZE

Brněnská nevládní organizace se zabývá poskytováním služeb uprchlíkům a dalším cizincům, kteří přichází do České republiky. Právní, sociální i psychologické služby jsou poskytovány bezplatně. Také realizují volnočasové aktivity a vzdělávací programy pro uznané azylanty a dlouhodobě usazené cizince. Pomáhají překonat nástrahy integračního procesu.

Realizací přednášek, výstav, seminářů a národních večerů se sdružení snaží odbourávat nesnášenlivé a xenofobní tendence většinové společnosti a posilují povědomí o lidských právech a právním státu. Aktivně se podílí na vypracovávání expertíz, odborných studií a doporučení v rámci cizineckého, migračního a azylového práva.

Ve spolupráci s Úřadem Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky usiluje o zajištění alespoň minimálních standardů azylové procedury jak u rodin, tak jednotlivců nebo uprchlických komunit, a to buď integrací nebo dobrovolným návratem do jejich domovské země.

Vznik Sdružení občanů zabývající se emigranty je datován rokem 1990, o dva roky později pak bylo zaregistrováno u Ministerstva vnitra České republiky. SOZE realizovalo v období 2007–2009 výuku českého jazyka pro azylanty a osoby požívající doplňkovou ochranu v rámci Státního integračního programu na celém území České republiky.

⁷⁷ *Poradna pro integraci* [online]. [cit. 2011-12-04]. Komunitní multikulturní centrum. Dostupné z WWW: <<http://p-p-i.cz/sluzby/kmc/>>.

4.4.11. Sdružení pro integraci a migraci, Poradna pro uprchlíky

Občanské sdružení vzniklo v roce 2002 jako nástupce Poradny pro uprchlíky českého helsinského výboru. Poskytuje právní, sociální a psychologické poradenství cizincům žijícím v České republice. Působením na majoritní většinu se snaží rozvíjet toleranci a potírat rasistické a xenofobní nálady formou besed, přednášek a mezikulturních večerů.

Sociální poradenství PPU se zaměřuje na problematiku vzdělávání cizinců (vyhledávání vzdělávacích kurzů, uznávání diplomů atd.) a následně možnost legálního zaměstnání na území České republiky a dále na otázky zdravotního a sociálního systému u nás. Na základě dohody s pracovníky PPU, je ze strany organizace poskytována možnost doprovodu na místní úřady či instituce.

Doplňkové služby PPU, mezi které se řadí např. pořádání rekvalifikačních či jazykových kurzů, jsou závislé na aktuálních projektech realizovaných touto organizací.

4.4.12. UNHCR

Úřad OSN pro uprchlíky vznikl po 2. světové válce, původně aby pomohl evropským uprchlíkům, které ozbrojený konflikt vyhnal z jejich domovů. Následně se činnost UNHCR rozšířila na pomoc uprchlíkům na celém světě. Kancelář UNHCR v Praze byla otevřena v roce 1992 v souvislosti s přistoupením České republiky k Úmluvě o uprchlících z roku 1951 a jejímu Protokolu z roku 1967. Hlavním cílem UNHCR v České republice je podporovat úsilí o vybudování komplexního, udržitelného a samostatného azylového systému, který státu umožní posoudit žádosti o mezinárodní ochranu v souladu s mezinárodně uznávanými standardy a s mezinárodním právem. Činí tak prostřednictvím vlastních programů v oblasti právního poradenství a osvětových aktivit a dále pomocí programů nestátních neziskových organizací, které UNHCR podporuje. Pražská kancelář je součástí regionálního zastoupení UNHCR v Budapešti. K hlavním úkolům UNHCR patří v ČR, stejně jako v dalších 120 zemích světa, napomáhat integraci uprchlíků.⁷⁸

⁷⁸ UNHCR *The UN Refugee Agency* [online]. [cit. 2011-12-04]. O nás. Dostupné z WWW: <<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/o-nas.html>>.

4.4.13. Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky v Praze

Úřad Vysokého komisaře OSN pro uprchlíky (The UN Refugee Agency) byl založen v roce 1951 se sídlem v Ženevě. Momentálně má pobočky ve 117 státech s více než 7 tisíci zaměstnanci⁷⁹, z nichž drtivá většina pracuje v terénu ve velmi nebezpečných a náročných podmínkách. Tato organizace je dvojnásobným nositelem Nobelovy ceny míru. V čele úřadu stojí nyní Antonio Guterres. Záměrem je pomáhat lidem, kteří z nějakého důvodu museli opustit své domovy a začít nový život v jiné zemi. V současné době pomáhá přibližně 36,4 milionům⁸⁰ lidí ze 117 zemí zorientovat se a zapojit se do společnosti v nové vlasti. Jedná se o jednu z nejdůležitějších humanitárních organizací na světě. Styčná kancelář v Praze vznikla v roce 1992. Jejich aktivity směřují k zajištění přístupu všech žadatelů o udělení mezinárodní ochrany k správným a spravedlivým postupům při procesu posuzování jejich žádostí a samozřejmě pomáhat osobám s přiznaným statutem uprchlíka se začleněním do společnosti.

4.4.14. Přehled hlavních internetových adres s obsahem integrace cizinců

a. <http://www.cizinci.cz>

Jedná se o stránky, které jsou společným projektem MPSV a MV. Stránky poskytují zásadní dokumenty a informace podporující koordinaci postupu v realizaci integrace cizinců v České republice. Stránky jsou zaměřeny zejména na integraci občanů z tzv. třetích zemí (mimo EU).

b. <http://www.domavCR.cz>

Stránky jsou spravovány Mezinárodní organizací pro migraci Praha (IOM) s cílem zvýšení úrovně informovanosti cizích státních příslušníků dlouhodobě usazených v České republice.

c. <http://www.migraceonline.cz>

Multikulturní centrum Praha přináší na své stránce všeobecné

⁷⁹ UNHCR *The UN Refugee Agency* [online]. [cit. 2011-12-04]. O nás. Dostupné z WWW: <<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/o-nas.html>>.

⁸⁰ *ibid.*

informace o migraci, články, odborné studie, diskuse o novelách zákonů, projekty atp.

d. http://portal.mpsv.cz/sz/zahr_zam

Stránka MPSV ČR, na níž jsou k dispozici právní předpisy týkající se zaměstnávání cizinců, informace týkající se povolení k zaměstnání, zaměstnávání občanů EU či příslušné formuláře.

Z podaného přehledu by bylo možno soudit, že česká společnost si postupně více uvědomuje význam a přínosy imigrace. Lze také konstatovat, že za poslední dekádu vládní aktivity významně rozšířily svůj vliv na proces integrace. Nedostatky celého procesu, zejména na municipální úrovni, (jak o nich hovoří některé citované studie) představují úkoly pro nejbližší roky. Bude zajímavé sledovat, jak s předpokládaným poklesem imigrace v souvislosti s nynější hospodářskou krizí v EU bude státní, municipální a konec konců i nestátní nezisková sféra pokračovat v nastoleném trendu.

5. Přístup cizinců ke zdravotní péči a sociálním výhodám

5.1. Zdravotní péče v České republice

System zdravotního pojištění a péče v České republice vychází z evropských tradic. Je založen na veřejných službách a z veřejných prostředků je rovněž převážně financován. Zdravotní pojištění v České republice je založeno na zákonem stanovené povinnosti být pojištěn. Je to jednak z důvodu zajištění potřebné zdravotní péče pro všechny osoby, které by mohly tuto péči na území ČR potřebovat a za druhé je nutné zajistit, aby všechny náklady, které v této souvislosti vznikají zdravotnickým zařízením a lékařům, byly uhrazeny. Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky, ukládá cizincům v rámci zdravotního pojištění dvě základní povinnosti. Jedná se o povinnost cizince předložit při žádosti o některá povolení k pobytu doklad o cestovním zdravotním pojištění na dobu pobytu na území České republiky a dále povinnost cizince při pobytové kontrole prokázat, že je zajištěna úhrada nákladů zdravotní péče. „Postavení cizinců v systému zdravotního pojištění patří dlouhodobě mezi nejkritizovanější aspekty českého sociálního systému ve vztahu k cizincům.“⁸¹ Hlavní kritika je založena na faktu, že v ČR existují pouze vymezené skupiny cizinců, které mají nárok na účast v systému veřejného zdravotního pojištění, jež je pochopitelně výhodnější než doplňkové komerční pojištění.

V České republice existují dva základní typy zdravotního pojištění, které se liší především v rozsahu poskytované zdravotní péče a v podmínkách vzniku, zániku a trvání těchto typů pojištění. Jedná se o *veřejné zdravotní pojištění* a *cestovní zdravotní pojištění*, nazývané též *pojištění komerční* či *smluvní*.

Mimo rámec veřejného zdravotního pojištění je na území České republiky bezplatná zdravotní péče cizincům poskytována na základě *dvoustranných smluv o sociálním zabezpečení*, které zahrnují zdravotní pojištění a dále na základě *bilaterálních dohod*, které obsahují ustanovení o bezplatném poskytování zdravotní péče, jež uzavřela Česká republika s domovským státem cizince.

⁸¹ DRBOHLAV, Dušan. *Migrace a (i)migranti v Česku. : Kdo jsem, odkud přicházíme, kam jdeme? .* Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. s. 106

5.1.1. Veřejné zdravotní pojištění

Veřejné zdravotní pojištění je v České republice rozhodně převažující formou pojištění. Okruh účastníků veřejného zdravotního pojištění vymezuje především zákon č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění a dále nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1231/10. Veřejného zdravotního pojištění jsou ze zákona účastni cizinci s trvalým pobytem na území ČR, cizinci /zaměstnanci a dále občané Evropské unie, cizinci třetích zemí, na které se vztahuje příslušná legislativa EU a některé další skupiny cizinců (jako jsou např. žadatelé o azyl či cizinci s azylem či doplňkovou ochranou). „Cizinci, kteří získají v ČR trvalý pobyt, se stávají účastníky veřejného zdravotního pojištění a musí se po získání trvalého pobytu zaregistrovat u jedné ze zdravotních pojišťoven.“⁸² V případě, že tak sami neučiní, jsou automaticky zaregistrováni u VZP.

Plátcí veřejného zdravotního pojištění jsou pak jednak sami *pojištěnci*, uvedení v ustanovení § 5 zákona č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění (zaměstnanci, OSVČ a osoby bez zdanitelných příjmů), *zaměstnavatelé* a *stát*. Stát hradí pojistné prostřednictvím státního rozpočtu zejména za nezaopatřené děti do 26 let věku, za ženy na mateřské a rodičovské dovolené, za uchazeče a zaměstnání registrované na úřadech práce, poživatele důchodů z důchodového pojištění ČR a mnohé další. V případě odvodu pojistného za zaměstnance je stanoveno, že pojistné je z 1/3 hrazeno zaměstnancem a ze zbývajících 2/3 je hrazeno zaměstnavatelem.

Účast na veřejném zdravotním pojištění s sebou pro cizince přináší řadu práv a povinností, která jsou spojena s čerpáním zdravotní péče v České republice. Mezi nejdůležitější práva patří především výběr zdravotní pojišťovny, u které chce být cizinec pojištěn a s tím související výběr lékaře a zdravotnického zařízení, které jsou ve smluvním vztahu k příslušné zdravotní pojišťovně. Základní povinností cizince je pak povinnost hradit příslušné zdravotní pojišťovně stanovené pojistné.

„Zdravotní péče plně hrazené z prostředků veřejného zdravotního pojištění zahrnuje ambulantní a ústavní péči, pohotovostní a záchrannou službu, preventivní péči, dispenzární péči, poskytování léčivých přípravků, zdravotnických prostředků a stomatologických výrobků, lázeňskou péči v odborných dětských léčebnách a ozdravovnách, závodní preventivní péči, dopravu nemocných (vyžaduje-li to

⁸² *Cizinci v České republice* [online]. 8.2.2011 [cit. 2011-12-04]. Zdravotní pojištění cizinců ze států mimo EU. Dostupné z WWW: <<http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=719>>.

zdravotní stav pojištěnce) a náhradu cestovních nákladů, posudkovou činnost (pouze do jisté míry), prohlídku zemřelého a pitvu.“⁸³ Je však nutné říci, že pojištěnci mají povinnost podílet se na úhradách některých lékařských výkonů, zdravotnických prostředků či léčivých přípravků, které jsou nad rámec stanovený zákonem. Jako i jinde ve světě i v České republice existuje zdravotní péče, vymezená zákonem, na kterou se veřejné zdravotní pojištění nevztahuje a kterou si cizinec-pacient musí hradit přímo (např. určité druhy stomatologických výkonů).

5.1.2. Cestovní zdravotní pojištění

Cestovní zdravotní pojištění plní především doplňkovou funkci veřejného zdravotního pojištění a je určeno cizincům, kteří z různých důvodů nesplňují podmínky pro účast na veřejném zdravotním pojištění. Jedná se především o cizince působící na našem území jako OSVČ a kteří současně nemají v ČR trvalý pobyt, o rodinné příslušníky cizinců ze třetích zemí (tj. i cizinců s trvalým pobytem), studenty a skupinu cizinců, kteří pobývají na území České republiky neoprávněně.

„Je faktem, že ačkoli cizinci mají v ČR povinnost být pojištěni (jedná se tedy de facto o povinné pojištění), v oblasti smluvního zdravotního pojištění cizinců neexistuje téměř žádná regulace pojistných podmínek.“⁸⁴ Minimální rozsah pojistného krytí je stanoven v souladu se směrnicemi Evropského společenství a činí od 1.1.2011 60 000 EUR (původní rozsah minimálního krytí činil 30 000 EUR)⁸⁵. Toto je však jedna z mála skutečností, která je současnou legislativou stanovena, a tak se v případě zajištění potřebné zdravotní péče pro okruh cizinců takto pojištěných, objevuje řada zásadních problémů. „Z praxe je známo, že uzavřením smlouvy o komerčním zdravotním pojištění totiž cizinci nikterak negarantuje, že mu příslušná pojišťovna zdravotní péči skutečně proplatí.“⁸⁶ Navíc zásadním rozdílem oproti veřejnému zdravotnímu pojištění je fakt, že pro všechny

⁸³ *Informační publikace pro cizince Česká republika* [online]. Praha : Ministerstvo vnitra České republiky, 2011 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/informacni-publikace-pro-cizince-ze-zemi-mimo-eu.aspx>> s. 60

⁸⁴ HNILICOVÁ, Helena ; DOBIÁŠOVÁ, Karolína. Zdravotní pojištění cizinců v ČR. [online]. 2009, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2210418>>. s. 3

⁸⁵ *Cizinci v České republice* [online]. 8.2.2011 [cit. 2011-12-04]. Zdravotní pojištění cizinců ze států mimo EU. Dostupné z WWW: <<http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=721>>.

⁸⁶ HNILICOVÁ, Helena ; DOBIÁŠOVÁ, Karolína. *Zpráva o stavu zdraví a zdravotní péči pro migranty v ČR* [online]. Praha : Ústav veřejného zdravotnictví a medicínského práva 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy, 2009 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <www.eifzvip.cz/.../Zprava_o_stavu_zdravi_migrantu_v_CR.pdf>. s. 3

druhy komerčního pojištění jsou typické četné výluky z pojištění a limity pojistného plnění, které velmi zpochybňují účelnost samotného pojištění.

Plátcí pojištění u smluvního zdravotního pojištění jsou osoby, které uzavřely pojistnou smlouvu s příslušnou pojišťovnou - jsou to *tzv. pojistníci*. I cestovní zdravotní pojištění s sebou pro pojištěné osoby přináší řadu práv a povinností. „V případě pochybností o tom, zda je péče poskytována náležitým způsobem, se pojištěný (pojistník) může obrátit na vedoucího zdravotnického zařízení nebo na jeho zřizovatele, v případě nedostatků odborného nebo etického postupu lékaře na České lékařskou komoru, Českou stomatologickou komoru nebo Českou lékárnickou komoru, případně na orgán státní správy, který zdravotnické zařízení zaregistroval.“⁸⁷

V případě cestovního zdravotního pojištění pro cizince rozlišujeme dva základní druhy pojištění, které se liší především v délce pojištění.

Krátkodobé cestovní zdravotní pojištění (při pobytu do 1 roku) se využívá při krátkodobém pobytu na území ČR, ať už z pracovních důvodů či za účelem turistiky. Podmínky a rozsah pojištění stanoví uzavřená pojistná smlouva, přičemž platí, že z tohoto pojištění se hradí pouze nutná a neodkladná zdravotní péče, a to včetně akutního ošetření zubů. Pojistná smlouva je sjednávána na jednotlivé dny, obvyklá minimální pojistná doba činí 3 dny.

Dlouhodobé zdravotní pojištění využívají v České republice cizinci, kteří se na našem území zdržují po dobu alespoň 6 měsíců. Podmínky a rozsah pojištění jsou stanoveny uzavřenou smlouvou a pojistnými podmínkami, platí však, že pojištění kryje užší rozsah zdravotní péče, než nabízí veřejné zdravotní pojištění. „Dlouhodobé zdravotní pojištění se podle podmínek jednotlivých pojišťoven uzavírá s osobami, které nejsou starší 70 let, a na základě vstupní lékařské prohlídky ve zdravotnickém zařízení, které určí pojišťovna.“⁸⁸ Smlouva na dlouhodobé zdravotní pojištění se uzavírá na dobu 6 až 24 měsíců a cizinec má povinnost zaplatit v české měně předem částku určenou za celé pojistné plnění.

⁸⁷ *Informační publikace pro cizince Česká republika* [online]. Praha : Ministerstvo vnitra České republiky, 2011 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/informacni-publikace-pro-cizince-ze-zemi-mimo-eu.aspx>> s. 61

⁸⁸ *ibid.*

5.1.3. Skrytá problematika komerčního zdravotního pojištění

Zkušenosti a výzkumy různých autorů ukazují, že s bariérami v přístupu ke zdravotní péči se setkávají zejména cizinci, kteří jsou nuceni být komerčně pojištěni. „Ohroženou skupinou jsou zejména rodiny s dětmi, pro které je komerční zdravotní pojištění příliš nákladné a zároveň nedostatečné v případě závažných zdravotních potíží.“⁸⁹

V případě komerčního pojištění cizinců a jeho vlastního účelu se jako problematickým jeví zejména obsah pojistných podmínek, které jsou součástí uzavíraných pojistných smluv. Pojistné podmínky se totiž od veřejného zdravotního pojištění zásadně odlišují, čímž cizince - pojištěnce staví do nevýhodnější pozice. Mezi nejvýznamnější omezení, která je možno v pojistných podmínkách jednotlivých pojišťoven zaznamenat, patří především různé výluky z pojištění, které se vztahují k určitým druhům onemocnění a lékařské péče, maximální limit stanovený pro pojistné plnění, možnost pojišťoven kdykoliv odstoupit od smlouvy a podmínky dodržení dalších povinností, které z uzavřených smluv vyplývají.

„Za neetický je třeba považovat způsob, jakým pojistné podmínky komerčních zdravotních pojišťoven řeší případy, kdy se jejich pojištěnec stane účastníkem veřejného zdravotního pojištění.“⁹⁰ V praxi to pak může znamenat, že cizinec platí po určitou dobu pojistné dvakrát, neboť účast na veřejném zdravotním pojištění, získaná např. udělením trvalého pobytu, s sebou přináší povinnost hradit stanovené pojistné stejně jako uzavřená smlouva o komerčním pojištění. Jednou zaplacené pojistné navíc nebývá ze strany komerčních pojišťoven vráceno.

Nevýhodnost dnešní podoby komerčního pojištění cizinců pro stát a pro veřejné zdravotní pojištění je dále možné v případech vážně nemocných cizinců. Tuto skupinu cizinců (jedná se např. o novorozence s vrozenými vadami) totiž komerční pojišťovny odmítají pojistit, a tak je jim posléze udělen trvalý pobyt ze strany Ministerstva vnitra ČR. Díky udělenému trvalému pobytu se dostávají do systému veřejného zdravotního pojištění a potřebná zdravotní péče je plně hrazena. Je zřejmé, že z hlediska ochrany lidských práv se jedná o jediné možné řešení

⁸⁹ HNILICOVÁ, Helena ; DOBIÁŠOVÁ, Karolína. *Zpráva o stavu zdraví a zdravotní péči pro migranty v ČR* [online]. Praha : Ústav veřejného zdravotnictví a medicínského práva 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy, 2009 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <www.eifzvip.cz/.../Zprava_o_stavu_zdravi_migrantu_v_CR.pdf>. s. 14

⁹⁰ HNILICOVÁ, Helena ; DOBIÁŠOVÁ, Karolína. *Zdravotní pojištění cizinců v ČR*. [online]. 2009, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2210418>>. s. 9

stávající situace. „Z hlediska systémového se však jedná o mechanismus, který je jednoznačně výhodný pro soukromé zdravotní pojišťovny a naopak nevýhodný pro stát a rozpočty veřejných zdravotních pojišťoven.“⁹¹ Vážně nemocní, a tudíž pro stát finančně nákladní cizinci-pojištěnci, se díky tomu dostávají do systému veřejného pojištění a ekonomicky výhodní (levní) cizinci jsou i nadále pojištěni u komerčních pojišťoven, kterým z jejich pojištění plynou nemalou zisky. Bohužel ani lidský rozměr tohoto problému zatím nedonutil komerční pojišťovny ke zlepšování nevýhodných pojistných podmínek.

Bylo by jistě zajímavé a pro stát finančně přínosné pokusit se zahrnout většinu cizinců pobývajících na našem území do systému veřejného zdravotního pojištění. Je totiž velmi pravděpodobné, že převážná část ekonomicky aktivních migrantů, kteří jsou nyní odkázáni na komerční pojištění, budou do systému zdravotní péče spíše přispívat než z něj čerpat. „Ve výzkumu provedeném u nás v roce 2004 se ukázalo, že například Ukrajinci jsou podstatně méně nemocní než srovnatelné skupiny českých zaměstnanců (tzv. „efekt zdravého migranta“).“⁹² Ukazuje se, že pokud by stát již nyní zahrnul do veřejného zdravotního pojištění migranty ze třetích zemí, jejichž věková struktura je v současnosti relativně příznivá, mohlo by to pro něj být ekonomicky výhodné. Systém veřejného zdravotního pojištění je totiž postaven tak, že do něj nejvíce přispíváme právě v době mládí a zdraví, abychom v případě staří a nemoci mohli čerpat prostředky na zdravotní péči.

5.1.4. Komunikační bariéra ve zdravotnictví

Tak jako i v jiných oblastech života v ČR se i v systému zdravotnictví objevuje jazyková bariéra založená na skutečnosti, že značná část cizinců, kteří na našem území pobývá, neumí česky. Díky tomu pak cizinci mají jen velmi omezenou možnost k návštěvě specializovaného zdravotního pracoviště, které je určeno výhradně pro cizince, případně vyhledat lékaře, který je schopen komunikace

⁹¹ ⁹¹ HNILICOVÁ, Helena ; DOBIÁŠOVÁ, Karolína. Zdravotní pojištění cizinců v ČR. [online]. 2009, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2210418>>. s. 9

⁹² HNILICOVÁ, Helena ; DOBIÁŠOVÁ, Karolína. Zdravotní pojištění cizinců v ČR. [online]. 2009, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2210418>>. s.

v jejich jazyce. „Tato skutečnost podstatně ovlivňuje kvalitu a dostupnost zdravotní péče u konkrétních jedinců.“⁹³

5.2. Systém sociálního zabezpečení cizinců v ČR

Snaha zabezpečit občany státu při takových sociálních událostech jako jsou nemoc, invalidita, úraz, stáří, ztráta živitele a mateřství je úkolem vyspělých evropských sociálních států. Forma a úroveň řešení těchto sociálních situací je závislá především na stupni rozvoje společnosti, ekonomické nutnosti a možnosti, demografické struktuře obyvatelstva, zájmu občanů na řešení jejich potřeb a intenzitě prosazování těchto zájmů. V rámci postavení cizinců v českém sociálním systému je třeba zkoumat, zda proces imigrace představuje pro český sociální systém zátěž nebo naopak přínos. Problematika sociálního systému a sociální politiky je dlouhodobě monitorována a zkoumána, avšak až v poslední době se objevily dvě studie, které se zaměřují na postavení cizinců v českém sociálním systému. „V obecnější rovině (zaměřující se především na legislativní nastavení systému vůči cizincům) je to práce autorek Y. Leontiyevy a M. Vojtkové [2009], na druhé straně výzkumná zpráva D. Drbohlava a L. Medové [2010a] kromě teoretického a legislativního kontextu přináší i ojedinělé datové podklady.“⁹⁴ Obecně však platí, že systém sociálního zabezpečení by měl být stejný pro občany České republiky i pro cizince, kteří na našem území pobývají. Na evropské úrovni je v případě sociálního zabezpečení vidět snaha jednotlivých zemí sjednotit sociální systémy tak, aby se k sobě pokud možno co nejvíce přiblížily. K tomu je však nutné, aby se země zbavily své národní svébytnosti v rámci sociálního zabezpečení, což tak v současné době není. Systém sociálního zabezpečení ČR lze i přes to považovat k migrantům za poměrně vstřícný, a to především z důvodu, že české občanství (až na výjimku ohledně přístupu k sociálnímu bydlení) není nutnou vstupní podmínkou v žádné jeho sféře. „Z pozice Česka jako členského státu EU vyplývá obecně zvýhodněná pozice migrantů ze zemí EU/EHP oproti ostatním

⁹³ HNILICOVÁ, Helena ; DOBIÁŠOVÁ, Karolína. *Zpráva o stavu zdraví a zdravotní péči pro migranty v ČR* [online]. Praha : Ústav veřejného zdravotnictví a medicínského práva 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy, 2009 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <www.eifzvip.cz/.../Zprava_o_stavu_zdravi_migrantu_v_CR.pdf>. s. 16

⁹⁴ DRBOHLAV, Dušan. *Migrace a (i)migranti v Česku. : Kdo jsem, odkud přicházíme, kam jdeme? .* Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. s. 100

cizincům ze třetích zemí (zejména v oblasti podpory v nezaměstnanosti nebo dávek státní sociální podpory).“⁹⁵

Český systém sociálního zabezpečení se skládá z důchodového a nemocenského pojištění, ze státní sociální podpory a sociální pomoci. Pojďme se nyní stručně zastavit u každého pilíře systému sociálního zabezpečení v návaznosti na nároky cizinců, kteří na území České republiky pobývají.

5.2.1. Důchodové pojištění

Důchodové pojištění v ČR jsou si povinni platit všichni cizinci, kteří jsou na našem území zaměstnání nebo zde podnikají. Typ pobytového povolení cizince ani občanství nehrají při výplatě důchodů žádnou roli. Vedle toho povinného pojištění mají cizinci možnost platit si i tzv. doplňkovou formu tohoto základního pojištění a sice penzijní připojištění se státním příspěvkem. „Základním hmotněprávním předpisem, který upravuje nároky na důchody ze základního důchodového pojištění, způsob stanovení výše důchodů a podmínky pro jejich výplatu, je zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti dnem 1. ledna 1996.“⁹⁶ Zákon rozlišuje 4 základní druhy důchodů – a to důchod *starobní* (včetně tzv. předčasného starobního důchodu), *invalidní*, *vdovský a vdovecký* a *sírotčí*. V případě starobního důchodu, který nás ve spojitosti s cizineckou problematikou zajímá nejvíce, došlo v lednu 2010 k významné změně. „Zákonem č. 306/2008 Sb., bylo s účinností od 1. ledna 2010 zavedeno postupné prodlužování doby pojištění potřebné pro vznik nároku na starobní důchod z 25 roků na 35 roků (resp. z 15 roků na 20 roků v případě kratší doby pojištění); tempo prodlužování - jeden rok za každý rok účinnosti zákona.“⁹⁷ Pokud cizinec odpracuje na našem území stanovený počet let a zároveň dosáhne důchodového věku, má v ČR nárok na starobní důchod. Problém nastává u cizinců ze třetích zemí, kteří část svého života pracovali v jiném státě. Pokud totiž Česká republika nemá s daným státem uzavřenu tzv. bilaterální dohodu o sociálním zabezpečení, pak tuto odpracovanou dobu v jiném státě cizinci do jeho nároku na důchod

⁹⁵ DRBOHLAV, Dušan. *Migrace a (i)migranti v Česku. : Kdo jsem, odkud přicházíme, kam jdeme?* . Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. s. 101

⁹⁶ *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2011-12-04]. Důchodové pojištění. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/3>>.

⁹⁷ *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2011-12-04]. Sociální zabezpečení cizinců v ČR. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/603>>.

nezapočítá. Totéž platí i v obráceném poměru, kdy cizinci není v případě jeho nároku na důchod v domovském státě uznána doba odpracovaná v ČR. Ačkoliv má Česká republika v současnosti podepsáno několik dvoustranných smluv o sociálním zabezpečení se třetími zeměmi, v případě jiných zemí (např. Vietnam), které jsou významným zdrojem migrace, tyto smlouvy doposud nebyly sjednány.

5.2.2. Nemocenské pojištění

Účast na nemocenském pojištění v ČR je povinná pro zaměstnance, v případě OSVČ je toto pojištění pouze dobrovolné. „Účelem nemocenského pojištění je tyto osoby finančně zabezpečit peněžitými dávkami v době, kdy ztrácejí příjem z výdělečné činnosti z důvodů krátkodobé sociální události, zejména z důvodu nemoci, těhotenství a mateřství.“⁹⁸ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů stanoví 4 druhy dávek, které jsou z nemocenského pojištění zaměstnanců poskytovány. Jedná se o nemocenské, ošetrovné, vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství a peněžitou pomoc v mateřství. OSVČ má v případě dobrovolného placení nemocenského pojištění nárok na výplatu nemocenské a peněžité pomoci v mateřství.

5.2.3. Státní sociální podpora

Systém státní sociální podpory v České republice se zaměřuje především na rodiny s dětmi. Dávky státní sociální podpory jsou pak vypláceny v případech uznaných sociálních situacích, které rodina není schopná vlastními silami a prostředky vyřešit. Systém státní sociální podpory v ČR je k cizincům poměrně vstřícný, neboť nárok na výplatu dávek mají kromě občanů ČR a EU/EHP (a Švýcarska) rovněž cizinci z třetích zemí, a to po jednom roce legálního pobytu na našem území. Zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, stanoví 7 typů dávek, které mohou být za splnění stanovených podmínek vyplaceny. Jedná se o přídavek na dítě, rodičovský příspěvek, sociální příplatek, příspěvek na bydlení, porodné, pohřebné a dávky péstounské péče. „Nejvíce finančních prostředků (např. za prosinec 2008 se jednalo o 70% prostředků

⁹⁸ *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. [cit. 2011-12-04]. Sociální zabezpečení cizinců v ČR. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/603>>.

určených na dávky státní sociální podpory) se vydává na výplatu rodičovského příspěvku, který je určen rodiči pečujícímu o dítě až do čtyř let jeho věku.“⁹⁹

5.2.4. Sociální pomoc

Sociální pomoc státu je zaměřena především na osoby se zdravotním postižením a na osoby v hmotné nouzi. Součástí sociální pomoci státu je poskytování různých sociálních služeb jako jsou např. azylové domy či kontaktní centra pro závislé osoby. Možnosti přístupu cizinců k těmto formám sociální pomoci jsou odlišné. Nárok na dávky osob se zdravotním postižením a sociální služby vzniká cizincům ze třetích zemí za podmínky, že mají v ČR trvalý pobyt.

Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů stanoví 3 druhy dávek pomoci v hmotné nouzi. Jedná se o příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádnou okamžitou pomoc. „Systém tzv. pomoci v hmotné nouzi je také v případě cizinců ze třetích zemí primárně vázán na trvalý pobyt, nicméně o dávku „mimořádná okamžitá pomoc“ mohou žádat i cizinci s ostatními typy pobytových oprávnění, v mimořádných případech může být dávka přiznána i cizinci v neoprávněném (nelegálním) postavení.“¹⁰⁰

5.2.5. Státní politika zaměstnanosti

Všechny osoby, které jsou na území České republiky zaměstnány nebo zde podnikají, jsou povinny kromě sociálního pojištění hradit i tzv. příspěvek na státní politiku zaměstnanosti. Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, stanoví, že státní politika zaměstnanosti je zaměřena především na zabezpečení práva na zaměstnání, zprostředkování zaměstnání, poskytování podpory v nezaměstnanosti, atd. Dávky z toho příspěvku plynoucí jsou však určeny jen občanům Česka a EU/EHP (a Švýcarska) a cizincům ze třetích zemí s trvalým pobytem včetně azylantů, což představuje významný diskriminační nesoulad vůči ostatním skupinám cizinců. „Jedná se především o problematiku nezaměstnanosti i cizinců ze třetích zemí, neboť pracovníci ze třetích zemí, kteří nemají trvalý pobyt, nemohou být oficiálně

⁹⁹ DRBOHLAV, Dušan. *Migrace a (i)migranti v Česku. : Kdo jsem, odkud přicházíme, kam jdeme? .* Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. s. 104

¹⁰⁰ s. 106, ibid.

nezaměstnaní (tzv. uchazeči o zaměstnání), byť splňují ostatní nastavená kritéria.“¹⁰¹ Ačkoliv tato skupina cizinců na příspěvek na státní politiku zaměstnanosti řádně přispívala, čerpat prostředky ze státní politiky zaměstnanosti však nemůže.

Míra nezaměstnanosti cizinců v ČR je důležitým ukazatelem, který je třeba v souvislosti s politikou zaměstnanosti sledovat. Data o nezaměstnanosti cizinců v ČR a občanů ze třetích zemí však bohužel nejsou až na výjimky zveřejňována.

Závěrem lze říci, že systém sociálního zabezpečení ČR je cizinci relativně málo zatížen. To je způsobeno zejména složením migrační populace a nedostatečnou informovaností cizinců o jejich sociálních nárocích. Svou roli zde sehrává i nastavení sociálního systému ve prospěch pouze určitých skupin cizinců.

¹⁰¹ S. 102, ibid.

6. Možnosti vzdělávání a pracovního uplatnění v České republice

6.1. Přístup ke vzdělání

Celková integrace cizinců je zcela závislá na osvojení jazyka dané společnosti. Vzhledem k tomu, že český národ je z velké většiny monokulturní, to znamená, že velká většina společnosti neovládá žádný jiný jazyk na takové úrovni, že by byla schopna a ochotna jím komunikovat při kontaktu s cizincem, je téměř zásadní, aby cizinec dostatečně ovládl český jazyk. Překážkou jeho ovládnutí je jeho náročnost, se kterou souvisí i to, že cizinec se s češtinou zpravidla setká až při překročení hranic. Proto je velmi důležitá funkce vzdělávání cizinců, výuka češtiny jako cizího jazyka a její dostupnost pro co možná nejširší spektrum cizinců pobývajících na českém území.

V současné době stát organizuje výuku češtiny pouze pro azylanty. V rámci státního integračního programu SIP mohou azylanti a žadatelé o azyl docházet na jazykové kurzy dotované státem. Cizinci s jiným pobytovým statutem tuto možnost nemají, a proto se obrací na nevládní neziskové organizace jako je např. Meta, PPI nebo Sdružení občanů, zabývajícím se emigranty (SOZE). SOZE by mělo zajišťovat jazykové vzdělávání emigrantů v místě bydliště. Bohužel je systém nastavený tak nešťastně, že SOZE ani žádná jiná organizace zabývající se jazykovým vzděláváním cizinců, není schopná toto zajistit..

Zvládnutí jazyka většinové společnosti úzce souvisí se spokojeností při uplatnění se na pracovním trhu, neboť znalost jazyka otevírá cestu ke kariérnímu růstu. Jazyk není důležitý pouze při práci, ale je také významným integračním prvkem do většinové společnosti. Motivace k naučení se jazyka naprosto chybí u těch cizinců, kteří do České republiky pouze přijeli vydělat peníze, pro ně je studium jazyka pouze ztrátou času. Zatímco azylanté či cizinci, kteří plánují zůstat na území ČR, mají motivaci vyšší, i když v žebříčku jejich hodnot na prvním místě stojí bydlení, na druhém zaměstnání a na třetím vzdělání. Problematika jazykového vzdělávání cizinců je zejména finanční a časová. Nemalou roli hraje také špatná informovanost emigrantů o možnostech jazykového vzdělávání či rekvalifikačních kurzech a také jistá centralizace organizací, zabývajících se vzděláváním emigrantů

(Praha, Brno). Zde vyvstává problém s dojížděním, který opět úzce koresponduje s nedostatkem peněz a časovou zaneprázdněností.

V rámci rekvalifikačního vzdělávání cizinců je nutné, aby cizinci měli zvládnutý jazyk majoritní společnosti, neboť bez znalosti českého jazyka je rekvalifikace nemožná.

6.2. Vzdělávání dětí cizinců

„S celkovým nárůstem počtu cizinců ze třetích zemí pozvolna stoupá i počet žáků a studentů z jejich řad v českých školách. Tempo růstu je však ve srovnání s tempem růstu celkového počtu cizinců ze třetích zemí poloviční. Za posledních 5 let (mezi školními roky 2005/2006 a 2009/2010) se počet studentů/žáků ze třetích zemí zvýšil o 39,1% (z 20 309 na 28 243), celkový počet cizinců ze třetích zemí pobývajících v České republice pak mezi roky 2004 a 2009 vzrostl o 77,7%.“¹⁰²

Povinná školní docházka se vztahuje na cizince s pobytem nad 90 dní, azylanty, žadatele o azyl a občany členských států EU, včetně občanů Švýcarska, Lichtenštejnska, Norska a Islandu. Děti cizinců tak jsou odkázány na český školský vzdělávací systém, který zahrnuje jak státní tak soukromé subjekty podnikající ve vzdělávání. Pokud je cizinec nucen využít služby státního vzdělávání nezbyvá jeho dítěti než se v co nejkratší době naučit česky. Státní vzdělávací instituce sice již mají určité zkušenosti se vzděláváním cizinců, ale cizinců samotných je na školách tak malé množství, že školy nepovažují za důležité se jim přizpůsobovat. Cizinci se musí zcela přizpůsobit škole a školnímu systému, ale školy a systém výuky ve školách se jen málo přizpůsobují jim. Z vlastní zkušenosti vím, že tento stav je dán časovou vytížeností pedagogů, kteří nemají kapacity věnovat se cizincům individuálně, navíc často chybí i jazyková erudice, a to na obou stranách. Tento deficit se zejména projevuje u cizinců z neslovanských zemí, kde je jazyková bariéra jak u dětí, tak u rodičů. Později v průběhu výuky bariéra ze strany dětí postupně odpadá, ale zůstává u rodičů, kteří jsou často v komunikaci se školou odkázáni na překlad svých dětí, kteří své postavení mohou snadno zneužít.

¹⁰² Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců Společné soužití. [online]. 9.2.2011, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.mvcr.cz/soubor/uv-09022011.pdf.aspx>>.

6.2.1. Mateřské školy

Přístup k předškolnímu vzdělávání mají cizinci stejný jako občané ČR. „Dle ustanovení § 20 odst. 2 písm. c) školského zákona mají přístup k předškolnímu vzdělávání za stejných podmínek jako občané EU také cizinci ze třetích zemí, kteří mají právo pobytu na území České republiky na dobu delší než 90 dnů (dlouhodobí rezidenti), popřípadě pobývají-li na území ČR na základě jiných oprávnění, pokud jsou osobami oprávněnými pobývat na území České republiky.“¹⁰³ Do nedávné doby byly státní mateřské školy přístupné pouze cizincům se statutem rezidenta, ostatní cizinci museli za mateřské školy platit.¹⁰⁴ Často se stávalo, že díky finanční tísní se dítě do školky vůbec nedostalo, a tak k prvnímu kontaktu s českým prostředím docházelo až na základní škole. Zde pak vyvstával handicap jazykový, ale i handicap mezikulturní pramenící ze způsobu výchovy a vzdělávání v evropském prostředí.

Ve školním roce 2008/2009 navštěvovalo mateřské školy 3535 dětí cizinců¹⁰⁵, což činí asi 1,17% všech dětí¹⁰⁶ v rámci předškolního vzdělávání. Děti nejčastěji pochází z Vietnamu, Ukrajiny, Slovenska a Ruska. V našich mateřských školách se ale také objevují děti mongolských rodičů a děti rodičů pocházejících z našich sousedních států. Nejvíce dětí cizinců je v Praze, dále ve Středočeském kraji, Karlovarském kraji a Jihomoravském kraji.

6.2.2. Základní školy

Jak bylo výše řečeno, povinná školní docházka se vztahuje i na cizince s dobou pobytu nad 90 dní. „Podle školského zákona mají všichni cizinci přístup ke vzdělávání za stejných podmínek jako občané České republiky. K přijetí do základní školy nemusejí předkládat oprávnění k pobytu na našem území. Mají i

¹⁰³ VARVAŘOVSKÝ, Pavel . *Veřejný ochrance práv* [online]. 2010 [cit. 2011-12-04]. Www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/Doporuceni-skolky-ori... Dostupné z WWW: <www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/31-10-DIS-JKV_dopor...>

¹⁰⁴ *Analýza přístupu imigrantek a imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v České republice* [online]. Praha : Gac, 2007 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/vystupy-ke-stazeni>>.

¹⁰⁵ KLEŇHOVÁ, Michaela. Cizinci v českých školách. *Týdeník školství* [online]. 2009, 15, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.tydenik-skolstvi.cz/archiv-cisel/2009/15/cizinci-v-ceskych-skolach/>>.

¹⁰⁶ ibid.

právo na školní stravování a zájmové vzdělávání poskytované ve školském zařízení. Základní školu mohou navštěvovat nejdéle do konce školního roku, v němž dosáhnou sedmnáctého roku věku.“¹⁰⁷

Na základních školách se opakuje stejný problém jako v předškolním vzdělávání, kterým je jazyková bariéra. Zvládnutí jazyka je problematičtější u starších dětí, naopak děti mladší se s tímto handicapem vyrovnávají snáze a rychleji, a to ze dvou podstatných důvodů. Tím prvním je předpoklad delšího pobytu v ČR, kdy už buď navštěvovali mateřskou školu, nebo byl v rodině funkční systém českých tet, který se uplatňuje zejména u vietnamské komunity.¹⁰⁸ Druhým důvodem je ten, že děti mladšího školního věku mohou rovněž využívat školní družinu, která je důležitým integračním prostředím. Mimo pomoci při vypracovávání domácích úkolů se zde odehrává i nezávazná komunikace při hře, při které se děti poznávají sami navzájem a boří se pomyslné „my“ a „oni“.

„V České republice neexistuje pro většinu těchto dětí možnost jazykové přípravy před vstupem do české školy, jsou takřka hozeny do vody a nuceny plavat, jak umí. Pro většinu uvádím proto, že tato možnost existuje ve formě státního integračního programu pro děti osob, kterým bylo přiznáno právo na mezinárodní ochranu a sedmdesátihodinový bezplatný jazykový kurz má stát rovněž povinnost poskytnout dětem občanů jiného členského státu Evropské unie – tyto skupiny tvoří však pouhých 10 % všech dětí cizinců v České republice.“¹⁰⁹

Začleňování žáků cizinců do školních tříd se děje zpravidla tak, že žák je umístěn do nižšího ročníku tak, aby měl dostatek času na zvládnutí jazyka, ale zároveň se přihlíží k tomu, aby do 17 let nejpozději opustil základní školu. Velkou oporou učitelů jsou děti ze stejné jazykové oblasti, které již jazyk zvládly a které působí v roli tlumočnicků. Bez existence tlumočnicka vzniká vážný problém, který může cizince provázet až k nástupu na střední školu.

„Specifickou zkušenost mají školy, jež jsou spádové pro Integrační azylová střediska. Vedle žáků–azylantů je většinou navštěvují také děti–žadatelé o azyl (kterých je zde – vzhledem k podílu žadatelů, kterým je udělen azyl – více). Počty a

¹⁰⁷ KAVAN, Vladimír. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 1.9.2011 [cit. 2011-12-04]. Metodické doporučení ředitelům škol - výuka cizinců. Dostupné z WWW:

<<http://www.msmt.cz/search.php?action=results&query=Metodick%C3%A9+doporu%C4%8Den%C3%AD+%C5%99editel%C5%AFm+%C5%A1kol&x=0&y=0>>.

¹⁰⁸ *ibid.*

¹⁰⁹ HLAVNÍČKOVÁ, Petra. *Migraceonline.cz* [online]. 31.7.2009 [cit. 2011-12-04]. články. Dostupné z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2192660>>.

složení cizinců na těchto školách se neustále vyvíjí. Děti jsou na základě vstupního rozhovoru zařazeny buďto do kmenové třídy, nebo – nehovoří-li vůbec česky – do tzv. vyrovnávací třídy, kde je žákům věnována větší pozornost s důrazem na osvojení češtiny. Pokud se jejich znalost dostane na dostatečnou úroveň, jsou přeřazeny do kmenové třídy. Na tom, jak se tyto děti zlepšují v českém jazyce, se hodně odráží, zda jejich rodina plánuje zůstat v ČR, či zda je to pro ní pouze “přestupní stanice”.¹¹⁰

Z jazykové bariéry pramení i problém hodnocení takových žáků. Dle MŠMT nemusí být žák – cizinec po dobu tří po sobě jdoucích pololetí hodnocen z českého jazyka. „Možnost neklasifikovat školám však školský zákon dává pouze na konci prvního pololetí školní docházky žáka (ne však na konci školního roku, a to i v případě, že byl do školy zařazen až v průběhu druhého pololetí) – školský zákon, §52, odst. 2,3 (základní školy) a §69, odst. 5, 6.“¹¹¹ Je ale otázkou, jak hodnotit další předměty: „...východiskem (řešení problému s hodnocením, pozn. autor) může být dobře vytvořený vyrovnávací plán, ve kterém se přesně specifikují kritéria, která budou současně popisovat očekávané výstupy a individuální možnosti žáka-cizince. Na jeho základě se pak může hodnotit individuální pokrok každého žáka-cizince a nehodnotí se v porovnání s ostatními žáky. Toto je však třeba z hlediska dobrého a zdravého klimatu třídy všem zúčastněným dobře vysvětlit.“¹¹²

Podle školského zákona mají žáci cizinci, kteří jsou občané EU, Švýcarska, Lichtenštejnska, Norska a Islandu možnost navštěvovat tzv. třídu pro jazykovou přípravu, kde na platformě 70 hodin probíhá jazyková příprava na začlenění do základního vzdělávání. Podobnou možnost mají také děti azylantů a žadatelů o azyl, pro které základní školy zabezpečují jazykovou přípravu v rozsahu, který jim umožní začlenit se do vzdělávacího procesu. Škola také může požádat o asistenta, který pomáhá žákovi s výukou přímo ve třídě. Děti cizinců třetích zemí byly až do

¹¹⁰ *Analýza přístupu imigrantů a imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v České republice* [online]. Praha : Gac, 2007 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/vystupy-ke-stazeni>>.

¹¹⁰ KLEŇHOVÁ, Michaela. Cizinci v českých školách. *Týdeník školství* [online]. 2009, 15, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.tydenik-skolstvi.cz/archiv-cisel/2009/15/cizinci-v-ceskych-skolach/>>.

¹¹¹ BROŽOVÁ, Hana. *Metodický portál RVP* [online]. 16.11.2011 [cit. 2011-12-04]. Články. Dostupné z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/13953/zajisteni-vyuky-cestiny-organizacni-personalni-a-materialni-podminky-vzdelavani-individualni-plan-do.html/>>.

¹¹² *ibid.*

roku 2010 o možnost jakéhokoli nadstavbového vzdělávání ochuzeny. Od roku 2010 jsou pro ně vypisovány dotační programy. Rodiče žáka mohou požádat o vypracování individuální vzdělávacího plánu, škola může požádat, stejně jako u dětí azylantů a žadatelů o azyl, o asistenta.¹¹³

Komunikace s rodiči je dalším projevem složitého integračního procesu. Dítě – cizinec, které si jazyk již osvojilo, funguje v komunikaci jako tlumočnick. Tím ale může docházet ke zkreslování důležitých informací, které přecházejí z učitele na žáka a naopak. Školy se snaží navázat co nejužší spolupráci s rodiči žáků – cizinců zapojením do aktivit školy. Častým příkladem jsou dny multikulturalismu či seznámení se zeměmi původu všech žáků školy. U dětí – cizinců často dochází k hodnotové rozpolcenosti, která pramení z navázání kontaktů s většinovou společností. Hodnotová rozpolcenost znamená odklon od tradičních hodnot rodičů a příklon k hodnotám většinové společnosti. U dětí může docházet ke stresovým situacím, kdy hodnoty většinové společnosti nekorespondují s hodnotami jejich rodičů vzešlých z jejich kultury.

6.2.3. Střední školy

Studium na středních školách je umožněno všem cizincům, kteří mají udělen trvalý pobyt, disponují vízem krátkodobým do 90 dnů, dlouhodobým nad 90 dnů, azylantům, žadatelům o azyl, disponují vízem za účelem strpění pobytu a s vízem za účelem dočasné ochrany.¹¹⁴

Hlásí-li se uchazeč – cizinec na střední školu, která je zřizovaná krajem, nebo ústředním orgánem státní správy, je mu prominuta zkouška z českého jazyka. Uchazeč je přezkoušen ústně a pokud je schopen plyně reagovat na otázky z běžného života je připuštěn ke studiu. Hlásí-li se do vyššího ročníku studia, je přezkoušen z českého jazyka a navíc je zjišťována úroveň jeho dosaženého vzdělání, může mu být také nařízena rozdílová zkouška. Pokud nemá žádný doklad, ze kterého by bylo patrné, jaké úrovně v rámci středoškolského vzdělávání dosáhl,

¹¹³ KAVAN, Vladimír. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 1.9.2011 [cit. 2011-12-04]. Metodické doporučení ředitelům škol - výuka cizinců. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/search.php?action=results&query=Metodick%C3%A9+doporu%C4%8Den%C3%AD+%C5%99editel%C5%AFm+%C5%A1kol&x=0&y=0>>.

¹¹⁴ Pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. [online]. 9.2.2011, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/azyl/azyl/21836_00.pdf>.

ředitel školy rozhodne na základě znalostí uchazeče do jakého ročníku bude zařazen.¹¹⁵

Spolu s přihláškou je uchazeč – cizinec povinen předložit řediteli školy osvědčení o legalizaci pobytu. Pokud takové osvědčení nemá, může být přijat podmíněně a je mu stanovena lhůta, která je běžná pro vyřízení požadovaného osvědčení.

S výběrem vhodné střední školy jsou nápomocny školy základní. Vzhledem k tomu, že rodiče žáků cizinců jsou často kvůli jazykovým překážkám dezorientováni, je základní škola tím jediným pomocníkem, kterého rodiče při výběru vhodné střední školy mají. „Podle zástupců některých neziskových organizací nepomáhá většina základních škol svým žákům–cizincům dostatečně s výběrem vhodné střední školy, což je – vzhledem k tomu, jak špatně se mnozí rodiče–cizinci orientují v českém vzdělávacím systému – problém.“¹¹⁶

Stejně tak jako u učitelů základních škol i u učitelů středních škol je patrná absence znalosti mezikulturního prostředí, takže o této problematice se student/ učni nehovoří a je otázkou, jak se s touto zkušeností studenty učni sami vyrovnají (mementem nám mohou být protesty potomků imigrantů v Paříži v nedávné době).¹¹⁷

6.2.4. Vysoké školy

Na českých vysokých školách v současné době studuje 34 552 zahraničních studentů (viz příloha počty zahraničních studentů číslo). Zatímco u vzdělávání nižšího stupně je pravidlem, že žáci cizinci jsou z velké části soustředěni v Praze, u vysokoškolského vzdělávání se setkáváme s daleko větší fluktuací studentů. Jsme svědky stále většího počtu zahraničních studentů na českých vysokých školách, což souvisí také s větším počtem míst, které české vysoké školy zájemcům o studium nabízejí. „Nenarůstá pouze absolutní počet studentů–cizinců na vysokých školách, ale i jejich podíl na celkovém počtu studentů. Ten vzrostl z 5,4 procenta v roce

¹¹⁵ Pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. [online]. 9.2.2011, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/azyl/azyl/21836_00.pdf>.

¹¹⁶ *Analýza přístupu imigrantek a imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v České republice* [online]. Praha : Gac, 2007 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/vystupy-ke-stazeni>>.

¹¹⁷ *ibid.*

2003 na 8 procent v roce 2007. Nejvíce studentů-cizinců pochází ze Slovenska, Slováci tvoří 5,3 procenta všech studentů českých vysokých škol.“¹¹⁸

Vysoké školy umožňují cizincům studovat na základě bilaterálních smluv mezi Českou republikou a příslušným státem, ale také na základě rozvojové pomoci. Veřejné vysoké školy v rámci této rozvojové pomoci poskytují cizincům stipendia na bakalářské a magisterské obory v českém jazyce. Tomuto studiu ještě předchází roční kurz češtiny a odborné způsobilosti. Dále pak poskytují stipendia na magisterské a doktorandské navazující studium, které již probíhá v angličtině. Zájemci o studium s tímto typem stipendia musí být občané státu, který je příjemcem rozvojové pomoci. Na příslušných zastupitelských úřadech pak získají veškeré informace a mohou si zde také podat přihlášku.¹¹⁹

Na zahraniční studenty se vztahují stejné podmínky jako na české studenty. Pokud je obor studia akreditován v českém jazyce a zahraniční student je schopen jej studovat v češtině, pak je studium zdarma. Obory akreditované v jiném než českém jazyce jsou zpoplatněny jak pro zahraniční studenty, tak pro studenty české.

Studenti ze zemí s vízovou povinností také musí disponovat vízem za účelem studia.

Školy postrádají jednotnou metodiku výuky češtiny jako cizího jazyka. Dále chybí kontakt s neziskovou sférou, která se cizinci a výukou češtiny jako cizího jazyka zabývá. Existují jisté hlasy, které volají po tom, aby na webových stránkách MŠMT vznikl prostor pro předávání zkušeností a poznatků s prací se žáky – cizinci.

6.3. Postavení cizinců na trhu práce

Faktory integrace cizinců na trhu práce jsou okolnosti, které ovlivňují participaci cizinců na trhu práce. Těmito okolnostmi jsou zaměstnanost a nezaměstnanost, proces hledání práce, determinace pracovního místa, délka pracovního poměru a forma pracovního poměru (jakými jsou pracovní smlouva, agenturní zaměstnávání, členství v družstvech).

¹¹⁸ KLEŇHOVÁ, Michaela. Cizinci v českých školách. *Týdeník školství* [online]. 2009, 15, [cit. 2011-12-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.tydenik-skolstvi.cz/archiv-cisel/2009/15/cizinci-v-ceskych-skolach/>>.

¹¹⁹ *Dům zahraničních služeb* [online]. 21.9.2011 [cit. 2011-12-05]. Dostupné z WWW: <http://www.dzs.cz/index.php?a=view-project-folder&project_folder_id=19>.

Jak si cizinci stojí na trhu práce lze zkoumat prostřednictvím pracovních povolení, které vydávají úřady práce. Nemůžeme se takto ovšem dopátrat všech postavení všech cizinců, neboť pracovní povolení jsou vydávána pouze občanům ze třetích zemí, a to pouze těm, kteří pocházejí ze třetích zemí bez zvláštních pracovních výhod. To znamená pouze u těch, kteří pracovní povolení k výkonu práce na území České republiky potřebují. Zákon č. 435/2004 Sb. o zaměstnanosti, § 98 vymezuje, u kterých cizinců není požadováno pracovní povolení.

Dle průzkumů ekonomické činnosti cizinců (OKEČ 31. 12. 2006) lze vysledovat, ve kterých odvětvích nalezneme největší počet cizinců. Nejvíce cizinců pracuje ve zpracovatelském průmyslu, stavebnictví a velkoobchodu, maloobchodu a údržbě motorových vozidel.

Tabulka č. 1: Zahraniční zaměstnanost podle odvětví dle OKEČ

OKEČ dle %	Cizinci evidovaní ÚP, celkem										
		Slovensko	Ukrajina	Polsko	Moldavsko	Mongolsko	Německo	Rusko	Bulharsko	Velká Británie	Bulharsko
celkem	185 075	91 355	46 155	17 149	3 369	2 814	2 383	2 380	1 953	1 584	1 240
zpracovatelský průmysl	34,9	38,5	22,9	52,8	32,6	88,7	42,0	13,2	35,3	9,9	47,3
stavebnictví	21,8	13,7	50,7	9,5	33,2	2,2	1,4	8,4	13,4	0,2	11,6
činnosti v oblasti nemovitostí a pronájmu	16,7	19,3	11,6	11,6	14,5	4,0	14,7	34,7	18,7	31,1	22,9
obchod; opravy	9,0	10,7	4,3	3,2	3,9	1,6	12,6	20,7	15,8	20,5	8,0
ostatní veřejné, soc. služby	2,8	2,1	2,3	2,5	2,7	2,5	10,2	8,2	4,5	4,6	3,4
doprava, skladování a spoje	2,7	3,9	0,8	1,3	0,7	0,5	3,8	5,2	4,0	2,0	1,0
zdravotní a sociální péče	2,5	4,5	0,4	0,4	0,3	0,0	0,3	2,1	1,3	0,5	0,7
zemědělství, lesnictví, rybolov	2,3	1,4	4,9	1,5	8,6	0,2	0,8	0,5	2,5	0,3	2,2

těžba												
nerostných surovin	2,3	1,2	0,4	16,4	2,2	0,0	0,2	0,1	0,8	0,0	0,4	
ubytování a stravování	2,1	2,3	1,3	0,2	1,0	0,2	1,8	2,4	1,4	1,1	0,6	
vzdělávání	1,7	1,2	0,2	0,4	0,2	0,1	7,7	3,1	1,6	26,0	0,9	
finanční zprostředkování	0,8	0,9	0,1	0,1	0,0	0,0	4,0	1,1	0,3	2,5	0,4	
ostatní	0,4	0,4	0,1	0,1	0,1	0,0	0,5	0,3	0,5	1,3	0,6	
celkem %	100,0	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100	

Zdroj: Pořízková¹²⁰

Dle kvalifikace zaměstnání ke 31.12. 2008 (KZAM to je podíl jednotlivých tříd na zaměstnanosti cizinců v postavení zaměstnanců v rámci deseti nejčetnějších státních občanství) lze zjistit, že cizinci nejvíce zaujímají pracovní pozice s žádnou nebo minimální potřebnou kvalifikací, tzn. místa pomocných a nekvalifikovaných pracovníků (38,4 tisíc), kvalifikovaných výrobců, dělníků a opravářů (24,2 tisíc), obsluhy strojů a zařízení (17,5 tisíc), to je 75,1% všech cizinců, kterým bylo vydáno pracovní povolení.¹²¹

Z výše zmíněných průzkumů vyplývá, že cizinci z vyspělých zemí přicházejí do České republiky pracovat v primárním segmentu trhu práce, tzn. obsazují vysoce kvalifikované a odborné pracovní pozice, zatímco cizinci z hospodářsky méně rozvinutých zemí cílí na sekundární a terciární trh práce.

V ekonomice existují místa „šitá na míru“ flexibilní a nenáročné pracovní síle, která přichází z ciziny, a to zejména ze třetích zemí; na druhou stranu existují místa, která jsou cílená na cizince i například ze třetích zemí a neřadí se k těm pracovním pozicím, jež jsou neatraktivní pro domácí obyvatelstvo, ale jsou naopak velmi dobře ohodnocena. Jsou to pracovní pozice, které ovšem jsou velmi těžko dosažitelné pro domácí obyvatelstvo, neboť jsou v nich využívány jazykové a kulturní kompetence daných zemí. Tyto pozice vyžadují velmi kvalifikované pracovníky. V závěrečné zprávě z projektu „Přístup zaměstnavatelů k cizincům

¹²⁰ POŘÍZKOVÁ, Hana . *Analýza zahraniční zaměstnanosti v České republice : Postavení cizinců na trhu práce a podmínky jejich ekonomické integrace*. Praha : VÚPSV, 2008. s. 22

¹²¹ TRBOLA, Robert; RÁKOCZYOVÁ, Miroslava. *Vyprané aspekty života cizinců v České republice*. Praha : VÚPSV, 2010. s. 19

zaměstnaným v ČR (Diversity Management) je uvedeno: „Jistou výhodou cizinců pracujících na pozicích, které to vyžadují, může být znalost místních reálií, místního podnikatelského, ale i společenského prostředí a zvyklostí a také (především) místního jazyka. Tento motiv se týká především firem, orientujících se na celosvětové trhy, firmy snažící se proniknout na trhy nové, případně firmy, které fungují jako servisní pro ostatní (celosvětově působící) pobočky firmy.“¹²²

6.3.1. Rozdělení pracovního trhu

Pracovní trh je rozdělen do několika segmentů. Pojem segmentace trhu práce se dá vysvětlit jako sociální proces, který vede k rozdělení pracovníků na skupiny nebo sektory v rámci pracovního trhu. Hana Pořízková ve své kapitole Segmentace na trhu práce používá pro kvalifikace trhů práce dělení dle Doeringera a Piorea na primární a sekundární trh práce.¹²³ Rozdíly v primárním a sekundárním trhu práce jsou především v kvalitě nabízené práce, pracovních podmínkách, možnosti kariérního růstu, charakteru pracovní smlouvy a samozřejmě pracovních podmínek.

Zaměstnanci v primárním pracovním trhu jsou lidé s vysokou kvalifikací a mají jistotu dlouhodobého udržení daného zaměstnání, setrvání ve firmě a jistotu postupu. Jedná se o Interní trh práce a v rámci něho jsou nabízeny tzv. „good jobs“.

Pracovníci, kteří hledají práci na sekundárním pracovním trhu, jsou méně nebo vůbec kvalifikovaní. Z toho vyplývá, že jsou také velmi snadno nahraditelní, což znamená, že jistota udržení daného zaměstnání není příliš vysoká. Tento trh práce se nazývá externí. Zaměstnanci jsou najímáni na sezónní druh práce, nebo na částečný úvazek, popřípadě mají smlouvu na dobu určitou. Z toho vyplývá, že lidé pracující za takovýchto pracovních podmínek nemají shodný přístup k sociálním dávkám jako pracovníci se smlouvou na dobu neurčitou. Anglický výraz pro typy zaměstnání v tomto sektoru je „bad jobs“ nebo také „precarious jobs“ (precarious = nejistý).

¹²² Závěrečná zpráva projektu č. HR159/06 : „Přístup zaměstnavatelů k cizincům zaměstnaným v ČR (Diversity Management) [online]. 2006 [cit. 2011-12-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/aktualni-zakazky>>.

¹²³ TRBOLA, Robert; RÁKOCZYOVÁ, Miroslava. *Vyprané aspekty života cizinců v České republice*. Praha : VÚPSV, 2010. s. 14

Třetí typ pracovního trhu se nazývá terciárním. Je to trh, ve kterém jsou zaměstnání pro domácí obyvatelstvo zcela neatraktivní (mzda, prostředí, pracovní náplň) a zůstávají tak neobsazená i při vysokých mírách nezaměstnanosti. Tato místa jsou obsazována cizinci, kteří migrují mezi hostitelskou zemí a zemí původu. Svůj sociální status si udržují v domovské zemi, a proto jsou ochotni krátkodobě přijmout zaměstnání, které je ze společenského hlediska na velmi nízké úrovni, neboť tito lidé od ní neodvozuji své společenské postavení. To si budují ve svém domovském státě za pomoci peněz vydělaných v zahraničí/hostitelské zemi.

Pokud výše zmíněné shrneme, vyjde nám následující: Primární pracovní trh, který se také nazývá interní trh práce, poptává vysoce kvalifikovanou pracovní sílu, která má sociální jistoty i jistotu setrvání na pozici. Sekundární a terciární pracovní trh pak soustřeďuje takové práce, které svým charakterem ani typem pracovní smlouvy zaměstnancům nezabezpečují jistotu dlouhodobého pracovního poměru ani jistotu sociálních výhod. Základním zdrojem flexibility tohoto trhu práce je vyrovnávací zásoba pracovníků.

V době hospodářské recese zaměstnavatelé omezují stavy kmenových zaměstnanců a nahrazují je zaměstnanci ze sekundárního pracovního trhu. V současné době se také setkáváme se zaměstnáváním lidí v tzv. švarcsystému, lidé pracují na živnostenský list, ale jejich pracovní vytížení odpovídá stálým zaměstnancům.

6.3.2. Nelegální ekonomické aktivity migrantů

Mezi lety 1948 a 1989 se na území tehdejšího Československa nepohybovalo příliš mnoho migrantů. Výjimku tvořilo asi 12 000 řeckých levicových běženců, kteří zde našli útočiště po skončené řecké občanské válce, a také přistěhovalců, kteří zejména v 70. a 80. letech na základě mezinárodních smluv o internacionální pomoci, našli pracovní uplatnění v československých státních podnicích.

Situace se zcela změnila po roce 1989, kdy se Československo stalo významnou tranzitní zemí pro migranty mířící na západ Evropy. V souvislosti s nulovými zkušenostmi byl nastaven velmi liberální režim v přijímání migrantů, a tak jejich příliv nedokázala zmírnit ani hospodářská recese druhé poloviny 90. let,

dokonce ani změny, kterou doznala imigrační politika v souvislosti s harmonizací s legislativou Evropské unie.

V souvislosti s benevolentním režimem a výhodnou geografickou polohou, která umožnila cizincům přiblížit se k hranicím Evropské unie, rostl počet cizinců, kteří na území bývalého Československa a současné České republiky pobývali a pobývají nelegálně a zapojují se i do trhu práce opět na nelegální úrovni.

V knize *Nelegální ekonomické aktivity migrantů* Dušan Drbohlav dělí ony nelegální ekonomické aktivity na nelegální a kvazi-legální.

„Nelegální ekonomickou aktivitou migrantů rozumíme situaci, kdy migrant nemá příslušná povolení k pobytu a současně i k práci/podnikání, nebo má příslušné povolení k pobytu (např. turistické vízum), ale nelegálně pracuje či podniká (nemá povolení k práci nebo podnikání).“¹²⁴

„Kvazi-legální ekonomickou aktivitou migrantů míníme to, když migranti sice mají pobyt i práci/podnikání legálně zajištěné, ale jiným způsobem hrubě porušují zákony (o zaměstnanosti, živnostenský atd.) např. pracují v jiném regionu, odvětví nebo profesi, nebo u jiného zaměstnavatele, než mají povoleno, pašují zboží, neoprávněně užívají tzv. „Švarc systému“ apod.“¹²⁵

Mezi nelegální ekonomické aktivity řadí Drbohlav tzv. smuggling, což je slovo pocházející z angličtiny značící pašování. V souvislosti s migranty ovšem hovoříme ne o pašování zboží, za které by nebylo řádně odváděno clo, nebo které by bylo na území České republiky zakázáno dovážet a obchodovat s ním, ale jedná se o pašování osob. Ten, který smuggling provádí, nabízí lidem ilegální překročení státních hranic, vlastně jim to ze své podstaty umožňuje. Nejedná se o žádnou nátlakovou činnost. To ovšem neplatí pro druhý výraz, tzv. trafficking, což doslova znamená obchodování s lidmi, kdy jsou lidé stejně jako v prvním případě ilegálně převáženi přes státní hranice, ale onen pohyb je nucený, ti lidé si to nepřejí a jsou k tomu z různých důvodů a za použití různých donucovacích prostředků přinuceni.

Snaha o snížení nákladů na pracovní sílu vede také ke stále častějšímu využití *agenturního zaměstnávání cizinců*. „Principem agenturního zaměstnávání je dočasné umístění zaměstnanců tzv. agentury práce k výkonu práce u jiného zaměstnavatele (uživatele), a to na základě ujednání v pracovní smlouvě nebo

¹²⁴ DRBOHLAV, Dušan. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů : (Česko v Evropském kontextu)*. Praha : Karolinum, 2008. s. 23

¹²⁵ ibid.

dohodě o pracovní činnosti uzavřené mezi příslušným zaměstnancem a agenturou práce. Zaměstnavatel (uživatel) dočasně umístěné zaměstnance nepřijímá do pracovního poměru, pouze si je od pracovní agentury "pronajímá", a to na základě příslušné dohody uzavřené mezi uživatelem a agenturou práce v souladu s ustanovením § 308 a 309 Zákoníku práce.¹²⁶

Zaměstnavatelům to přináší řadu výhod. Odpadá jim náklad na nábor nových zaměstnanců, řízení výkonů práce, hodnocení a s tím spojené odměňování. Agenturní zaměstnávání velmi flexibilně doplňuje chybějící pracovní sílu v době, kdy je práce dostatek a zároveň zaměstnavatele nenutí s tímto pronajmutím zaměstnancem uzavírat jakoukoli dohodu, která by jej zavazovala držet tuto pracovní sílu/zaměstnance v době, kdy je práce méně a tím odpadá náklad při propouštění této pracovní síly. Pro cizince to znamená velmi nízkou jistotu výdělku.

Další z možností usnadnění pracovně-právního vztahu mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem je *družstevní zaměstnávání*. Smlouva družstevníků navíc vůbec žádný pracovně-právní vztah neobsahuje, obsahuje vztah pouze obchodně-právní. Zaměstnavatel tak není vázán povinností pravidelného vyplacení mezd svým zaměstnancům, v tomto případě družstevníkům. Členové družstva plní pouze takové úkoly, které vyplývají z předmětu činnosti právnické osoby a pracovní úřady vydávají v souladu s předmětem činnosti pracovní povolení cizincům. V rámci družstev pak může snadno pracovní náplň překračovat vymezení pracovního povolení, a tak zneužívat pracovní sílu k práci, za kterou není žádné finanční ohodnocení. Tyto pracovní povolení pro družstva jsou vydávána zejména občanům Ukrajiny, Mongolska, Moldavska, Běloruska, Kazachstánu a poslední dobou i Vietnamcům. V některých okresech tento systém zaměstnávání cizinců dosahuje až 80%.¹²⁷

Pracovní povolení je svázáno s povolením k pobytu za účelem zaměstnání, proces vyřízení obou pracovních povolení je zdlouhavý, a tak odvádí cizince od přímého zaměstnání, které je pro stát ve srovnání s jinými pololegálními typy zaměstnávání zdaleka nejprínosnější. Zaměstnavatelé také považují vyřizování pracovního povolení za překážku, což má za následek to, že se zvyšuje počet

¹²⁶ *Epravo.cz* [online]. 10.12.2009 [cit. 2011-12-05]. články. Dostupné z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/agenturni-zamestnavani-a-dohoda-o-docasnem-prideleni-zamestnance-59384.html>>.

¹²⁷ DRBOHLAV, Dušan. *Nelegální ekonomické aktivity migrantů : (Česko v Evropském kontextu)*. Praha : Karolinum, 2008. s. 23

cizinců, kteří z legálního zaměstnaneckého poměru přecházejí do pololegálního či nelegálního zaměstnaneckého poměru. Pracovní povolení je také omezeno na jednotlivá území, takže pracovník cizinec nemůže činnost vykonávat jinde.

Cizinci se tak snaží využít některý ze snazších vstupů na pracovní trh. Poměrně vyhledávanou formou je *práce přes zprostředkovatele*, neboli klienta. „Slovem klient se označuje zákazník či chráněnc. V kontextu ukrajinské migrace označuje tento termín člověka, který organizuje ukrajinskou pracovní sílu a za účelem vlastního výdělků ji nabízí na českém pracovním trhu.“¹²⁸ Klient shání nejenom pracovní nabídky, ale také pomáhá migrantovi při vyřizování úředních formalit, jakými je povolení k pobytu a pracovní povolení nebo pojištění. Odměnou zprostředkovateli ale není jednorázová částka, ale jedná se o procenta ze mzdy, která jsou odváděna zprostředkovateli zpravidla po neomezeně dlouhou dobu. Tento vztah je výhodný pouze pro jednu stranu, byť se na počátku spolupráce zprostředkovatele a žadatele o práci zdá být výhodný pro obě strany. Sjednávání práce přes zprostředkovatele je často navázáno na organizovaný zločin, kde zprostředkovatel je většinou také cizinec, který se přes manuální práci dostal k práci tohoto typu.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ve spolupráci s Ministerstvem vnitra v roce 2007 realizovalo projekt „Asistenční systém zaměstnávání občanů Ukrajiny v ČR“ jehož cílem ukázat, že se lze využít i jiných cest k získání zaměstnání a že je možné spolehnout se na státní instituce hostitelské společnosti. V Charkově, Lvovu, Užhorodu, Praze, Brně, Hradci Králové a Plzni vznikly informační střediska jejich úkolem bylo: „ a) sjednání kontaktu mezi zaměstnavateli a uchazeči, b) přímé zprostředkování práce (pouze v ČR), c) sociálně-právní poradenství, d) asistenci – zejména při vyplňování a podávání žádostí o povolení, a při jednání na úřadech, e) informační a propagační činnosti, f) monitoring a analýzu situace v ČR i na Ukrajině.“¹²⁹

Cizinec se ovšem na pracovní trh může dostat i jinou cestou, na které se vyhne nutnosti opatřit si pracovní povolení. Cizinci stačí, aby získal povolení

¹²⁸ NEKORJAK, Michal. *Migraceonline.cz* [online]. 15.9.2009 [cit. 2011-12-05]. články. Dostupné z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2197596>>.

¹²⁹ Souhrnná informace za rok 2007 o aktivitách realizovaných příslušnými resorty, resp. jejich výkonnými složkami, v oblasti potírání nelegálního zaměstnávání cizinců, předkládaná prostřednictvím Meziresortního orgánu pro potírání nelegálního zaměstnávání cizinců v České republice. [online]. 2008, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5516/nelegalni_zamestnavani.pdf>.

k pobytu za účelem podnikání. Cizinci je následně vystaveno živnostenské oprávnění, na jehož základě si pak cizinec shání práci v rámci tzv. *švarcsystému*. Tento systém je pojmenovaný po podnikateli Miroslavu Švarcovi, který jako jeden z prvních tento systém začal v porevolučním Československu používat. Švarcsystém je systém, který zaměstnává lidi na jejich živnostenské listy, tedy podnikatelský subjekt vykonává práci pro jiný podnikatelský subjekt způsobem, který je obvyklý pro zaměstnance. Podnikatel tak vlastně předstírá, že má se svými zaměstnanci nějaký obchodní vztah, jako by se jednalo o dva podnikatele, takže vlastně skrývá, že se jedná o vztah závislé práce. Pro zaměstnavatele je švarcsystém výhodný zejména proto, že lze tento vztah kdykoli ukončit, zaměstnavatel nemusí zaměstnanci vyplácet žádné odstupné, neplatí sociální a zdravotní daň, dále zaměstnanec nemá nárok na placenou dovolenou, neúčtuje si přesčasy apod. Z toho vyplývá, že takový zaměstnanec, který pracuje na své živnostenské oprávnění v rámci obchodně-právních vztahů je levnější, než zaměstnanec pracující v rámci vztahu pracovně-právního.

I pro migranty je tento systém výhodný, neboť jim umožňuje být nezávislejší na zaměstnavateli a na trhu práce jsou daleko flexibilnější. Nevýhodou jsou pak odvody za zdravotní a sociální pojištění, které si musí živnostníci platit sami. Další nevýhodou je, že cizinec pracující na živnostenský list vypadne ze systému veřejného zdravotního pojištění a je nucen hradit si dražší zdravotní pojištění smluvní, a to i za předpokladu, že momentálně nemá práci. A poslední překážkou je zápis do obchodního rejstříku, který žadateli znemožňuje po dobu třiceti dní podnikatelskou činnost vykonávat. Cizinec, který je v procesu zápisu, vlastně pracuje nelegálně, nebo je živen svou rodinou z domovského státu. Na druhou stranu pro zaměstnavatele je cizinec se živnostenským listem atraktivnější, neboť jim odpadá povinnost jednak platit povinné odvody na sociální a zdravotní pojištění, a také pro cizince nemusí vyřizovat pracovní povolení. Cizinec je tlačěn k tomu, aby se do švarcsystému zapojil a plně v něm fungoval.

Mezi časté nezákonné ekonomické aktivity migrantů také patří porušování účelu pobytu. Migranté pracují s turistickým vízem, nebo práci vykonávají v jiném regionu, kde jim nebylo vydáno pracovní povolení, nebo pracují v jiném oboru a nebo pracují i po propadnutí pracovní povolení.

Důvody, kvůli kterým cizinci často porušují státem zavedená pravidla pro vstup na pracovní trh jsou různé. Prvním z mnoha důvodů je, že klientský systém je

velmi silně zakořeněn zejména mezi ukrajinskými migranty a v podstatě jej není možné při hledání práce minout. Na druhou stranu je zde velmi silná poptávka právě po nelegální, nebo pololegální pracovní síle, která je do značné míry flexibilnější a zároveň levnější než její domácí nebo i zahraniční ale legální konkurence. Uplatňuje se zejména v odvětvích, která jsou zaměřena na těžkou fyzickou práci. Dalším důvodem četnosti nelegálních zaměstnanců je i ten, že řada českých firem využívá zmíněného švarcsystému i pro domácí pracovníky. Zejména v době krize je tento stav velmi běžný a v některých odvětví je to téměř jediný způsob jak získat požadované zaměstnání.

Cizinci také v řadě případů nejsou schopni obstarat si potřebná povolení, nejsou dostatečně jazykově vybaveni, nebo nemají dostatečný finanční kapitál, který by jim umožňoval pobyt na území republiky bez příjmů, věnovaný vyřizování potřebných povolení. Samotná procedura je zdouhavá a pro mnohé i velmi komplikovaná. Velký vliv na existenci nelegálních pracovníků na území České republiky mají také silné „push“ faktory, které jsou dané zejména hospodářskou nevyspělostí a politickou nestabilitou státu, které obyvatelstvo vyhánějí do zahraničí dříve, než si jsou schopni požadovaná povolení opatřit, či se připravit na jejich vybavení v ČR.

Jinými méně významnými důvody výskytu nelegálně pracujících cizinců na území ČR jsou např. kulturní a jazyková blízkost, to platí zejména pro slovanské migranty z bývalých sovětských svazových republik, zejména pak pro obyvatele západní Ukrajiny, pro které je migrace do České republiky téměř tradiční aktivitou, a jiných slovanských států ve střední a jižní Evropě. Důležitou roli hraje také snadný vstup na naše území a mírné legislativní postihy těch, kteří byli při výkonu práce bez příslušných povolení přichyceni.

Dle České statistického úřadu je na území České republiky nejvíce nelegálních pracovníků z Ukrajiny, je to celých 62% ze všech nelegálně pracujících cizinců u nás. Na druhém místě se umístily shodně občané Ruska a Vietnamu, jejichž počet dosahuje 9%, následuje s 6% Mongolsko, s 5% Slovensko, se 4% Gruzie a 3% Moldavsko. Zbytek tvoří cizinci různých národností (viz příloha 20).

1. Průzkum postavení cizinců ve společnosti na vzorku 50 respondentů

1.1. Popis průzkumu a analýza dat

V praktické části mé diplomové práce jsem provedl sociologický průzkum postavení cizinců v České republice. Cílem průzkumu bylo zmapovat vybrané aspekty postavení a podmínek života cizinců a pokusit se je analyzovat z pohledu příznivosti pro jejich integraci do společnosti. Tento průzkum probíhal technikou dotazníkového šetření. Dotazníky jsem distribuoval na kurzech češtiny pro cizince, které pořádala Poradna pro integraci v jazykové škole. Tyto kurzy, a i můj průzkum probíhal v období jaro – podzim 2010. Účastníci průzkumu navštěvovali celkem 5 různých kurzů na různých úrovních pokročilosti a pocházejí z různých zemích (viz dále). Účast na šetření byla dobrovolná a anonymní. Navštěvování kurzů češtiny pro cizince je diferencující charakteristickou našeho vzorku oproti běžné cizinecké populaci. Nikdo z frekventantů kurzů účast na šetření neodmítl. Celkem se šetření zúčastnilo 50 respondentů.

Obsah a struktura dotazníku

Dotazník se skládá z 24 otázek, z nichž 17 je uzavřených a 7 otevřených. Dotazník se skládá ze čtyř okruhů otázek: je strukturován tak, aby respondent uvedl informace o sobě, informace o důvodech k opuštění země původu, výběru ČR, délky pobytu apod., dále informace o jeho názorech a zkušenostech se životem v České republice a o jeho postavení v ČR. Dotazník byl vždy ve dvou jazycích, česky a zároveň v jednom z těchto jazyků: anglicky, francouzsky, rusky. Respondenti odpovídali většinou česky, některé složitější odpovědi byly uvedeny i např. rusky.

První okruh otázek zjišťuje demografické údaje jako věk, pohlaví, původ a rodinnou situaci, resp. informace o tom, zda respondent opustil svou zemi sám, s částí rodiny, či s celou rodinou, dále informace o nejvyšším dosaženém vzdělání, včetně toho, v které zemi vzdělání cizinec získal.

Druhý okruh zkoumá důvody pro opuštění domovského státu, záměr vrátit se do země původu, důvody výběru České republiky včetně toho, zda je ČR cílovým státem, a délku dosavadního pobytu v ČR.

Ve třetím okruhu jsme získali informace o tom, jak cizinec pohlíží na svůj život v ČR, tedy jaké má zkušenosti se soužitím s Čechy, s dalšími cizinci žijícími v ČR a zda se setkal s nějakou formou diskriminace. Dále zde cizinci odpovídali na otázky, které se týkaly jejich postavení v České republice. Zda jsou zde plátcí sociálního a zdravotního pojištění, jak se jim jeví systém zdravotnictví v ČR mj. ve srovnání se systémem zdravotnictví v jejich domovské zemi, zda jejich zaměstnání odpovídá dosaženému vzdělání. V tomto oddíle je relativně velké množství otevřených otázek, takže odpovědi na ně nám také říkají hodně o tom, jak cizinci subjektivně vnímají své postavení v České republice.

Výsledky dotazníkového šetření jsou zpracovány formou tabulek a grafů, které jsou přílohou č. 2– 15 diplomové práce. Odpovědi jsou zanalyzovány pro celý soubor a dále samostatně pro občany z Ruské federace a států SNS (včetně Ukrajiny)¹³⁰ a pro občany z dalších zemí.

Demografické údaje o respondentech šetření

Šetření bylo provedeno na celkovém počtu 50 respondentů – účastníků jazykových kurzů češtiny pro cizince. Respondenti pocházejí celkem z 16 různých států (viz. příloha č. 15). Nejvíce zastoupena je Ruská federace (15 respondentů), dále Ukrajina (13), Bělorusko, Kazachstán a mimo SNS Írán (po třech), Uzbekistán a Tunis (po dvou) a zbývající země po jednom respondentovi. Konkrétně se jedná o tyto země, v pořadí státy SNS; ostatní: Arménie, Kyrgyzstán, Moldavsko, Uzbekistán; Alžírsko, Irák, Kongo, Maroko, Namibie, Tunis, Turecko. Celkem se šetření zúčastnilo 39 respondentů ze zemí SNS (z toho 15 z RF) a 11 respondentů z jiných zemí.

Mezi účastníky bylo 33 žen a 17 mužů. Nejvíce byla zastoupena věková kategorie 31-40 let (21 respondentů), dále 41-50 let (14 respondentů), 21-30 let (11 respondentů), tři respondenti starší 50 let a jeden mladší 20 let. Výrazně převažují

¹³⁰ Ukrajina není oficiálně členem SNS, Dohodu SNS neratifikovala, ale řadí se mezi zakládající členy. Pro naše potřeby jsme ji zařadili do skupiny států SNS. Zdroj: *Www.Rusko-info.cz* [online]. 2009 [cit. 2011-12-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.rusko-info.cz/clanek/spolecenstvi-nezavislych-statu-sns>>.

lidé v ekonomicky aktivním věku, což souvisí s tím, že k emigraci se uchylují lidé ekonomicky produktivní.

Co se týče vzdělání, v souboru jsou nejvíce zastoupeni lidé s vysokoškolským vzděláním (32 respondentů), dále lidé se středoškolským vzděláním (9 respondentů), lidé s postgraduálním vzděláním (6 respondentů), dva lidé se základním vzděláním a jeden člověk vyučený. Vzdělání získalo 45 respondentů ve svém domovském státě a 5 ve třetí zemi. Žádný z respondentů nezískal vzdělání v České republice.

Zemi původu opustili tito lidé v největším procentu případů sami (20 respondentů), s manželkou/manželem a dětmi (15 respondentů), s celou rodinou (8 respondentů), s manželkou/manželem (7 respondentů) (viz příloha č. 3).

Důvody pro opuštění domovského státu a výběr ČR

Do tohoto okruhu náleží 6 otázek dotazníku, z nichž pět je uzavřených a jedna otevřená. V uzavřených otázkách odpovídali respondenti zaprvé na to, z jakých důvodů opustili svou domovskou zemi. Tato problematika byla rozdělena do dvou otázek, zaprvé respondenti vybírali ze čtyř základních možností (viz. příloha č. 2) a jejich odpovědi vypadají takto: 16 respondentů odešlo z ekonomických důvodů, 10 respondentů z politických důvodů, jeden z náboženských důvodů a největší počet (23) zvolil možnost „z jiných důvodů“. Tyto jiné důvody se rozpadly do několika podskupin: za manželem přišlo 6 žen (naopak se nevyskytl ani jeden případ), dva lidé uvedli jiné rodinné důvody, dva lidé přišli za studiem svým a dva kvůli vzdělání svých dětí. Jeden respondent uvedl jako důvod válku a dva obecně nespokojenost se životem ve své původní vlasti. Osm respondentů vybralo možnost „z jiných důvodů“, ale tyto důvody následně nevedli.

Odpovědi na některé vybrané otázky jsme se rozhodli ještě dále analyzovat a rozdělili jsme pro tyto účely respondenty do dvou skupin dle země původu, a to na skupinu lidí ze států SNS (vč. Ukrajiny) a na skupinu lidí pocházejících z ostatních států. Do první skupiny spadá 39 respondentů, do druhé 11. Toto rozdělení jsme uplatnili u otázek, které se týkají dvou oblastí – na jedné straně důvodů opuštění domovské země, plánů ohledně toho, zda ČR je jejich cílovou zemí a zda se chtějí do své země vrátit, a na druhé straně se jedná o otázky, které se dotýkají

subjektivního hodnocení postavení cizinců v ČR. Jedná se o otázky spojené se vztahem jiných obyvatel ČR k respondentům, chováním úřadů a možné setkání se s diskriminací. Tyto otázky jsme vybrali z toho důvodu, že nám pomohou objasnit dvě základní věci, a to jak cizinci chápou situaci ve své zemi a dále jak se k nim, jako k zástupcům dvou různých jazykových skupin, chovají lidé na území České republiky. V druhém případě je nasnadě, že vztah Čechů k lidem z bývalého SSSR je specifický a mnohdy silně ovlivněný naší společnou minulostí. Vzorek je příliš malý, abychom mohli tuto skupinu ještě podrozdělit dle jednotlivých zemí, ale lze předpokládat, že Češi většinou vnímají tuto skupinu homogenně, v první řadě z důvodu používání ruštiny jako dorozumívacího jazyka.

V druhé skupině pak jsou zastoupeni obyvatelé Blízkého východu a Afriky, kde roli při integraci do většinové společnosti hraje rozdílná barva pleti.

Důvodem tohoto rozdělení byl předpoklad, že občané SNS, obzvláště slovanského původu, budou mít větší motivaci zůstat v České republice a budou se lépe zapojovat do života v ní s ohledem na kulturní, jazykovou a geografickou blízkost. Na druhé straně můžeme předpokládat, že se budou setkávat s diskriminací ze strany majoritní společnosti z důvodu určité averze vůči Rusům, respektive občanům z bývalého SSSR hovořícím rusky.

Otázka po důvodech opuštění země původu pak byla doplněna podotázkou na to, zda, pokud svou zemi opustil respondent z ekonomických důvodů, pak příčinou byla vysoká nezaměstnanost, či nedostatečné uplatnění v rámci oboru. (viz. příloha č. 14) Z 18 respondentů, kteří vybrali v otázce č. 2 možnost „z ekonomických důvodů“, 7 vybralo možnost „vysoká nezaměstnanost“, 5 možnost „nedostatečné pracovní uplatnění v rámci oboru“ a 4 nechali tuto otázku bez odpovědi.

Další otázkou z tohoto okruhu bylo, zda respondenti plánují či neplánují vrátit se domů. Nejvíce je zastoupena možnost „ne“ (20 respondentů) a „spíše ne“ (18 respondentů). Jen dva respondenti vybrali možnost „ano“ a tři možnost „spíše ano“. A nakonec sedm respondentů ještě není rozhodnutých. Lze říci, že 76% respondentů vůbec nebo spíše neplánuje návrat do země původu a jen 10% se naopak spíše plánuje vrátit se.

Odpovědi na tuto otázku jsme také opět analyzovali zvlášť pro občany SNS a pro občany jiných zemí (viz. příloha č. 4). Z 39 občanů původem ze SNS jich 15

odpovědělo „ne“ a stejný počet „spíše ne“. Po dvou vybralo možnost „ano“ a „spíše ano“ a pět není rozhodnutých. 77% procent volilo negativní odpověď, 10% pozitivní. U občanů dalších států jich 5 zvolilo „ne“, 3 „spíše ne“ (celkem 73%), jeden „spíše ano“ a žádný „ano“ (celkem 9%). S přihlédnutím k velikosti vzorku je možné konstatovat, že odpovědi na tuto otázku jsou velice podobné pro občany SNS a pro občany dalších států.

Z hlediska délky dosavadního pobytu na území České republiky průzkum vychází takto (viz. příloha č. 5): 17 respondentů déle než dva roky, 9 respondentů déle než pět let, 11 respondentů méně než 2 roky a 13 respondentů méně než rok.

Další otázkou pak bylo, zda cizinci považují Českou republiku za cílový stát (viz. příloha č. 6). V celém vzorku 24 respondentů vybralo „ano“, 12 „spíše ano“, nikdo „spíše ne“, 3 „ne“ a 11 ještě neví. Výsledky pro občany SNS vypadají takto: 16 „ano“, 11 „spíše ano“, nikdo „spíše ne“, 2 „ne“ a 10 neví. Soubor ostatní pak vychází takto: 8 „ano“, 1 „spíše ano“, nikdo „spíše ne“, 1 „ne“ a 1 ještě neví. Pokud výsledky převedeme na procenta, vyjde nám následující přehled:

Tabulka č. 2: Procentní vyjádření odpovědí na otázku „Je Česká republika vaším cílových státem?“

soubor/odpověď	ano	spíše ano	spíše ne	ne	neví
všichni	48%	24%	0%	6%	22%
SNS	41%	28%	0%	5%	26%
ostatní	73%	9%	0%	9%	9%

Z porovnání mezi soubory vyplývá, že pozitivně, či spíše pozitivně se k setrvání v ČR staví 72% respondentů ze států SNS, kdežto u souboru ostatní je v těchto kategoriích celkem 82% respondentů. Navíc více občanů SNS zůstává v tomto bodě nerozhodných, občané z dalších států jsou v této kategorii zastoupeni jen 9 procenty.

Dvě předchozí otázky ještě budeme analyzovat z dalšího pohledu, a to tak, abychom se dozvěděli odpověď na otázku, jak délka pobytu souvisí s rozhodnutím setrvat v ČR, či odejít do třetí země, případně se vrátit do země původu.

Poslední a zároveň jedinou otevřenou otázkou v tomto okruhu byla otázka po důvodech výběru České republiky. Zde se vyčlenilo několik podskupin

odpovědí. Nejdříve se podíváme na celý soubor, poté opět odděleně pro oba podsoubory.

Mezi nejsilněji zastoupené skupiny v celém souboru náleží rodinné důvody, které uvedlo 18 respondentů. Z nich 7 uvedlo, že Českou republiku vybral manžel (7 žen), 5 uvedlo, že do ČR přijelo za partnerem českého původu a dalších 5 respondentů přijelo do ČR z jiných rodinných důvodů. 15 dotazovaných uvedlo různé kvality České republiky, které je sem přivedly, např. že ČR je demokratický a svobodný stát a že tu žijí dobří lidé, není tu válka, je členem EU, je zde dobrá lékařská péče a země je kulturně blízká zemi původu respondenta (dvě běloruské respondentky). Dalším důvodem byla práce, kterou zmínilo 10 respondentů. Čtyři lidé očekávají, že je v ČR čeká lepší budoucnost, než v jejich rodné zemi. Tři zbývající respondenti uvedli, že je do České republiky přivedla náhoda, špatný vztah k rodné zemi, či neměli jinou variantu.

Zde je také zajímavé podívat se na odpovědi občanů jiných zemí než SNS. Zde 4 uvedli, že přijeli za českým partnerem a jeden další uvedl další rodinné důvody. Celkové procento lidí, kteří uvedli rodinné důvody, tak činí 56%, kdežto u celého souboru je to jen 36%. Další lidé z tohoto souboru uvedli, že je v ČR čeká lepší budoucnost (3 respondenti), že ČR je demokratický stát (1), není zde válka (1) a je členem EU (1). Zatímco v celkovém souboru 20% respondentů uvedlo jako důvod práci, v tomto souboru je toto procento nulové.

Kvalita života v České republice

V tomto okruhu odpovídali respondenti na dva typy otázek, ve kterých hodnotili své postavení v ČR objektivně (sem patří otázka, zda jsou plátcem zdravotního a sociálního pojištění a zda jejich současné zaměstnání odpovídá dosaženému vzdělání) a subjektivně (jaké mají zkušenosti s Čechy, s jinými cizinci žijícími v ČR, s českými úřady, zdravotnickým systémem, zda se někdy setkali s diskriminací).

Postavení cizince v ČR – objektivní kritéria

Prevažná většina respondentů je plátcem zdravotního a sociálního pojištění (41 respondentů, tedy 82%). Toto procento vychází stejně i v obou podsouborech.

Druhou otázkou po objektivních kvalitách života v ČR je, zda zaměstnání odpovídá kvalifikaci respondenta (viz. příloha č. 12). Na tuto otázku 10 lidí odpovědělo „ano“, 21 vybralo odpověď „ne, ale doufám, že se to změní“ a 4 „ne a zřejmě se to nezmění“. Zbývajících 15 respondentů uvedlo, že v současné době práci nemají.

U obyvatel SNS (viz. příloha č. 12) to pak bylo 9x „ano“, 16x „ne, ale doufám, že se to změní“, 3x „ne a zřejmě se to nezmění“ a 11 lidí nemá v současné době práci. Zde rozložení zhruba odpovídá rozložení u celého souboru: 23% oproti 20% v celém souboru „ano“, 41% resp. 42% „ne, ale doufám, že se to změní“, 8% „ne a zřejmě se to nezmění“, 28% resp. 30% nemá práci.

U občanů dalších zemí je situace mírně odlišná: „ano“ zahrhl jeden respondent (9% oproti 20% v celém souboru), „ne, ale doufám, že se to změní“ vybralo 5 respondentů (45% oproti 42%), „ne a zřejmě se to nezmění“ jeden respondent (9%, odpovídá 8% v celém souboru), čtyři lidé nemají práci (37% oproti 30%). Poměrně více občanů jiných zemí nemá práci odpovídající jejich kvalifikaci, anebo nemá práci vůbec.

Postavení cizince v ČR – subjektivní kritéria

V této podkapitole jsme celkově položili 10 otázek, z toho pět otevřených, čili se jedná o nejpodrobněji zpracovanou oblast.

Zkušenosti s Čechy

První otázka, na kterou respondenti odpovídali, se týkala toho, jaké mají zkušenosti s rodilými Čechy (viz. příloha č. 9). Z celého souboru má 29 respondentů pozitivní zkušenosti, 17 spíše pozitivní a 4 negativní. Tedy 92% respondentů má pozitivní, či spíše pozitivní zkušenost. V souboru států SNS (viz. příloha č. 9) má 20 respondentů pozitivní zkušenost, 15 spíše pozitivní zkušenost a 4 spíše negativní, tzn. 90% má pozitivní či spíše pozitivní zkušenost. V souboru ostatních zemí (viz. příloha č. 9) má 9 lidí pozitivní a 2 spíše pozitivní zkušenost, tyto dvě odpovědi vybralo dohromady 100% respondentů v tomto souboru.

Na tuto otázku navazuje otevřená otázka na to, jaký je podle respondentů vztah Čechů k cizincům. Tady se výsledky otevřené otázky poměrně výrazně liší od otázky uzavřené, z níž Češi vycházejí nadmíru pozitivně. Pokud se ale respondenti měli k situaci vyjádřit konkrétně, výsledky již tak růžové nejsou. Pouze 18

respondentů označilo Čechy za tolerantní a vztahy s nimi za dobré (srovnej s 29 odpověďmi „pozitivní“ u předchozí otázky). Dalších 11 respondentů odpovědělo, že vztahy s Čechy jsou různé a že záleží na tom, o koho se jedná. Například sousedy či známé označili za přátelské, vztahy na pracovišti ale již u některých dobré nejsou. 8 respondentů považuje vztahy za spíše dobré. Celkem jako dobré či spíše dobré chápe vztahy k Čechům k cizincům 37 respondentů, tedy 74%, ale v uzavřené otázce bylo toto procento 92%.

Celkem 8 respondentů pak uvedlo, že Češi jsou uzavření a nemají rádi cizince, další dva pak jmenovitě uvedli, že mají špatný vztah k Rusům. Celkem 10 lidí vztahy označilo za špatné (20%), přičemž za negativní je v uzavřené otázce neoznačil nikdo, za spíše negativní 4 respondenti (8%). Tři lidé tuto otázku nechali bez odpovědi.

Pokud se podíváme zvláště na odpovědi příslušníků národů SNS, pak za tolerantní označilo Čechy 14 z nich, za různé dle vazeb (sousedi, známí, práce) 11, za spíše dobré 3, za negativní 7 a 2 za negativní vůči Rusům. Celkem za pozitivní a spíše pozitivní považuje vztahy 28 respondentů (76%) a vysloveně za negativní 9 (24%). Dva se nevyjádřili.

U občanů ostatních států jsou 4 odpovědi pozitivní, 5 spíše pozitivní (celkem 90%), jedna negativní a jeden nechal otázku bez odpovědi.

Zkušenosti s ostatními cizinci

Další otázka se týkala toho, jaké jsou zkušenosti respondentů s jinými cizinci. Své zkušenosti označilo za pozitivní 30 respondentů a za spíše pozitivní 20.

Z občanů SNS označilo za zkušenosti pozitivní 25 respondentů, za spíše pozitivní 14.

Z občanů ostatních zemí pak za pozitivní 9 a spíše pozitivní 2. Zde je poměr pozitivní/spíše pozitivní nejvyšší.

V následné otevřené otázce byli respondenti dotázáni, při jakých příležitostech se stýkají s jinými cizinci. Někteří respondenti uváděli více příležitostí, proto je celkový součet vyšší než 50.

Nejvíce příležitostí (15 zmínek) mají ve volném čase, v obchodě či v dopravních prostředcích. Další příležitosti jsou pak při práci (10 zmínek) a při kurzech češtiny (10). Při návštěvách Poradny pro integraci se s cizinci vídá 10

respondentů a na úřadech při vyřizování 3. Dva respondenti uvedli, že žádné styky s jinými cizinci nemají.

Zkušenosti s českými úřady

Tato problematika je opět rozpracována ve dvou otázkách. V uzavřené otázce (viz. příloha č. 9) 19 respondentů prohlásilo, že mají pozitivní zkušenost s úřady a dalších 25, že mají spíše pozitivní zkušenost. Spíše negativní pak mají 4 a negativní 2 respondenti.

Z občanů SNS (viz. příloha č. 9) pak 12 má pozitivní, 22 spíše pozitivní, 3 spíše negativní a 2 negativní zkušenost. Z občanů jiných států (viz. příloha č. 9) má 7 pozitivní, 3 spíše pozitivní a 1 spíše negativní zkušenost.

V procentním vyjádření to znamená, že v celém souboru má 88% respondentů pozitivní či spíše pozitivní zkušenost, u občanů SNS 87% a u občanů jiných zemí 91%. Negativní či spíše negativní zkušenost má v celém souboru 12% respondentů, z občanů SNS 13% a z občanů jiných států 9%. Zkušenosti různých etnik se nijak významně neliší.

Zajímavé jsou potom odpovědi na otázku „Jak by se měl změnit přístup českých úřadů k cizincům“. Devět respondentů je spokojených a nic by neměnili, pět z nich o této otázce nikdy nepřemýšlelo, jeden má malou zkušenost a dalších dvanáct na otázku neodpovědělo. Zbývajících 23 respondentů potom navrhuje různá zlepšení přístupu českých úředníků, jako je zvýšení počtu zaměstnanců, lepší přístup k informacím, přehlednější vízum a zjednodušení obecně. Dvanáct respondentů, 24% z celkového souboru, se potom shoduje na jedné kritice českých úřadů, a tou je arogance, povýšenost a pohrdavé chování. Několikrát se opakuje, že „by se k nám měli chovat jako k lidem“.

Zkušenosti s českým zdravotnickým systémem

Celkem 17 lidí má pozitivní a 12 spíše pozitivní zkušenost se zdravotnickým systémem (celkem 58%) (viz. příloha č. 10). Šest respondentů má spíše negativní a jeden negativní zkušenost (14%). Čtrnáct respondentů nemá žádnou zkušenost s českým zdravotnickým systémem. Pokud se podíváme, kdo z těchto 14 není plátcem pojištění, pak jsou to pouze tři respondenti. Ostatní neplátcí (celkem 9)

mají v pěti případech pozitivní či spíše pozitivní zkušenost a v jenom případě spíše negativní.

Pokud se opět podíváme na to, jak vypadá situace u občanů SNS (viz. příloha č. 10) a u občanů jiných států (viz. příloha č. 10), pak spokojeno je 28% občanů SNS a 55% občanů jiných států, spíše spokojeno dalších 26% občanů SNS a 18% ostatních. Celkem tyto dvě možnosti vybralo 54% občanů SNS, ale 73% občanů dalších zemí. 14% občanů SNS má pak negativní, či spíše negativní zkušenost, zatímco z občanů jiných států tyto dvě možnosti nevybral nikdo. 28 respektive 27% procent pak nemá žádné zkušenosti.

Když byli respondenti požádáni, aby porovnali český zdravotnický systém se systémem ve své zemi, pak 23 z nich prohlásilo, že systém v ČR je lepší, a 5 prohlásilo, že je stejný jako v jejich zemi původu. Jeden respondent z Ukrajiny uvedl, že na Ukrajině je dostupná pouze hrazená péče, na druhou stranu jiný respondent ze stejné země prohlásil, že raději jede za lékařem na Ukrajinu, protože v ČR se u lékařů setkal s úplatkářstvím. Další respondent si stěžoval, že není možné koupit si léky bez předpisu a vyšetření jsou zdlouhavá. Celkem dva respondenti z Ruska a jeden z Turecka prohlásili, že jejich systém zdravotnictví je lepší. Ostatní respondenti se buď nevyjádřili (3), nebo nemají dostatek zkušeností (13).

Diskriminace

Poslední dvě otázky tohoto okruhu se týkaly diskriminace. V uzavřené otázce (viz. příloha č. 13) odpovědělo 24 respondentů, že se nikdy s diskriminací nesetkalo (48%). 21 z nich se s diskriminací setkalo výjimečně (42%), čtyři často či opakovaně (8%) a jeden respondent uvedl, že se s diskriminací setkává téměř nestále (2%).

Pokud opět soubor rozdělíme na občany SNS a občany jiných států, pak u občanů SNS (viz. příloha č.13) jsou výsledky následující: nikdy se nesetkalo 17 respondentů (44%), výjimečně 18 (46%), opakovaně 3 (8%) a neustále 1 (3%). U občanů jiných států je to pak: (viz. příloha č. 13) nikdy 7 (64%), výjimečně 3 (27%) a opakovaně 1 (9%).

Lze říci, že s diskriminací se setkávají spíše občané SNS, celkem se jich 56% s nějakou formou diskriminace setkalo. U občanů jiných států je to 36%.

Tito lidé pak odpovídali také na otázku, v jaké formě se s diskriminací setkali. Vyjádřilo se jich 20 z celkového počtu 29 těch, kteří uvedli, že se s diskriminací v nějaké podobě setkali.

Někteří zmiňovali svůj původ; všichni tito respondenti (5) byli ze zemí SNS a někteří si stěžovali, že jsou řazeni k Rusům (Bělorus), či že Češi nemají rádi ruský jazyk (Kazach). Do této kategorie lze přiřadit i odpověď jedné respondentky, která uvedla, že babičkám se nelíbí, když mluví rusky. Ostatní pak mluvili o místech, kde se s diskriminací setkali – na veřejnosti (5), ve škole nebo v práci (4), na úřadech (3), u sousedů (2).

Ohledně rozdílů mezi migranty ze SNS a z ostatních zemí lze učinit závěr, že pro vyšší procento migrantů je ČR cílovou zemí, tito cizinci mají také častěji pozitivní zkušenosti s Čechy, českými úřady a českým zdravotnickým systémem (občané SNS mají pozitivní a spíše pozitivní zkušenosti). Nejvíce lidí ze SNS přišlo do ČR z ekonomických důvodů, u ostatních migrantů byly hlavní důvody rodinné. Migranti ze SNS mají vyšší dosažené vzdělání, jsou mezi nimi ve větší míře zastoupeni vysokoškoláci a jejich zaměstnání spíše odpovídá dosaženému vzdělání; naopak velké procento migrantů z jiných států je v současné době nezaměstnaných. Rusky mluvící cizinci si také častěji stěžují na diskriminaci.

Plány ohledně setrvání v ČR – srovnání s odpověďmi na další vybrané otázky

V této kapitole se budeme znovu zabývat odpověďmi na otázku, zda respondenti plánují zůstat v České republice, vrátit se do země původu, či odejít do třetí země. Jejich odpovědi budeme křížově srovnávat s odpověďmi na další otázky, konkrétně č. 1 (země původu), č. 2 (důvody opuštění rodné země), č. 3 (s kým opustili zemi původu), č. 6 (délka pobytu v ČR), č. 7 (je ČR cílovým státem), č. 8 (zkušenosti s Čechy), č. 12 (zkušenosti s českými úřady), č. 19 (pracovní zařazení s ohledem na dosažené vzdělání) a č. 20 (setkání se s diskriminací).

Tyto oblasti jsme pro srovnání vybrali, abychom ověřili hypotézy, že cizinec plánuje zůstat v České republice:

- pokud opustil zemi původu se svou rodinou, případně odešel za partnerem do České republiky

- s tím větší pravděpodobností, čím déle na území ČR pobývá
- pokud si ČR vybral původně jako cílovou zemi
- pokud má dobré zkušenosti s Čechy
- pokud má dobré zkušenosti s českými úřady
- pokud má práci, která odpovídá jeho vzdělání
- pokud se neseťkává s diskriminací.

Dále bychom se chtěli blížeji podívat na to, jak země původu a důvody pro její opuštění ovlivňují rozhodnutí zůstat v ČR.

Země původu

Nejvíce zastoupenou národností v našem souboru jsou Rusové, celkem jich je 15. Šest z nich se rozhodně nechce vrátit (40%), čtyři se spíše nechtějí vrátit (27%), dva se spíše chtějí vrátit (13%) a tři nevědí (20%).

Druhou nejpočetnější skupinou je Ukrajina (13 respondentů). Z nich se sedm rozhodně nechce vrátit (54%), tři se spíše nechtějí vrátit (23%), dva se rozhodně chtějí vrátit (15%) a jeden není rozhodnutý (7%).

Více Ukrajinců se rozhodně nechce vrátit, několik Ukrajinců se rozhodně vrátit do země původu chce a několik Rusů se spíše chce vrátit. U Rusů je pak také větší procento těch, kteří nejsou rozhodnuti.

Další národnosti jsou zastoupeny maximálně třemi respondenty, proto jsme další analýzu nezahrnuli (viz též výše analýza str. 84).

Důvody opuštění země původu

Z politických důvodů opustilo svou zemi 10 respondentů. Z nich se 4 do své vlasti vrátit nechtějí a 5 se spíše vrátit nechce. 90% s návratem nepočítá, jeden není rozhodnutý.

Z ekonomických důvodů odešlo 16 lidí, z nich jeden počítá s návratem do země původu (6%), osm s návratem spíše nepočítá (50%), čtyři s návratem vůbec nepočítají (25%) a 3 nejsou rozhodnuti (19%).

Z náboženských důvodů odešel jeden člověk a ohledně návratu není rozhodnutý.

Ostatní (23) odešli z jiných důvodů, převážně rodinných či studijních. Z nich se jeden chce rozhodně vrátit (4%), tři se kloní k možnosti spíše se vrátit (13%), pět

si zvolilo možnost „spíše ne“ (22%), určitě se nevrátí 12 respondentů (52%) a tři nejsou rozhodnutí (13%).

Nejméně se chtějí vracet cizinci, kteří odešli z politických důvodů; procento cizinců, kteří odešli z ekonomických a jiných důvodů a nechtějí se vracet, je zhruba stejné (75% resp. 74%).

S kým respondent opustil svou zemi

Největší počet respondentů opustil svou zemi bez partnera a další rodiny (20). Z nich 10 mělo v České republice partnera či jiného rodinného příslušníka, 7 zde dostalo pracovní nabídku a tři přijeli kvůli různým kvalitám ČR.

Pokud 10 lidí, kteří odešli sami za rodinou, přidáme k ostatním respondentům, kteří odešli s partnerem či partnerem a dětmi (celkem 30), potom z těchto 40 respondentů se dva chtějí vrátit, další dva se spíše chtějí vrátit, 12 se spíše nechce vrátit, 17 se nechce vrátit a 7 není rozhodnutých.

Z 10 lidí, kteří dle dotazníku neodešli s rodinou ani se ke své rodině v ČR nepřipojili, se pak 1 chce spíše vrátit, 6 se spíše vrátit nechce a tři jsou rozhodnutí se nevrátit.

Vrátit se vždy chce 10%, ať mají nebo nemají v ČR rodinu či partnera, 73% respondentů s rodinou se nechce či spíše nechce vrátit; z druhé skupiny je to 90%. Ve skupině s rodinou je velký počet nerozhodnutých (17%), v druhé skupině není žádný.

Délka pobytu v ČR

Déle než pět let je na území České republiky devět našich respondentů. Z nich pět se spíše vrátit domů nechce a čtyři se vrátit určitě nechtějí.

Déle než dva roky je v ČR 17 osob, z těch se chtějí 2 určitě vrátit domů, 2 se spíše chtějí vrátit, 3 se spíše vrátit nechtějí, 8 se vrátit nechce a 2 nejsou rozhodnutí. K rozhodnutí se nevrátit či spíše nevrátit se kloní celkem 65% respondentů s touto délkou pobytu.

Méně než dva roky žije v ČR 11 respondentů, z nich nikdo nezvažuje možnost návratu. Šest se vrátit spíše nechce a tři se vrátit nechtějí, dva nejsou rozhodnutí. Tedy 82% jich spíše plánuje se nevrátit.

Do jednoho roku je na území ČR 13 osob, z nichž si nikdo nezvolil u otázky, zda se chce vrátit do země původu, možnost „ano“, jeden zvolil možnost „spíše ano“. Čtyři vybrali možnost „spíše ne“, pět „ne“ a tři nejsou rozhodnuti. 69% s návratem domů nepočítá.

Nejméně s možností návratu domů počítají lidé, kteří jsou v ČR déle jak 5 let, dále lidé, kteří jsou v ČR 1 až 2 roky, potom ti, kteří jsou v ČR méně jak rok, a nakonec ti, kteří jsou v ČR 2 až 5 let.

Můžeme říci, že nejvíce jsou o svém setrvání v České republice přesvědčeni lidé, kteří zde pobývají delší dobu (více jak 5 let) a jejichž život v ČR je určitým způsobem stabilizován (úředně, práce, bydlení), dále ti, kteří jsou v ČR sice krátkou dobu (1-2 roky), ale už si mohli vybudovat určité zázemí. Další na řadě jsou lidé s pobytem do 1 roku, kteří se nacházejí v období velké životní změny a nejsou si možná jisti, zda jejich rozhodnutí opustit zemi/usídlit se v ČR bylo správné, a současně musejí čelit velkým administrativním a životním obtížím. Cizinci s průměrnou délkou pobytu v ČR (2-5 let) pak možná zažívají rozčarování z toho, že jejich život v ČR není takový, jak si představovali; překonali sice složité počáteční období, ale jejich původní očekávání ohledně života v ČR mohla být vyšší, než jaká je realita jejich života.

Je ČR vaším cílovým státem?

Dvacet čtyři respondentů odpovědělo, že Česká republika je jejich cílovým státem. Jeden z nich ovšem zároveň v jiné otázce uvedl, že se chce vrátit domů (Ukrajina). Devět respondentů se domů spíše vrátit nechce a třináct se jich domů vrátit určitě nechce a jeden neví.

Dvanáct respondentů uvedlo, že ČR je spíše jejich cílovým státem. Z nich pak dva se spíše chtějí vrátit do země původu, pět spíše ne, čtyři určitě ne a jeden neví.

Tři respondenti odpověděli, že ČR není jejich cílovým státem, přesto jeden se spíše nechce vrátit do své země, jeden se určitě chce a jeden spíše ano.

Jedenáct respondentů neví, zda je ČR jejich cílovým státem, z toho tři chtějí spíše zůstat, tři chtějí zůstat a pět není rozhodnutých.

V České republice chtějí výrazně více zůstat lidé, kteří si ji zvolili jako svou cílovou zemi (92%), z těch, kteří ji spíše považují za cílovou zemi, pak 75%,

z těch, kteří ji za cílovou zemi nepovažují, pak přesto chce zůstat 67% a z těch, kteří nejsou rozhodnutí, 55%.

Zkušenosti s Čechy

Z 29 respondentů, kteří mají s Čechy pozitivní zkušenost, se jeden chce určitě vrátit domů, jeden se chce spíše vrátit domů, deset se spíše nechce vrátit, jedenáct se určitě nechce vrátit a šest není rozhodnutých.

Ze 17, kteří mají s Čechy spíše pozitivní zkušenost, se opět jeden chce vrátit domů, dva se chtějí spíše vrátit, šest se jich spíše domů vrátit nechce, sedm se vrátit nechce a jeden neví.

Ze 4, kteří mají spíše negativní zkušenost, se dva spíše nechtějí vrátit domů a dva se určitě nechtějí vrátit domů.

Závěr je ten, že zkušenost s Čechy neovlivňuje rozhodnutí, zda se chtějí vrátit do země původu.

Pokud se podíváme, zda tito 4 respondenti, kteří mají spíše negativní zkušenost s Čechy, považují ČR za svou cílovou zemi, pak dva spíše ano, jeden určitě ne a jeden neví.

Zkušenost s českými úřady

Dobrou zkušenost s českými úřady má 19 respondentů, z nichž pak jeden počítá s návratem do své země, devět spíše s návratem nepočítá, osm nepočítá s návratem a jeden není rozhodnut.

Spíše dobrou zkušenost má 25 lidí, z nichž jeden se chce vrátit do země původu, dva se spíše chtějí vrátit, šest se spíše nechce vrátit, deset se nechce vrátit a šest neví.

Čtyři respondenti, kteří mají spíše negativní zkušenost, odpověděli takto: jeden se spíše chce vrátit, jeden se spíše nechce vrátit a dva jsou rozhodnutí se určitě nevrátit.

Dva z dotázaných uvedlo negativní zkušenost, oba se spíše nechtějí vrátit do rodné země.

Do rodné země se nejméně plánují vrátit lidé s negativní zkušeností s úřady, dále lidé s pozitivní zkušeností, lidé se spíše negativní zkušeností a nakonec lidé se spíše pozitivní zkušeností (z nichž ale 24% zůstává nerozhodnutých). Zřejmě zkušenost s úřady neovlivňuje rozhodnutí o návratu do rodné země.

Pracovní zařazení s ohledem na dosažené vzdělání

V této kapitole jsme analyzovali rozhodnutí vrátit se do země původu na kříž s prací odpovídající dosaženému vzdělání; dále ještě uvádíme, jak dlouho jednotliví respondenti pobývají na území ČR, jelikož předpokládáme, že při delší době pobytu bude pracovní zařazení spíše odpovídat dosaženému vzdělání a respondenti se spíše nebudou chtít vrátit domů.

Z deseti respondentů, kteří mají práci odpovídající jejich vzdělání, se jeden chce vrátit domů (pobývá v ČR déle než dva roky), dva se spíše chtějí vrátit (opět pobývají v ČR déle než dva roky), tři se spíše vrátit nechtějí (dva z nich jsou v ČR méně než rok a jeden méně než dva roky) a tři se nechtějí vrátit (pobývají v ČR méně než rok). Jeden není rozhodnutý (pobývá v ČR déle než dva roky).

Dvacet jeden respondent nemá v současné době práci odpovídající dosaženému vzdělání, ale doufá, že se to změní. Z nich jeden se chce vrátit domů (zároveň tento respondent pobývá na území ČR déle než dva roky), devět se domů spíše vrátit nechce (čtyři jsou v ČR déle než pět let, jeden déle než dva roky, tři méně než dva roky a jeden méně než jeden rok), osm se vrátit domů nechce (jeden je v ČR déle než pět let, čtyři déle než dva roky, jeden méně než dva roky a dva méně než rok) a tři nevědí (ani jeden nepobývá v ČR déle než dva roky).

Čtyři respondenti uvedli, že jejich pracovní zařazení neodpovídá dosaženému vzdělání a zároveň si myslí, že tato skutečnost se nezmění. Jeden z nich pobývá na území ČR již déle než pět, přesto s návratem domů nepočítá. Dva s návratem domů spíše nepočítají, přičemž jeden na území ČR pobývá déle než dva roky a jeden kratší dobu než dva roky. Poslední z této skupiny respondentů uvedl, že o návratu není rozhodnut a v ČR strávil méně než dva roky.

Patnáct respondentů v současné době nemá žádné zaměstnání. Nikdo z nich se nechce vrátit, jeden se spíše chce vrátit a pobývá na území ČR méně než jeden rok. Čtyři se vrátit spíše nechtějí, z nichž jeden v ČR pobývá již déle než pět let, jeden déle než dva roky, jeden méně než dva roky a jeden méně než rok. Osm z těchto respondentů se vrátit nechce, z nich dva pobývají na území ČR déle než pět let, tři déle než dva roky, dva méně než dva roky a jeden méně než rok. Dva respondenti nejsou o svém návratu rozhodnuti, z nich jeden pobývá na území ČR déle než dva roky a jeden méně než rok.

Pro větší názornost jsme tento bod zpracovali do tabulky:

Tabulka č. 3: Odpověď na otázku „Máte v úmyslu se do svého státu vrátit“ ve vztahu k délce pobytu a tomu, zda zaměstnání odpovídá dosaženému vzdělání

vzdělání/návrat	vrátit	spíše vrátit	spíš nevrátit	nevrátit	neví
odpovídá (10 respondentů)	1x>2r.	2x>2r.	1x<2r. 2x<2r.	3x<1r.	1x>2r.
ne, ale změní se (21 respondentů)	1x>2r.	4x>5l. 1x>2r. 3x<2r. 1x<1r.		1x>5l. 4x>2r. 1x<2r. 2x<1r.	1x<1r. 2x<2r.
ne a nezmění (4 respondenti)			1x>2r. 1x<2r.	1x>5l.	1x<2r.
nemá práci (15 respondentů)		1x<1r.	1x>5l. 1x>2r. 1x<2r. 1x<1r.	2x>5l. 3x>2r. 2x<2r. 1x<1r.	1x>2r. 1x<1r.

Z tabulky vyplývá, že u respondentů, kteří mají práci odpovídající vzdělání se vracet chtějí spíše ti, kteří pobývají na území ČR delší dobu (déle než 2 roky), a ti, kteří pobývají kratší dobu, se vracet spíše nechtějí. Respondenti, kteří doufají nalézt lepší práci se spíše vracet chtějí, i když pobývají v ČR delší dobu. Pouze tři, kteří se vracet nechtějí, pobývají v ČR méně než dva roky a naopak v této kategorii jich pět pobývá v ČR déle než dva roky. Z výše řečeného vyplývá, že v této kategorii se zhruba stejný počet déle pobývajících cizinců chce vrátit domů, jako se jich domů vrátit nechce.

Respondenti, kteří nedoufají v nalezení lepší práce, se přesto domů vracet nechtějí bez ohledu na délku pobytu. Ti, kteří práci nemají, také s návratem domů nepočítají, ačkoliv 47% z nich je v ČR již déle než dva roky.

Setkání s diskriminací

S diskriminací se nikdy nesetkalo 24 respondentů, z nich jeden se chce vrátit domů, jeden se spíše chce vrátit domů, deset se spíše domů vrátit nechce, osm se vrátit domů nechce a čtyři nevědí.

Výjimečně se s diskriminací setkalo 21 respondentů, z nichž jeden se chce vrátit domů, dva se spíše chtějí vrátit, sedm se jich spíše vrátit nechce a devět se jich nechce vrátit. Dva nejsou rozhodnutí.

Čtyři lidé se s diskriminací setkali opakovaně; tři se domů vrátit nechtějí a jeden neví.

Jeden respondent se s diskriminací setkává opakovaně, ale domů se přesto vrátit nechce.

Celou křížovou analýzu, kromě bodu osm, jsme převedli do tabulky, která udává procentní podíl respondentů, kteří se spíše nebo určitě do země původu vracet nechtějí:

Tabulka č. 4: Odpověď na otázku „Máte v úmyslu se do svého státu vrátit“ ve vztahu k dalším kritériím

číslo otázky v dotazníku	kategorie	nechce se vracet
1. národnost	Rusové	67%
	Ukrajinci	78%
2. důvody opuštění země	politické	90%
	ekonomické	75%
	jiné	74%
3. s kým odešli ze země	s rodinou/za rodinou	73%
	bez rodiny	90%
6. délka pobytu v ČR	více než 5 let	100%
	více než 2 roky	53%
	méně než 2 roky	82%
	méně než 1 rok	69%
7. je ČR cílovým státem	ano	92%
	spíše ano	75%
	ne	67%
	nevím	55%

8. zkušenosti s Čechy	pozitivní	72%
	spíše pozitivní	76%
	spíše negativní	100%
12. zkušenosti s čes. úřady	pozitivní	89%
	spíše pozitivní	64%
	spíše negativní	75%
	negativní	100%
20. setkání s diskriminací	nikdy	75%
	výjimečně	76%
	opakovaně	75%
	téměř neustále	100%

Z tabulky vyplývá, že u každé ze zvolených variant odpovědí chce v České republice zůstat více jak 50% respondentů. Nejméně (53%) je to u respondentů, kteří žijí na území ČR více než 2 roky, a dále u respondentů, kteří nejsou rozhodnuti, zda ČR je jejich cílovou zemí (55%). Méně jak 70% pak činí hodnota u respondentů, kteří pocházejí z Ruské federace, kteří v ČR pobývají méně jak 1 rok, ti, pro něž ČR není cílovým státem, a nakonec ti, kteří mají spíše pozitivní zkušenost s českými úřady.

Okolo 75% se pak hodnota pohybuje u respondentů z Ukrajiny, u respondentů, kteří opustili svou zemi z ekonomických i z jiných důvodů, kteří odešli s rodinou či za rodinou, pro něž ČR je cílovým státem, ti, kteří mají pozitivní nebo spíše pozitivní zkušenosti s Čechy, spíše negativní zkušenosti s českými úřady a nakonec ti, kteří se s diskriminací nesetkali nikdy, výjimečně anebo i opakovaně.

Mezi 80 a 92% se hodnota pohybuje u lidí, kteří odešli ze země z politických důvodů, bez rodiny, jsou v ČR méně než 2 roky, ČR je jejich cílovým státem, či mají pozitivní zkušenosti s českými úřady.

100% dosahuje hodnota pro respondenty s délkou pobytu více jak 5 let, pro respondenty, kteří mají negativní zkušenost s Čechy, negativní zkušenost s českými úřady a kteří se téměř neustále setkávají s diskriminací. Nicméně kromě délky pobytu delší než 5 let (9 respondentů) pocházejí tyto odpovědi od minimálního počtu respondentů (1 – 4 respondenti).

Vztah mezi zemí původu a důvody pro její opuštění

Poslední vztah, kterou jsme zkoumali, je vztah mezi zemí, ze které respondenti pocházejí, a důvodů, ze kterých zemi opustili.

Mezi patnácti respondenty z Ruské federace odešli dva z politických důvodů, pět z ekonomických důvodů a osm z jiných důvodů (jedenkrát rodinné důvody, jedenkrát pracovní, jedenkrát studium, jedenkrát uvedeno „chtěla jsem zkusit něco nového“, čtyřikrát nespecifikováno).

Ukrajinci (13 respondentů) odešli ve dvou případech z politických důvodů, v pěti případech z ekonomických důvodů a v pěti z jiných důvodů (dva z rodinných důvodů, jeden za práci, jeden z důvodu kvality života v ČR a jeden má negativní vztah k zemi původu).

Všichni tři Bělorusové odešli z politických důvodů.

U tří Kazachů je jedna odpověď politické důvody, dvě odpovědi z ekonomických důvodů.

Jeden Iránec odešel z politických důvodů a dva z jiných důvodů (vzdělání dětí).

Oba Tunisané uvedli jiné důvody (rodina).

Jeden ze dvou Uzbeků odešel z ekonomických důvodů a druhý z jiných důvodů (rodinné důvody).

Další národnosti jsou zastoupeny jen jedním respondentem:

Alžír – politické důvody,

Arménie – jiné důvody (rodinné důvody),

Irák – jiné důvody (nespecifikováno),

Kyrgyzstán – ekonomické důvody,

Kongo – jiné důvody (válka),

Maroko – jiné důvody (studium),

Moldavsko – ekonomické důvody,

Namíbie – jiné důvody (rodinné důvody),

Turecko – náboženské důvody.

Z politických důvodů přichází poměrně málo lidí, výjimkou jsou respondenti z Běloruska, kteří tyto důvody uvedli všichni. Dále tento důvod uvedli dva lidé z Ruska, dva z Ukrajiny a Alžířan. Konžan uvedl jako jiný důvod válečný konflikt, který můžeme také přiřadit do politických důvodů.

Z ekonomických důvodů odešlo pět Rusů, stejný počet Ukrajinců, dva Kazaši, Uzbek, Kyrgyz a Moldavan.

Respondent z Turecka uvedl jako jediný náboženské důvody.

Ostatní vybrali jiné důvody, ve kterých dominuje rodina, práce a budoucnost dětí.

1.2. Shrnutí průzkumu

Našeho průzkumu se účastnili cizinci, kteří jsou vzdělaní, v produktivním věku, ze země původu odešli nejčastěji z ekonomických důvodů či jiných (rodinných, studium), do země původu se spíše vracet nechtějí, ČR považují za svůj cílový stát. Nejvyšší procento těch, kteří se do země původu vracet nechtějí, je mezi politickými migranty (90%).

O odchodu z České republiky nejvíce uvažují migranti, kteří jsou v ČR mezi 2 a 5 lety a ti, kteří jsou v ČR méně jak 1 rok. Důvodem u první skupiny, jak jsme uvedli výše, může být určité rozčarování po překonání náročného začátku života v cizí zemi, u druhé skupiny pak obecně složitá situace spojená s přesídlením do nové země.

Své zkušenosti s Čechy, dalšími cizinci, českými úřady a zdravotnickým systémem deklarují ve většině případů v uzavřených otázkách jako relativně pozitivní. Pokud mají své zkušenosti specifikovat v otevřených otázkách, jejich hodnocení už tak pozitivní není. Stěžují si na to, že Češi jsou netolerantní, nemají rádi cizince (jmenovitě Rusy, za které považují všechny rusky mluvící cizince). Při jednání na úřadech narážejí na neochotu, povýšený přístup, nedostatečnou informovanost a celkovou administrativní náročnost.

Cizinci, kteří nemají práci odpovídající jejich vzdělání, mají spíše tendenci věřit, že se tato situace změní, je jich 5x více než těch, kteří ve změnu nedoufají.

V druhé části analýzy jsme vyslovili několik hypotéz týkajících se vztahu mezi možným odchodem z České republiky a dalšími kritérii. Výsledky jsou následující:

Hypotéza, že cizinec plánuje zůstat v ČR, pokud zemi opustil se svou rodinou, či odešel za partnerem do ČR, se nepotvrdila. Odejít z ČR chce vždy 10%

respondentů bez ohledu na toto kritérium, odejít nechce 90% těch, kteří neodešli s rodinou ani za partnerem oproti 73% těch, kteří odešli s rodinou či za partnerem.

Hypotéza, že opustit ČR plánují spíše lidé s kratší dobou pobytu, se částečně potvrdila, nejméně s odchodem počítají migranti s dobou pobytu delší než 5 let, zároveň ovšem nejvíce s odchodem počítají lidé s pobytem o délce 2-5 let.

Hypotéza, že migranti budou spíše chtít v ČR zůstat, pokud je jejich cílovým státem, se potvrdila (92% takových migrantů v ČR zůstat chce oproti 67% těch, kteří ji za svou cílovou zemi nepovažují).

Hypotézy, že cizinci chtějí zůstat, pokud mají dobré zkušenosti s Čechy a českými úřady, se nepotvrdily. Z průzkumu vyplývá, že tento typ zkušeností rozhodnutí o odchodu či setrvání neovlivňuje.

Hypotéza, že cizinec nebude chtít odejít z ČR, pokud jeho pracovní zařazení odpovídá dosaženému vzdělání, se nepotvrdila. Z výsledků vyplývá, že toto kritérium na rozhodnutí o odchodu z ČR nemá vliv – v ČR chce zůstat 60% těch, kteří mají odpovídající zaměstnání, 38% těch, kteří doufají v nalezení odpovídajícího zaměstnání, ale zároveň 75% těch, kteří v nalezení lepší práce nedoufají, a celých 80% těch, kteří v současné době práci nemají.

Hypotéza, že migranti budou chtít odejít z České republiky, pokud se zde setkávají s diskriminací, se nepotvrdila.

Při srovnání mezi Rusy a Ukrajinci vyplynulo, že více Ukrajinců než Rusů chce v ČR zůstat.

A konečně při pohledu na důvody opuštění země původu docházíme k závěru, že nejméně se chtějí vracet političtí migranti (90%); u lidí, kteří odešli ze země původu z ostatních důvodů, je toto procento pak srovnatelné (okolo 75%).

2. Průzkum sociální situace PPI - OPU

2.1. Popis průzkumů a analýza dat

Projekt „Průzkum sociální situace cizinců na území Hl. m. Prahy“ a „Analýza přístupu žen imigrantek a mužů imigrantů ke vzdělání a na trh práce v České republice“ – představení, srovnání a doplnění našeho průzkumu.

Poradna pro integraci (PPI) a Organizace pro pomoc uprchlíkům (OPU) realizovaly za podpory Magistrátu hlavního města Prahy v roce 2010 (v období červenec – listopad) projekt s názvem „Průzkum sociální situace cizinců na území Hl. m. Prahy“ (dále jen „Projekt“), ze kterého byla publikována Závěrečná zpráva. Cílem projektu bylo zjistit, jaká je koncentrace cizinců v Praze, jaká je jejich sociální situace a jak funguje jejich soužití s většinovou společností. Výzkum probíhal metodou dotazníkových šetření a hloubkových rozhovorů. Tématy výzkumu bylo bydlení, zaměstnání, vzdělání, kvalita života v ČR, plány do budoucna apod.

S výsledky projektu seznámili zástupci PPI a OPU pozvané hosty na semináři, který se konal 28. 2. 2011 v Domu národnostních menšin (DNM). Pozváni byli představitelé organizací sdružených pod DNM a zástupci Městské části Praha 4 – Libuš (poslední část zprávy je případová studie „Soužití cizinců a majoritní společnosti na území MČ Praha Libuš“). Projekt prezentovali pracovníci PPI a OPU, kteří byli do Projektu zapojeni. Vzhledem ke spolupráci s PPI při práci na mé diplomové práci jsem byl na tento seminář také pozván.

Vzhledem k tomu, že naše vlastní dotazníkové šetření probíhalo na vzorku 50 respondentů a zahrnovalo jen určitý okruh témat, podíváme se na výsledky Projektu PPI a OPU, abychom dokreslili naše vlastní zjištění a tam, kde se témata překrývají, konfrontovali naše zjištění se zjištěními z této zprávy. Dodrželi jsme členění zprávy z Projektu PPI a OPU na jednotlivé kapitoly nazvané podle tématických okruhů dotazníkového šetření a hloubkových rozhovorů.

Dle statistických dat, která byla pro účely Projektu PPI a OPU shromážděna od různých institucí (Ministerstvo vnitra, Ministerstvo práce a sociálních věcí, Ministerstvo průmyslu a obchodu, cizinecká policie, úřady práce), žije v Praze 50%

všech cizinců žijících na území České republiky¹³¹. Jejich největší koncentraci na 1000 obyvatel vykazují Prahy 9, 5, 2 a 7, nejvíce cizinců v absolutních číslech je potom na Praze 4¹³². Co do země původu jsou nejpočetněji zastoupeni Ukrajinci, Vietnamci a Rusové (v tomto pořadí)¹³³. To, vyjma Vietnamců, koresponduje i se vzorkem, se kterým jsme prováděli naše dotazníkové šetření my, kde Rusové byli nejpočetnější skupinou a Ukrajinci druhou nejpočetnější.

Metodika průzkumu

V rámci dotazníkového šetření bylo distribuováno asi 800 dotazníků, z nichž se podařilo získat 235 vyplněných dotazníků. Dotazník obsahoval 19 otázek, 11 uzavřených a 8 otevřených a byl distribuován v angličtině, vietnamštině a ruštině. Dotazník distribuovaly PPI a OPU a dále vybrané mateřské a základní školy a další prostředníci.

Druhou částí výzkumu byly hloubkové polostrukturované rozhovory, ve kterých odpovídalo 40 respondentů na témata, která vycházela z dotazníků.

Obě části výzkumu byly anonymní.

Zároveň použijeme jako druhý zdroj doplňkových informací, které pomohou dokreslit náš výzkum, závěry „Analýzy přístupu žen imigrantek a mužů imigrantů ke vzdělání a na trh práce v České republice“ (dále jen „Analýza“), kterou iniciovalo Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) z prostředků Evropského sociálního fondu (ESF) a která byla realizována v roce 2007. Řešiteli studie bylo konsorcium GAC spol. s r. o. – Mgr. Jiří Kocourek-aplikovaná sociologie. Výstupem Analýzy je publikace „Přístup imigrantek a imigrantů ke vzdělávání a na trh práce ČR“, ze které čerpáme. Cílovou skupinou projektu byli imigranti ze třetích zemí (mimo státy EU) a azylanti. Hlavním tématem, jak vyplývá z názvu, je práce a vzdělání, nicméně v publikaci jsou i další údaje, které můžeme použít pro dokreslení našeho dotazníkového šetření, jako například informace o životním stylu cizinců a jejich spokojenosti se životem v České republice. Celé šetření je

¹³¹ Závěrečná zpráva projektu „Průzkum sociální situace cizinců na území Hl. m. Prahy [online].

Praha : 2010 [cit. 2011-12-05]. Dostupné z WWW:

<http://docs.opu.cz/pruzkum_socialni%20situace%20cizincu.pdf>. s. 3

¹³² ibid.

¹³³ ibid.

analyzováno, jak vyplývá z názvu, i z genderového hlediska, nicméně tuto část Analýzy nijak významně nezohledňujeme.

Toto šetření bylo provedeno mezi imigranty z Ukrajiny, Ruska, Vietnamu a Číny a mezi azylanty. Výzkum probíhal po celé České republice ve vybraných regionech, kterými byly: Praha, kde žije největší množství cizinců na území ČR, okres Cheb jako zástupce pohraničních regionů, okres Ostrava jako zástupce průmyslových regionů a Pardubický kraj jako příklad nových regionů, kde se usazují cizinci.

Metodou výzkumu byl rozhovor na základě tištěného dotazníku, přeloženého do vietnamštiny, čínštiny, ukrajinštiny, ruštiny a angličtiny), na vzorku 618 respondentů z řad imigrantů (dále označovaných jako ekonomičtí migranti) a 261 respondentů z řad azylantů. Terénní šetření probíhalo v únoru a březnu 2007. Získaná data byla analyzována zvlášť pro Rusy a Ukrajince, Číňany a Vietnamce, azylanty. V rámci naší práce se budeme zabývat výsledky šetření v souboru ekonomických migrantů, jelikož azylanti nebyli mezi respondenty našeho výzkumu ani výzkumu PPI a OPU.

Součástí výzkumu byly také rozhovory se zástupci českých subjektů, jako nestátní neziskové organizace, školy, místní samosprávy, úřady práce, Integrační azylová střediska. Cílem těchto rozhovorů bylo zjistit, jaké jsou jejich zkušenosti ze styku s cizinci, jaké existují bariéry při vstupu na trh práce a v přístupu ke vzdělání a jaké jsou jejich návrhy řešení.

Zároveň zde můžeme upozornit na další projekt, který zadalo MVČR společnosti GAC spol. s r.o. který je na webu www.gac.cz prezentován pod názvem „Zpracování a realizace strategie změny integrační politiky imigrantů na území městských částí hlavního města Prahy“. Tento projekt byl realizován v období červenec – prosinec 2010 a jeho cílem bylo „poskytnout konzistentní a vzájemně sourodé údaje o současné situaci a usídlování cizinců ze třetích zemí v hlavním městě Praze a vytvořit podklady pro efektivnější začleňování jednotlivých městských částí do procesu integrace těchto cizinců. Projekt v dané oblasti dále identifikuje klíčové bariéry a navrhne dílčí opatření usnadňující práci s cizinci na úrovni jednotlivých městských částí“.¹³⁴ Metodou zpracování výzkumu byly

¹³⁴ *Ivan Gabal Analysis & Consulting* [online]. 2011 [cit. 2011-12-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/aktualni-zakazky>>.

polostrukturované rozhovory a emailové dotazníky. Výstupy budou prezentovány na odborných workshopech; v době zpracování naší diplomové práce ještě nebyly k dispozici.

Analýza dat

Bydlení

V této části výzkumu se autoři soustředili na typ a kvalitu bydlení a dále na problémy se získáváním bydlení. Stejně jako v našem dotazníku, kde se v některých případech lišily odpovědi v uzavřených a otevřených otázkách, i zde došlo k tomu, že se lišily závěry učiněné na základě dotazníkového šetření s tím, co vyplynulo z rozhovorů. Z dotazníkového šetření vyplynulo, že 71% respondentů nemá problémy s bydlením,¹³⁵ ale na druhou stranu v rozhovorech bylo zjištěno, že hledání bydlení vnímali respondenti jako jednu ze dvou nejobtížnějších částí zařizování života v ČR společně se zařizováním trvalého pobytu.¹³⁶ Jako velký problém se jeví zejména to, že pronajímatelé nemají zájem pronajímat byty cizincům a kladou jim do cesty různé překážky, např. nechtějí vydávat potvrzení pro potřeby cizinecké policie.

Z dotazníku vyplývá, že přes 55% respondentů žije v bytě jen se svou rodinou nebo sami. Přes 10% se jich dělí o byt s dalšími lidmi či rodinami a zhruba stejný počet jich žije s rodinou či sami v domě a stejně tak podobný počet jich žije v pronajatém pokoji. Na ubytovně žije jen okolo 5% cizinců.¹³⁷ Společné bydlení s jinými cizinci či rodinami volí dle výzkumu cizinci hlavně po příjezdu do ČR za účelem snížení nákladů na bydlení a aby získali čas k zorientování se na trhu s byty.

Z výsledků Analýzy vyplývá, že z ekonomických migrantů žije 20% v rodinném domě, 59% v bytě, 9% v místnosti v bytě, 11% na ubytovně a 1% jinde. Lidé s povolením k přechodnému pobytu žijí z 10% v rodinném domě, 45% v bytě, 16% v místnosti v bytě, 27% na ubytovně a 2% jinde.¹³⁸

¹³⁵ Závěrečná zpráva projektu „Průzkum sociální situace cizinců na území Hl. m. Prahy [online]. Praha : 2010 [cit. 2011-12-05]. Dostupné z WWW: <http://docs.opu.cz/pruzkum_socialni%20situace%20cizincu.pdf>. s. 6

¹³⁶ *ibid.*

¹³⁷ s. 8, *ibid.*

¹³⁸ Analýza přístupu imigrantek a imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v České republice [online]. Praha : Gac, 2007 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/vystupy-ke-stazeni>>. s. 48

Celkem 90% respondentů Projektu pak žije na adrese nahlášené na cizinecké policii.¹³⁹

Jako závažný problém při hledání bydlení se jeví finanční náročnost – nutnost zaplacení provize realitní kanceláři a kauce pronajímateli.

V rozhovorech se zjišťovaly sousedské vztahy s jinými cizinci a s Čechy. V naprosté většině případů (95%) se vztahy omezují na pozdrav. Důvody jsou převážně v tendenci cizinců příliš se nezviditelňovat a nepřivolávat tak nežádoucí pozornost či problémy; dalším důvodem může být též dlouhá pracovní doba.¹⁴⁰

Zaměstnání

Z dotazníku vyplývá, že zhruba dvě třetiny respondentů jsou zaměstnání (35%) či mají příjmy z podnikání (30%), 16% spoléhá na nepravidelné práce. Zbývající část respondentů je závislá na druhé osobě či státu (v podobě dávek, mateřské, důchodu apod.).¹⁴¹

V rámci Analýzy přístupu žen imigrantek a mužů imigrantů ke vzdělání a na trh práce v České republice byla získána tato přesnější data o pracovních pozicích ekonomických migrantů: 30% tvoří zaměstnanci, 25% živnostníků bez zaměstnanců, 9% živnostníků se zaměstnanci, 8% pracuje pro třetí osobu na živnostenský list, 7% jsou vydělávající studenti, 3% pomáhají podnikat členovi rodiny, 2% jsou v domácnosti, po 1% respondentů pomáhá pracovat příbuzným či známým, nemá práci, nebo se živí jiným způsobem. 13% respondentů vybralo více variant.¹⁴²

Při hloubkových rozhovorech byli respondenti Projektu dotazováni na problémy při hledání práce a jejím udržení a v jakých pozicích pracují.

Z šetření vyplývá, že cizinci se stěhují z jiných regionů ČR v první řadě kvůli lepší dostupnosti práce. Jako faktory, které nalezení práce usnadňují, uvádějí respondenti dobré kontakty a znalost českého jazyka. Při hledání práce využívají kromě kontaktů i pomoc zprostředkovatelů a neziskových organizací, kam chodí,

¹³⁹ Závěrečná zpráva projektu „Průzkum sociální situace cizinců na území Hl. m. Prahy [online]. Praha : 2010 [cit. 2011-12-05]. Dostupné z WWW: <http://docs.opu.cz/pruzkum_socialni%20situace%20cizincu.pdf>. s.8

¹⁴⁰ s. 9, ibid.

¹⁴¹ s. 10, ibid.

¹⁴² Analýza přístupu imigrantek a imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v České republice [online]. Praha : Gac, 2007 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/vystupy-ke-stazeni>>. s. 23

když ostatní možnosti včetně aktivního obcházení potenciálních zaměstnavatelů selžou.

Cizinci často akceptují i nižší plat, než jaký očekávají, či by odpovídal jejich kvalifikaci, jelikož v mnoha případech ještě podporují své rodiny ať už usazené v ČR, či žijící v zemi původu. U žen cizinek, které pocházejí z jiného kulturního prostředí, je někdy obtížné zařadit se na pracovní trh, jelikož v zemi původu není zvykem, aby ženy pracovaly, a zároveň se musejí starat o několik dětí.

Respondenti také uváděli, že je velmi obtížné sehnat práci, která by odpovídala jejich kvalifikaci (v našem výzkumu uvedlo 20% respondentů, že mají práci odpovídající jejich kvalifikaci), jako jedna z překážek se jeví nutnost nostrifikace diplomu, což vyžaduje další studium, na které ale nemají čas.

Dalším problémem pak je legální a nelegální práce. Respondenti uváděli, že preferují legální zaměstnání, které mohou započítat do své praxe, ale že mnohdy legální zaměstnání nestačí k pokrytí všech nákladů na živobytí, a proto volí možnost druhého, nelegálního příjmu. Někteří respondenti nevědí, jaké jsou podmínky pro to, aby mohli legálně pracovat (získání azylu/trvalého pobytu).

Také zaměstnavatelé se ke svým zaměstnancům – cizincům chovají podle slov respondentů hůře, než k Čechům. Nechtějí je zaměstnat na hlavní pracovní poměr, neplatí jim dohodnutou mzdu, neplatí za zaměstnance zákonná pojištění, ti si je musí uhradit sami, a samozřejmě jim často platí neadekvátní odměnu. (Jako příklad uvádí studie zaměstnance, který ze 72 hodin týdně dostával měsíční mzdu 6500,- Kč plus ubytování.)¹⁴³

Jako velký problém se jeví tzv. agenturní zaměstnání, neboli práce pro zprostředkovatele, který pro cizince vyřídí administrativní záležitosti, ale nechá si za ně velice draze zaplatit, a to tak, že strhává dluh cizinci z platu. Tomu potom nezbývají prostředky na běžné životní potřeby. Často také nevyplácejí cizincům jejich platy, ačkoliv od firmy, pro kterou cizinci pracují, zaplacené dostali. Dle výzkumu využívá zprostředkovatele (klienta) 37% respondentů.¹⁴⁴

Analýza přístupu žen imigrantek a mužů imigrantů ke vzdělání a na trh práce v České republice uvádí, že klientský systém je výhodný pro všechny zainteresované strany. Pro zaměstnance cizinecké policie, úřadů práce atd. je snazší

¹⁴³ Závěrečná zpráva projektu „Průzkum sociální situace cizinců na území Hl. m. Prahy [online]. Praha : 2010 [cit. 2011-12-05]. Dostupné z WWW:

<http://docs.opu.cz/pruzkum_socialni%20situace%20cizincu.pdf>. s.. 14

¹⁴⁴ tamtéž, str. 15

jednat s jedním zprostředkovatelem, který se v problematice výborně orientuje, než s velkým počtem neinformovaných cizinců. Zprostředkovatel má zajištěn zisk, podnikatelé mají k dispozici levnou pracovní sílu, za kterou často neodvádějí zákonná pojištění (zaměstnání na dohodu o provedení práce). Systém svým způsobem, alespoň po příjezdu do České republiky, přináší výhody i migrantům.¹⁴⁵

Při jednání s úřadem práce mají cizinci občas problémy, úředníci jim v některých případech nepravdivě tvrdí, že na podporu v nezaměstnanosti nemají nárok. Respondenti také uvádějí, že důležitým faktorem pro úspěch jednání na úřadu je nálada konkrétního úředníka. V našem výzkumu uvádí celých 48% respondentů, že úřady obecně s nimi jednají arogantně.

Specifickým problémem, který se vyskytl u dvou respondentů Projektu, je invalidita přiznaná na základě psychických onemocnění. V případě přiznání plné invalidity je vznik nároku na invalidní důchod podmíněn pěti lety existence zdravotního pojištění. To ovšem respondenti nesplňují, a proto preferují přiznání částečné invalidity, která jim umožňuje přihlásit se na úřad práce, který jim po určitou dobu platí sociální pojištění.¹⁴⁶

Z Analýzy přístupu žen imigrantek a mužů imigrantů ke vzdělání a na trh práce vyplývá, že lidé s přechodným pobytem pracují jako zaměstnanci, respondenti, kteří mají v ČR trvalý pobyt, se věnují službám a podnikání. 39% držitelů trvalého pobytu pracuje jako provozní pracovníci ve službách, 22% jako vedoucí a řídicí pracovníci. Pokud ovšem rozdělíme respondenty Analýzy podle země původu, pak jsou to především Vietnamci a Číňané, kteří si zřizují živnostenské oprávnění; Rusové a Ukrajinci, kteří ve zkoumaném vzorku měli nejčastěji dlouhodobý pobyt, jsou právě zaměstnanci.¹⁴⁷

Analýza také uvádí, jaké jsou průměrné čisté měsíční příjmy v Kč pro různé typy zaměstnání, a to pro muže a ženy zvlášť.¹⁴⁸

¹⁴⁵ *Analýza přístupu imigrantek a imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v České republice* [online]. Praha : Gac, 2007 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/vystupy-ke-stazeni>>. s. 31

¹⁴⁶ *Analýza přístupu imigrantek a imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v České republice* [online]. Praha : Gac, 2007 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/vystupy-ke-stazeni>>. s. 16

¹⁴⁷ S. 24, *ibid.*

¹⁴⁸ S. 46, *ibid.*

Tabulka č 5: Průměrné čisté měsíční příjmy dle typu zaměstnání a pohlaví

typ zaměstnání	muži	ženy
živnostník se zaměstnanci	19 375	6 833
živnostník bez zaměstnanců	15 931	9 687
zaměstnanec	14 777	11 497
práce pro 3. osobu na ŽL	12 557	13 271
živí se jiným způsobem	7 813	11 313
pomáhá příbuzným/známým	11 188	6 050
více variant	8 634	6 655
pomáhá členu rodiny	11 750	4 196
vydělávající student	6 490	4 029
v domácnosti	0	3 636
hledá práci	0	1 600

Z tabulky zřetelně vyplývá, že ženy – migrantky pobírají výrazně nižší platy než jejich mužské protějšky, největší rozdíl je při podnikání se zaměstnanci a pak při práci pro známé/příbuzné a pro členy rodiny.

Pobyt

Z hlediska typu pobytu uvedlo 41% respondentů trvalý pobyt, 30% dlouhodobý pobyt, 12% azyl, 7% přechodný pobyt a 2% nemají žádný pobyt. Zbývajících 8% respondentů má pak zhruba stejným dílem vízum do 90 dnů, vízum nad 90 dnů, české občanství, či je v azylovém řízení.¹⁴⁹

Důvody, proč respondenti Projektu přijeli do České republiky, jsou kvantifikovány takto: 46% podnikání, 34% práce, 8% studium, 8% víza strpění, 4% rodina.¹⁵⁰

Pokud tyto údaje srovnáme s výsledky našeho výzkumu, pak jsou naše údaje naprosto odlišné – rodinné důvody 36%, kvalita života v ČR 30%, práce 20% (zaměstnání i podnikání dohromady), lepší budoucnost 8%, různé 6%. Jako jeden z možných důvodů vidíme v tom, že mezi našimi respondenty nebyli žádní

¹⁴⁹ Závěrečná zpráva projektu „Průzkum sociální situace cizinců na území Hl. m. Prahy [online].

Praha : 2010 [cit. 2011-12-05]. Dostupné z WWW:

<http://docs.opu.cz/pruzkum_socialni%20situace%20cizincu.pdf>. s. 16

¹⁵⁰ s. 17, ibid.

Vietnamci (zpráva z Projektu přesné národnostní složení respondentů neudává), u kterých se dá předpokládat, že důležitým motivem bude právě práce.

Další téma, jehož výsledky můžeme srovnat s naším výzkumem, je to, s kým respondent v ČR pobývá. My jsme otázku položili tak, že jsme se zeptali, s kým respondent ze země původu odešel, ale předpokládáme, že i přesto je výsledky možné srovnat.

52% respondentů v Projektu uvedlo, že v ČR žijí s rodinami (manželem/kou a dětmi), 12% má rodinu v zemi původu, 10% žije v ČR s manželem/kou či partnerem/kou, 9% nemá rodinu, 8% žije v ČR s rodiči, 6% se sourozenci a 3% mají rodinu v třetí zemi.¹⁵¹

V našem průzkumu odpověděli respondenti na otázku, s kým opustili svou zemi, takto: 30% s manželem/kou a dětmi, 40% sami, ale z nich polovina, tedy 20%, mělo v době odchodu ze země pobytu partnera či jiného rodinného příslušníka v ČR, 14% s manželem/kou a 16% odešlo s celou rodinou.

Přes mírně odlišné formulace je vidět, že údaje se poměrně značně překrývají – s partnerem a dětmi zemi opustilo/žije v ČR okolo 50% respondentů; 12% respondentů s rodinou v zemi pobytu a 9% respondentů bez rodiny odpovídá 20% respondentů, kteří odešli ze země původu sami a zároveň neměli partnera či jinou rodinu v ČR; 10% respektive 14% žije v ČR resp. odešlo ze země původu s manželem/kou.

Délka pobytu respondentů na území ČR je dle výsledků Projektu rozložena takto: 22% do 12 let, 27% do 5 let, 23% do 1 roku a 28% do 6 měsíců.

V našem výzkumu bylo rozložení následující: 18% déle než 5 let, 34% déle než 2 roky, 22% méně než dva roky, 26% méně než rok.

Kategorie odpovědí si odpovídají (hraniční hodnoty jsou 1, 2 a 5 let) a stejně tak poměrně přesně korespondují i výsledky.

Odpověď na otázku, jaké procento cizinců má za životní partnery Čecha či Češku, nám dává Analýza: je to 15% mužů a 9% žen z Vietnamu a Číny a 17% mužů a 23% žen z Ukrajiny a Ruska.¹⁵²

¹⁵¹Závěrečná zpráva projektu „Průzkum sociální situace cizinců na území Hl. m. Prahy [online].

Praha : 2010 [cit. 2011-12-05]. Dostupné z WWW:

<http://docs.opu.cz/pruzkum_socialni%20situace%20cizincu.pdf>.,s. 18

¹⁵² Analýza přístupu imigrantek a imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v České republice [online].

Praha : Gac, 2007 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/vystupy-ke-stazeni>>. s. 50

Stejně jako u našeho výzkumu i z výsledků Projektu vyplývá, že při styku s českými úřady je problémem chování jednotlivých úředníků, ale celkově mají cizinci s českými úřady poměrně dobré zkušenosti (v našem výzkumu má 88% respondentů pozitivní či spíše pozitivní zkušenost). Respondenti Projektu vyjádřili největší nespokojenost s chováním cizinecké policie, kde jsou dlouhé fronty a úředníci obzvlášť nepříjemní.

Nutno ale dodat, že tento průzkum se konal v roce 2010 a že od 1. 1. 2011 došlo k výrazné změně při vyřizování víz a pobytu, kdy většina úkonů byla centralizována na Ministerstvu vnitra a dle informací, které jsem získal od pracovníků PPI, se celý proces velmi zjednodušil.

Informovanost

Dle výzkumu Projektu pocítují cizinci největší nedostatek informací v době těsně po svém příjezdu do ČR a dále si stěžují na diskriminaci ze strany úřadů ohledně dorozumění. Dle jedné respondentky, která hovoří poměrně dobře česky, s ní úřednice ve zdravotní pojišťovně odmítala komunikovat a předstírala, že jí nerozumí. Respondentka musela přijít znovu, tentokrát v doprovodu zaměstnance PPI, a až poté svou záležitost na pojišťovně vyřídila.¹⁵³ Podobné situace jsem zažil i já, když jsem doprovázel klienta PPI a pracovníka PPI na cizineckou policii, kde zaměstnanec odmítl komunikovat jinak než česky a odůvodnil to tím, že úředním jazykem v České republice je čeština. Obdobných případů je z praxe PPI mnoho.

Informace získávají cizinci z největší části od známých (49%), z internetu a tisku (47%), od neziskových organizací (31%) a na úřadech (31%).¹⁵⁴ Důležitým zdrojem informací je internet, mnoho starších respondentů a respondentů z rozvojových zemí má ale s jeho používáním značné problémy. Další překážkou ve využívání internetu je také nedostatek finančních prostředků.

Vzdělání

Zde můžeme opět srovnat výsledky našeho výzkumu a výsledky Projektu.

¹⁵³ Závěrečná zpráva projektu „Průzkum sociální situace cizinců na území Hl. m. Prahy [online]. Praha : 2010 [cit. 2011-12-05]. Dostupné z WWW:

<http://docs.opu.cz/pruzkum_socialni%20situace%20cizincu.pdf>. s. 21

¹⁵⁴ s. 23, ibid.

Z respondentů Projektu má 45% vysokoškolské vzdělání, 43% středoškolské nebo střední odborné, 9% má vzdělání základní a 3% nemají vzdělání žádné.

V našem výzkumu má 12% ukončené postgraduální studium, 64% respondentů VŠ vzdělání, 18% SŠ, 4% ZŠ a 2% jsou vyučení.

Okolo 90% respondentů u obou výzkumů má minimálně středoškolské vzdělání. Znamená to, že cizinci, kteří přicházejí do Prahy, jsou dobře vzděláni.

Jedním z důvodů, proč cizinci v ČR nepracují ve svém oboru a nemají práci, která by odpovídala jejich kvalifikaci, je to, že je časově náročné, či nemožné si své nejvyšší dosažené vzdělání v ČR nostrifikovat. Z odpovědí respondentů Projektu vyplývá, že zhruba 50% z nich nemá potřebnou nostrifikaci; důvody jsou pak různé – časová a finanční náročnost (nutnost skládat různé zkoušky), nemožnost¹⁵⁵ (na českých školách není odpovídající obor), nedůvěra (cizinci nevěří, že jim nostrifikace diplomu skutečně pomůže k práci v oboru). Z odpovědí respondentů Analýzy vyplývá, že 31% ekonomických migrantů má uznanou kvalifikaci.

Zároveň necelých 60% respondentů Projektu uvedlo, že jejich současné pracovní zařazení neodpovídá dosaženému vzdělání.¹⁵⁶ V našem výzkumu uvedlo celkem 50% respondentů, že jejich zaměstnání neodpovídá jejich vzdělání, z toho ale drtivá většina věří, že se situace v toto ohledu zlepší (42% všech respondentů). V obou výzkumech shodně okolo 20% respondentů uvedlo, že jejich práce odpovídá dosaženému vzdělání; 30% resp. 12% (Projekt) zaměstnání v současné době nemá.

Z respondentů Analýzy uvedlo 34% ekonomických migrantů, že vykonává práci, ve které využije svou kvalifikaci. Při rozdělení souboru ekonomických migrantů podle typu zaměstnání pak svou kvalifikaci využívá 42,5% z nich, pokud se jedná o zaměstnance, a jen 29% ostatních.¹⁵⁷ Z hlediska dosaženého vzdělání pak svou kvalifikaci využívá 37% respondentů se základním vzděláním, 40% respondentů se SŠ bez maturity, 21% se SŠ technického směru, 30% se SŠ

¹⁵⁵ *Analýza přístupu imigrantek a imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v České republice* [online]. Praha : Gac, 2007 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/vystupy-ke-stazeni>>. s. 25

¹⁵⁶ *Závěrečná zpráva projektu „Průzkum sociální situace cizinců na území Hl. m. Prahy* [online]. Praha : 2010 [cit. 2011-12-05]. Dostupné z WWW: <http://docs.opu.cz/pruzkum_socialni%20situace%20cizincu.pdf>. s. 27

¹⁵⁷ *Analýza přístupu imigrantek a imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v České republice* [online]. Praha : Gac, 2007 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/vystupy-ke-stazeni>>. s. 26

netechnického směru, 21% s VOŠ a 42% s vysokoškolským vzděláním.¹⁵⁸ Obecně větší překážky při hledání zaměstnání mají lidé s humanitním zaměřením studia, a to jak podle závěrů Analýzy, tak podle závěrů Projektu.

Jednou z možností získání zaměstnání je pak rekvalifikace, ať už se jedná o placené kurzy, nebo kurzy nabízené úřady práce. Placené kurzy navštěvuje jen naprosté minimum respondentů Projektu (2 z celkového počtu 235), a to z důvodu finanční náročnosti, kurzy na úřadu práce pak využilo 8% lidí.¹⁵⁹

Přes 40% respondentů zároveň uvádí, že žádné další vzdělávání neabsolvovali, ale rádi by, zhruba 25% jich absolvovalo jazykový kurz, 15% nemá zájem a zbývajících asi 20% absolvovalo odborný či rekvalifikační kurz.¹⁶⁰ Náš výzkum pak probíhal mezi frekventanty kurzů češtiny pro cizince.

Zájem mají cizinci o různé kurzy, od jazykových (čeština a angličtina) přes účetnictví, finance a manažerské kurzy až k oborům typu kadeřnice. Někteří respondenti pak studují české školy, ale narážejí na jazykovou bariéru, byť česky musejí umět relativně dobře, jinak by k bezplatnému studiu v českém jazyce nebyli přijati. Další by rádi na českých školách studovali.

Život v ČR

Zde se Projekt soustředil na rodinu, přátele, vztah s většinovou společností, zdravotní péči a volný čas.

Z průzkumu vyplývá, že cizinci obtížně navazují přátelské vazby ať už s jinými cizinci či s Čechy. Někteří uvedli, že vztahy s Čechy se těžko navazují kvůli jejich uzavřenosti. Jiní mají mezi Čechy přátele, které získali v práci či v rámci rodiny.

V rámci našeho výzkumu uvedlo 92% respondentů, že mají s Čechy pozitivní či spíše pozitivní zkušenosti. Na otevřenou otázku, kde byli respondenti požádáni, aby popsali vztah Čechů k cizincům, pak 16% z nich uvedlo, že Češi jsou uzavření a nemají rádi cizince (odpovědi na otevřenou otázku č. 9 nekorrespondují s odpověďmi na uzavřenou otázku č. 8). Dále respondenti tvrdili, že vztahy se liší

¹⁵⁸ *Analýza přístupu imigrantek a imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v České republice* [online]. Praha : Gac, 2007 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/vystupy-ke-stazeni>>. s.

¹⁵⁹ *ibid.*

¹⁶⁰ *ibid.*

např. na pracovišti a mezi sousedy (spíše lepší) – srovnej též s částí 1 této kapitoly – Bydlení, kde cizinci uvádějí, že se se svými sousedy příliš nestýkají.

Ve vztazích s majoritní společností se pak cizinci setkávají s negativními reakcemi na barvu pleti či akcent; respondenti z Ruské federace pak často uvedli zkušenosti s rusofobií. Určitou rusofobii potvrzují i výsledky našeho výzkumu - s nějakou formou diskriminace se setkala 36% všech dotázaných, ale 56% dotázaných ze států SNS.

Shodně v obou výzkumech cizinci uváděli, že se s diskriminací setkávají na úřadech, u lékaře a jinde na veřejnosti (např. v obchodech), jedna z respondentek v Projektu uvedla, že s k ní na cizinecké policii chovali „jako k odpadu“¹⁶¹, respondenti našeho výzkumu si pak stěžovali, že se k nim na úřadech nechovají jako k lidem.

Se zdravotní péčí jsou respondenti vesměs spokojeni, zmiňují pouze fakt, že při komerčním zdravotním pojištění vyplácí pojišťovny peníze až po posouzení případu.

Volný čas tráví respondenti v 60% se svou rodinou, dále se setkávají s přáteli, tráví čas doma. Aktivitami, které je potřeba platit, jako kultura, vzdělávací kurzy, sportování, tráví čas více jak 25% respondentů.¹⁶²

Respondenti uvádějí, že jim na financování zálib chybí finance a čas. Hlavně by se rádi více vzdělávali (přes 20% z nich), cestovali (okolo 20%) a věnovali se sportu (12%).¹⁶³

Vztah k zemi původu

V této části se respondenti Projektu vyjadřovali k tomu, zda udržují kontakty se svou domovskou zemí a zda někoho v zemi původu finančně či materiálně podporují.

Se svou rodinou či přáteli v zemi původu udržuje většina respondentů kontakt minimálně jednou týdně, a to nejčastěji prostřednictvím skypu, emailu a telefonu. Při užívání telefonu má část respondentů strach z odposlouchávání, proto do telefonu nezmiňuje např. politickou situace apod. Do země původu většina

¹⁶¹ *Analýza přístupu imigrantek a imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v České republice* [online]. Praha : Gac, 2007 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/vystupy-ke-stazeni>>. s. 31

¹⁶² s. 32, ibid.

¹⁶³ s. 33, ibid.

respondentů nejezdí, v první řadě ti, kteří získali v ČR azyl. Pokud by do země původu vycestovali, azyl by ztratili. Některé respondenty navštěvují jejich rodiny v České republice, ale i to je obtížné. Například respondentka z Ruska uvádí, že pokud Bělorusové cestují do ČR, musejí za každý den pobytu platit paušální částku 25 eur běloruské cestovní kanceláři.¹⁶⁴

Co se týká posílání peněz do země původu, či naopak příjem peněz od příbuzných v domovské zemi, pak obojí shodně přiznalo 5 účastníků hloubkových rozhovorů (vždy 12,5% dotázaných).¹⁶⁵ Hlavním důvodem je pak podpora ve studiu, ať už respondentova, či naopak někoho, koho respondent podporuje v zemi původu.

Budoucnost

V této části byli respondenti v rozhovorech dotazováni, proč si vybrali Českou republiku a uváděli tyto důvody: lepší život, finanční nejistota v zemi původu, lepší budoucnost jejich dětí, český partner, blízkost jazyka a kultury, čeští předci. V našem výzkumu pak hlavním důvodem výběru České republiky byly rodinné důvody (36% dotázaných), kvalitní život v ČR (30%), práce (20%), lepší budoucnost (8%), náhoda a jiné (6%).

Pokud se podíváme na výsledky šetření Analýzy přístupu imigrantů a imigrantek ke vzdělání a na trh práce, pak 14% respondentů – ekonomických migrantů uvedlo, že Českou republiku si vybralo, protože jim ji nabídla zprostředkovatelská agentura (4/5 z toho tvoří respondenti z Ukrajiny a Ruska).¹⁶⁶

Většina respondentů při rozhovorech uvedla, že se nechce vracet do domovského státu, někteří by se tam chtěli podívat na dovolenou, čtyři mají v zemi původu nějakou nemovitost, kterou si drží pro případ návratu, se kterým ale spíše nepočítají.¹⁶⁷ Respondenti se také nechtějí stěhovat do dalších zemí, jelikož jsou si vědomi obtíží při zařizování života v nové zemi, osvojování si jazyka apod.

¹⁶⁴ *Analýza přístupu imigrantek a imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v České republice* [online]. Praha : Gac, 2007 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/vystupy-ke-stazeni>>. s. 35.

¹⁶⁵ *ibid.*

¹⁶⁶ s. 19, *ibid.*

¹⁶⁷ *Závěrečná zpráva projektu „Průzkum sociální situace cizinců na území Hl. m. Prahy* [online]. Praha : 2010 [cit. 2011-12-05]. Dostupné z WWW: <http://docs.opu.cz/pruzkum_socialni%20situace%20cizincu.pdf>. s. 36

V našem dotazníku uvedlo 76% dotázaných, že se do země původu vrátit nechce, či spíše nechce, 10% pak návrat zvažuje. Českou republiku bere jako svůj cílový stát 78% procent respondentů, 22% není rozhodnutých.

Respondenti hloubkových rozhovorů také uvádějí, že se cítí rozpolceni mezi dvě země, že ale v zemi původu by už žít nemohli. Někteří se cítí integrování do české společnosti, jiní ne. Jejich děti většinou integrované jsou a umí česky, čeština se jim stává druhým mateřským jazykem.

Data získaná z Analýzy jsou obdobná: 76% ekonomických migrantů chce zůstat v ČR (z toho někteří pod podmínkou, že budou mít práci a dobré podmínky k životu, jiní chtějí získat i české občanství), 18% se chce vrátit dříve či později domů a 6% chce odejít do třetí země.¹⁶⁸ Se životem v České republice je spokojeno okolo 85% respondentů; dotazováni byli na bezpečnost, kvalitu bydlení, vzdělání pro děti, práci, ekonomickou situaci v domácnosti, možnost seberealizace, ekonomický vývoj ČR.¹⁶⁹

V dotazníkovém šetření v rámci Projektu byli cizinci dotázáni, jaké jsou jejich plány na příští dva roky (bylo možné zvolit více možností). Přes 40% z nich uvedlo jako cíl práci, či nalezení práce, 40% by chtělo začít podnikat, více jak 20% by chtělo začít studovat, ať už na vysoké škole, jazyky apod. Jejich další plány se týkají založení či rozšíření rodiny, koupě nemovitosti či automobilu a plány týkající se úpravy jejich pobytu v ČR (trvalý pobyt, legalizace pobytu apod.). 14% uvedlo, že přemýšlejí nad odchodem z ČR.¹⁷⁰

V rámci Analýzy byly respondenti dotazováni na to, co je podle nich důležité pro spokojený život jejich dětí. Pořadí jednotlivých aspektů je pak následující: vystudovat univerzitu (89% ekonomických migrantů označilo za důležité), naučit se dobře česky (82%), udržovat tradice původní vlasti (75%), držet se vlastní komunity (62%), vzít si krajana (57%), zůstat v ČR (52%), odejít do západní Evropy či Ameriky (28%), vrátit se do země původu (27%).¹⁷¹ Větší důraz

¹⁶⁸ *Analýza přístupu imigrantek a imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v České republice* [online]. Praha : Gac, 2007 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/vystupy-ke-stazeni>>. s. 40

¹⁶⁹ s. 44, ibid.

¹⁷⁰ *Závěrečná zpráva projektu „Průzkum sociální situace cizinců na území Hl. m. Prahy* [online]. Praha : 2010 [cit. 2011-12-05]. Dostupné z WWW: <http://docs.opu.cz/pruzkum_socialni%20situace%20cizincu.pdf>. s.37

¹⁷¹ *Analýza přístupu imigrantek a imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v České republice* [online]. Praha : Gac, 2007 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/vystupy-ke-stazeni>>. s. 53

na udržování tradic původní vlasti kladou v rámci vzorku respondentů příslušníci čínské a vietnamské komunity.

2.2. Shrnutí průzkumů

K našemu výzkumu jsme získali další informace týkající se bydlení, zaměstnání, plánů do budoucna a dalších a mohli jsme námi získané údaje porovnat s výsledky výzkumů vedených na větším vzorku respondentů. Dozvěděli jsme se, že pro cizince je zpočátku obtížné nalézt vhodné bydlení, ať už z důvodů nedůvěry majitelů nemovitostí či z důvodů finanční náročnosti, která na migranty obzvlášť doléhá těsně po příjezdu do ČR. Později ale bydlí v relativně dobrých podmínkách, v bytech či domech se svou rodinou. Malé procento z nich se o byt dělí s dalšími lidmi, někteří bydlí na ubytovnách. To se týká převážně Ukrajinců, kteří se nehodlají v ČR usazovat a rodinu mají na Ukrajině.

Problémy se zaměstnáním se týkají nostrifikace vzdělání, 31% respondentů Projektu má své vzdělání v ČR nostrifikováno. Překážkami nostrifikace jsou nedostatek času k dalšímu studiu, finanční náročnost, či neexistence daného oboru na školách v ČR. Z našeho výzkumu i z výzkumu PPI a OPU vyplývá, že ca 20% respondentů má práci odpovídající nejvyššímu dosaženému vzdělání, dle typu nejvyššího dosaženého vzdělání využívá dle Analýzy svou kvalifikaci v současném zaměstnání 20-40% respondentů. 90% respondentů našeho výzkumu a Projektu má alespoň SŠ vzdělání.

Problémy s uplatněním své profesní kvalifikace mají hlavně absolventi humanitních oborů.

Další překážkou při hledání odpovídající práce je jazyková bariéra, kterou doprovází časová či finanční náročnost kurzů českého jazyka. Stejný problém je s rekvalifikačními kurzy.

Specifickým problémem je ilegální práce, kterou cizinci akceptují ve stavu nouze, ačkoliv si jsou vědomi její nevýhodnosti, např. nemožnosti uvést ji ve svém profesním životopisu.

Dalším problémem na trhu práce je klientským systémem, který se jeví jako výhodný všem zúčastněným, včetně úřadů, pro které je snazší jednat s jedním zástupcem než s větším množstvím neinformovaných cizinců. To je alarmující

vzhledem k tomu, že klienti často cizince udržují v nevědomosti, zneužívají jejich práce, ti pak nemají hrazená zákonná pojištění a často nedostávají slíbený plat.

Obecně jednání na úřadech je častým tématem stížností migrantů, úředníci s nimi jednají arogantně a odmítají porozumět. Stejně jako naši respondenti, i respondenti Projektů si stěžují na určitou rusofobii mezi Čechy.

Vzhledem k tomu, že Projekt a Analýza zahrnuly mezi respondenty svých výzkumů též Vietnamce resp. Vietnamce a Číňany, některá data se s našimi rozcházejí. Důvodem pro výběr ČR je proto v Projektu častěji práce, což je typické pro příslušníky těchto dvou komunit. U nás byly hlavními důvody důvody rodinné (36% respondentů).

Převážná většina dotazovaných plánuje zůstat v České republice, jako své hlavní cíle do budoucna vidí nalezení (lepší) práce, studium, či podnikání.

Můžeme shrnout, že naše výsledky se v překrývajících se okruzích s Analýzou a Projektem v mnohém shodují. Případné odlišnosti je možné vysvětlit jiným složením vzorku.

Závěr

Na počátku každého migračního procesu stojí rozhodnutí jedince zcela změnit svůj dosavadní život. Za tímto rozhodnutím stojí i vědomí, že opouští svou rodinu, přátele a prostředí, které ho zásadním způsobem formovalo. Zároveň očekává, že přijetí v nové společnosti nebude jednoduchým úkolem. Tento úkol však není jednoduchý ani pro hostitelskou společnost, která se musí vyrovnat s příchodem cizince. Migrace od přijímacích společností vyžaduje kvalitně připravenou integrační politiku, zastřešenou příslušnou právní legislativou a fungující instituce a organizace, které jí vykonávají.

Zásadním problémem začlenění cizince do společnosti je jazyková bariéra. Zvládnutí jazyka usnadňuje cizinci pochopení pravidel a principů, na jejichž základě hostitelská společnost funguje. I proto jsme se ve svém průzkumu zaměřili na charakteristický vzorek migrantů, který projevil vyšší motivaci k začlenění do společnosti právě navštěvováním kurzů českého jazyka pro cizince. Pro celkové dokreslení problematiky jsme empirickou část práce doplnili o „Průzkum sociální situace cizinců na území hl. m. Prahy“ a o „Analýzu přístupu žen imigrantek a mužů imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v České republice“ a srovnatelné výsledky porovnali.

Jak z našeho průzkumu vyplývá, druhým nejčastějším důvodem opuštění domovského státu je nespokojenost s hospodářskou situací země. Současná dluhová krize a výrazné snížení hospodářského růstu v Evropě by podle převládajících a akceptovaných ekonomických teorií měla redukovat pracovní migraci v důsledku úbytku pracovních míst v přijímacích zemích. To ovšem ve svém důsledku ztíží proces integrace u pracovních imigrantů s dlouhodobým pobytem, kteří již alespoň částečně Českou republiku považují za svůj nový domov.

Každá společnost se vůči cizím jevům vymezuje. Diskriminace je velmi citlivým problémem a její projevy ve společnosti jsou určitým ukazatelem vyspělosti přijímací společnosti. Náš průzkum ukázal, že diskriminace je v české společnosti problémem marginálním, nicméně ještě stále se objevuje rusofobie, která pramení z historické zkušenosti. To ale neznamená, že se podařilo vymýtit nepřátelství a netoleranci k cizincům. Tyto negativní jevy se mohou kdykoli vrátit v plné síle, a to zejména v různých krizových obdobích.

V průzkumném šetření bylo zjištěno, že cizinci jsou s naším zdravotním systémem převážně spokojeni. Nutno podotknout, že české zdravotnictví je cizincům až na výjimky - s ohledem na jejich pobytový statut - příznivě nakloněno. Za významné považujeme také zjištění, že systém sociálního zabezpečení je z jejich strany minimálně využíván a v tomto ohledu nepředstavují imigranti pro český stát zvláštní zátěž.

Vzdělávací systém České republiky je cizincům otevřen. Nicméně existují určité překážky, které začlenění dětí cizinců do vzdělávacího systému znesnadňují. Průzkum říká, že za účelem studia přišel do České republiky minimální počet respondentů. Většina účastníků našeho průzkumu získala dosažené vzdělání ve svém domovském či jiném státě a k nám přicházejí zejména pracovat.

Česká republika je vyhledávaným cílovým státem pracovní migrace. Donedávna existovaly objektivní překážky k získání víza za účelem zaměstnání, ale novela cizineckého zákona přináší jisté zjednodušení v dané oblasti.

Zájem cizinců o Českou republiku jako hostitelský stát v důsledku krize lehce polevil, ale dá se předpokládat, že v budoucnu, po překonání ekonomických potíží, se zájem opět zvýší. Integrace cizinců však bude záležet na vyspělosti imigrační politiky státu, zralosti české společnosti a mnoha dalších faktorech.

Použitá literatura

BADE, Klaus J. *Evropa v pohybu : Evropské migrace dvou staletí*. Praha : NLN, Nakladatelství Lidové noviny , 2005. 497 s.

BARŠOVÁ, Andrea; BARŠA, Pavel. *Přistěhovalectví a liberální stát : Imigrační a integrační politiky v USA, západní Evropě a Česku*. Brno : Masarykova univerzita v Brně a Mezinárodní politologický ústav, 2005. 308 s.

CEJP, Martin, et al. *Obrana proti ohrožení společnosti závažnými formami trestné činnosti : závěrečná zpráva*. Praha : Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2009. 218 s.

CASTLES, Stephen; MILLER, Mark J. *The age of migration : International population movements in the modern world*. Basingstoke, : Macmillan, 1998. 326 s.

DANICS, Štefan; KAMÍN, Tomáš. *Extremismus, rasismus a antisemitismus*. Praha : Policejní akademie České republiky v Praze, 2008. 151 s.

DRBOHLAV, Dušan. *Migrace a (i)migranti v Česku : Kdo jsem, odkud přicházíme, kam jdeme?* . Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2010. 207 s.

DRBOHLAV, Dušan . *Nelegální ekonomické aktivity migrantů : (Česko v evropském kontextu)*. Praha : Karolinum, 2008. 311 s.

MUCHA, Ivan. *Texty ze sociologie*. Praha : 999, 2001. 223 s.

POŘÍZKOVÁ, Hana. . *Analýza zahraniční zaměstnanosti v České republice : Postavení cizinců na trhu práce a podmínky jejich ekonomické integrace*. Praha : VÚPSV, 2008. 76 s.

RABUŠIC, Ladislav. *Imigrace a imigrační politika jako prvek řešení české demografické situace?*. Praha : VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2003. 58 s.

RÁKOCZYOVÁ, Miroslava; TRBOLA, Robert. *Lokální strategie integrace cizinců v ČR I*. Praha : VÚPSV, 2008. 74 s.

RÁKOCZYOVÁ, Miroslava; TRBOLA, Robert. *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha : Sociologické nakladatelství (SLON), 2009. 309 s.

SIROVÁTKA, Tomáš . *Menšiny a marginalizované skupiny v České republice*. Brno, : Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií : Georgetown, 2002. 355 s.

SIROVÁTKA, T.; WINKLER, J. ; ŽIŽLAVSKÝ, M. . *Nejistoty na trhu práce*. Brno : Fakulta sociálních studií (Institut pro výzkum reprodukce a integrace společnosti) Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Albert, Boskovice, 2009. 197 s.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Menšiny a migranti v České republice*. Praha : Portál, 2001. 188 s.

ŠIŠKOVÁ, Tatjana. *Výchova k toleranci a proti rasismu : sborník*. Praha : Portál, 1998. 203 s.

TESAŘ, Filip. *Etnické konflikty*. Praha : Portál, 2007. 251 s.

TRBOLA, Robert; RÁKOCZIOVÁ, Miroslava . *Vybrané aspekty života cizinců v České republice*. Praha : VÚPSV, 2010. 121 s.

UHEREK, Zdeněk;; KORECKÁ, Zuzana; POJAROVÁ, Tereza. *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy : vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha : Etnologický ústav AV ČR, 2008. 259 s.

Elektronické zdroje

Aktualizovaná Koncepce integrace cizinců Společné soužití. [online]. 9.2.2011, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.mvcr.cz/soubor/uv-09022011.pdf.aspx>>.

Analýza postavení cizinců dlouhodobě žijících v ČR a návrh optimalizačních kroků [online]. Praha : 2004 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/vystupy-ke-stazeni>>.

Analýza přístupu imigrantek a imigrantů ke vzdělávání a na trh práce v České republice [online]. Praha : Gac, 2007 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/vystupy-ke-stazeni>>.

Aplikace mvcr [online]. 2008 [cit. 2011-12-04]. Ministerstvo vnitra. Dostupné z WWW: <<http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/azyli/integrace2/koncepce/zajisteni/ukoly/analyzy00/pobyt.pdf>>.

BROŽOVÁ, Hana. *Metodický portál RVP* [online]. 16.11.2011 [cit. 2011-12-04]. Články. Dostupné z WWW: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/Z/13953/zajisteni-vyuky-cestiny-organizacni-personalni-a-materialni-podminky-vzdelavani-individualni-plan-do.html/>>.

Centra na podporu integrace [online]. 2007 [cit. 2011-12-04]. Doma v ČR. Dostupné z WWW: <<http://www.domavcr.cz/dalsi-informace/centra-na-podporu-integrace-cizincu>>.

Cizinci v České republice [online]. 8.2.2011 [cit. 2011-12-04]. Zdravotní pojištění cizinců ze států mimo EU. Dostupné z WWW: <<http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=719>>.

ČIŽINSKÝ, Pavel. Zákon o pobytu cizinců jako příklad negativních tendencí celého českého právního řádu. In *Připomínky k cizineckému zákonu* [online]. Praha : Poradna pro občanství / Občanská a lidská práva, 2007 [cit. 2011-12-04].

Dostupné z WWW:

<www.mkc.cz/uploaded/download/pripominky_cizineckyzakon.pdf>.

ČIŽINSKÝ, Pavel. Fingovaná manželství a možnosti jejich potírání. In *Připomínky k cizineckému zákonu* [online]. Praha : Poradna pro občanství / Občanská a lidská práva, 2007 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW:

<www.mkc.cz/uploaded/download/pripominky_cizineckyzakon.pdf>.

Člověk v tísní [online]. 2006 [cit. 2011-12-04]. O člověku v tísní. Dostupné z WWW: <<http://www.clovekvtsni.cz/index2.php?id=176>>.

Dům zahraničních služeb [online]. 21.9.2011 [cit. 2011-12-05]. Dostupné z WWW: <http://www.dzs.cz/index.php?a=view-project-folder&project_folder_id=19>.

Epravo.cz [online]. 10.12.2009 [cit. 2011-12-05]. články. Dostupné z WWW: <<http://www.epravo.cz/top/clanky/agenturni-zamestnavani-a-dohoda-o-docasnem-prideleni-zamestnance-59384.html>>.

FRANC, Aleš . Soudobé poznatky a teoretické přístupy k migraci. In *Metodický portál RVP* [online]. 24.11.2010. [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <www.rvp.cz>.

[Http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/ProgramovProgramové prohlášení vlády](http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/ProgramovProgramové%20prohlášení%20vlády) [online]. 4.8.2010 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <[ttps://www.veciverejne.cz/data/.../programove-prohlaseni-vlady.pdf](https://www.veciverejne.cz/data/.../programove-prohlaseni-vlady.pdf)>.

HLAVNÍČKOVÁ, Petra. *Migraceonline.cz* [online]. 31.7.2009 [cit. 2011-12-04]. články. Dostupné z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2192660>>.

HNILICOVÁ, Helena ; DOBIÁŠOVÁ, Karolína. Zdravotní pojištění cizinců v ČR. [online]. 2009, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2210418>>.

HNILICOVÁ, Helena ; DOBIÁŠOVÁ, Karolína. *Zpráva o stavu zdraví a zdravotní péči pro migranty v ČR* [online]. Praha : Ústav veřejného zdravotnictví a medicínského práva 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy, 2009 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <www.eifzvip.cz/.../Zprava_o_stavu_zdravi_migrantu_v_CR.pdf>.

HUDDLESTON, Thomas , et al. *MIGRANT INTEGRATION POLICY INDEX III* [online]. 2011 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <www.mipex.eu>.

CHLUDILOVÁ, Iva. Cizinci v České republice. *Naše společnost : časopis Centra pro výzkum veřejného mínění* [online]. 2003, 1, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW: <http://www.cvvm.cas.cz/upl/nase_spolecnost/100006s_Cizinci%20v%20Ceske%20republice.pdf>.

Informační publikace pro cizince Česká republika [online]. Praha : Ministerstvo vnitra České republiky, 2011 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/informacni-publikace-pro-cizince-ze-zemi-mimo-eu.aspx>>.

International Organization for Migration [online]. [cit. 2011-12-04]. Aktivita. Dostupné z WWW: <<http://iom.cz/aktivita>>.

Ivan Gabal Analysis & Consulting [online]. 2011 [cit. 2011-12-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/aktualni-zakazky>>.

KAVAN, Vladimír. *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. 1.9.2011 [cit. 2011-12-04]. Metodické doporučení ředitelům škol - výuka cizinců. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/search.php?action=results&query=Metodick%C3%A9+doporu%C4%8Den%C3%AD+%C5%99editel%C5%AFm+%C5%A1kol&x=0&y=0>>.

KLEŇHOVÁ, Michaela. Cizinci v českých školách. *Týdeník školství* [online]. 2009, 15, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.tydenik-skolstvi.cz/archiv-cisel/2009/15/cizinci-v-ceskych-skolach/>>.

Migrace v rozšířené Evropě [online]. Praha : British Council, 2002 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/vystupy-ke-stazeni>>.

Ministerstvo vnitra České republiky Azyl, migrace a integrace [online]. 3.11.2008 [cit. 2011-12-04]. Dostupné z WWW: <<http://www.mvcr.cz/clanek/azyl-migrace-a-integrace-azyl.aspx>>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2011-12-04]. Důchodové pojištění. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/3>>.

Ministerstvo práce a sociálních věcí [online]. [cit. 2011-12-04]. Sociální zabezpečení cizinců v ČR. Dostupné z WWW: <<http://www.mpsv.cz/cs/603>>.

NEKORJAK, Michal. *Migraceonline.cz* [online]. 15.9.2009 [cit. 2011-12-05]. články. Dostupné z WWW: <<http://www.migraceonline.cz/e-knihovna/?x=2197596>>.

NEŠPOR, Zdeněk R. Sociální, pracovní a habitační aspekty reintegrace západních emigrantů do české společnosti. *Lidé města* [online]. 2005, 7, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW: <<http://www.lidemesta.cz/index.php?id=4>>.

Organizace pro pomoc uprchlíkům [online]. 2010 [cit. 2011-12-04]. Právní poradenství. Dostupné z WWW: <<http://www.opu.cz/cz/co-nabizime/pravni-poradenstvi/co-nabizime/>>.

Pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR. [online]. 9.2.2011, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/azyl/azyl/21836_00.pdf>.

Poradna pro integraci [online]. [cit. 2011-12-04]. Právní poradenství. Dostupné z WWW: <<http://p-p-i.cz/sluzby/ppi-praha/pravni-poradenstvi/>>.

Poradna pro integraci [online]. [cit. 2011-12-04]. Komunitní multikulturní centrum. Dostupné z WWW: <<http://p-p-i.cz/sluzby/kmc/>>.

Souhrnná informace za rok 2007 o aktivitách realizovaných příslušnými resorty, resp. jejich výkonnými složkami, v oblasti potírání nelegálního zaměstnávání cizinců, předkládaná prostřednictvím Meziresortního orgánu pro potírání nelegálního zaměstnávání cizinců v České republice. [online]. 2008, [cit. 2011-12-04]. Dostupný z WWW: <http://www.mpsv.cz/files/clanky/5516/nelegalni_zamestnavani.pdf>.

STOJAROVÁ, Věra . Modely integrace imigrantů a jejich projevy v české politice. *Etnické menšiny a imigranti v české politice* [online]. 2004, 2-3, [cit. 2011-12-05]. Dostupný z WWW: <<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=204>>.

UHEREK, Zdeněk ; OTČENÁŠEK, Jaroslav; HOŠKOVÁ, Simona. *Úspěšné a neúspěšné strategie integrace cizinců*. Praha : Ministerstvo vnitra ČR / Akademie věd České republiky, 05/2003. s. 328. Dostupné z WWW: <<http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=108>>.

UNHCR *The UN Refugee Agency* [online]. [cit. 2011-12-04]. O nás. Dostupné z WWW: <<http://www.unhcr-centraleurope.org/cz/o-nas.html>>.

VARVAŘOVSKÝ, Pavel . *Veřejný ochránce práv* [online]. 2010 [cit. 2011-12-04]. www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/Doporuceni-skolky-ori... Dostupné z WWW: www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/31-10-DIS-JKV_dopor...

[www.Rusko-info.cz](http://www.rusko-info.cz) [online]. 2009 [cit. 2011-12-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.rusko-info.cz/clanek/spolecenstvi-nezavislych-statu-sns>>.

Závěrečná zpráva projektu č. HR159/06 : „Přístup zaměstnavatelů k cizincům zaměstnaným v ČR (Diversity Management) [online]. 2006 [cit. 2011-12-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.gac.cz/cz/nase-prace/aktualni-zakazky>>.

Závěrečná zpráva projektu „Průzkum sociální situace cizinců na území Hl. m. Prahy [online]. Praha : 2010 [cit. 2011-12-05]. Dostupné z WWW: <http://docs.opu.cz/pruzkum_socialni%20situace%20cizincu.pdf>.

Legislativní dokumenty

Česká republika. Zákon č 326/1999 Sb. o pobytu cizinců na území České republiky. In *Sbírka zákonů*. 1999.

Nález Ústavního soudu ze dne 1. 4. 2003, sp. zn. II. ÚS 119/01

Přílohy

Příloha č. 1

Dotazník integrace cizinců v ČR

1. Odkud pocházíte (stát)?
2. Svou zemi jste opustil/a z důvodů: politických
 - a. ekonomických
 - b. náboženských
 - c. jiných (uveďte jakých)
3. Svou zemi jste opustil/a sám/sama
 - a. s manželkou/manželem
 - b. s manželkou/manželem a dětmi
 - c. odešla celá naše rodina
4. Máte v úmyslu se do svého státu vrátit?
 - a. ano
 - b. spíše ano
 - c. spíše ne
 - d. ne
 - e. ještě nejsem rozhodnutý/á
5. Proč jste si vybrali Českou republiku?
6. Jak dlouho pobýváte na území České republiky?
 - a. déle než 5 let
 - b. déle než 2 roky
 - c. méně než 2 roky
 - d. méně než 1 rok
7. Je Česká republika vaším cílovým státem?
 - a. ano
 - b. spíše ano
 - c. spíše ne
 - d. ne
 - e. ještě nevím
8. Jaké jsou vaše zkušenosti s rodilými Čechy?
 - a. pozitivní
 - b. spíše pozitivní
 - c. spíše negativní
 - d. negativní
9. Stručně popište vztah Čechů k cizincům

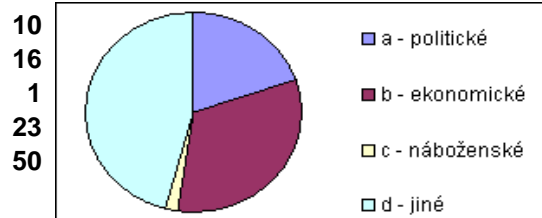
10. Jaké jsou vaše zkušenosti s jinými cizinci?
- pozitivní
 - spíše pozitivní
 - spíše negativní
 - negativní
11. Při jakých příležitostech přicházíte do styku s jinými cizinci?
12. Jaké jsou vaše zkušenosti s českými úřady?
- pozitivní
 - spíše pozitivní
 - spíše negativní
 - negativní
13. Měl by se změnit přístup českých úřadů k cizincům?
14. Jste plátcem zdravotního a sociálního pojištění?
- ano
 - ne
15. Jaké jsou vaše zkušenosti s českým zdravotnickým systémem?
- pozitivní
 - spíše pozitivní
 - spíše negativní
 - negativní
 - nemám žádné zkušenosti
16. Porovnejte český zdravotnický systém se zdravotnickým systémem ve vaší zemi.
17. Jakého jste dosáhl/a nejvyššího vzdělání?
- základní
 - vyučení
 - středoškolské
 - vysoškoškolské
 - postgraduální
18. Vzdělání (vysoškoškolské, středoškolské) jste získal/a::
- v domovském státě
 - v České republice
 - jinde (uveďte stát):

19. Odpovídá vaše zaměstnání dle vašeho názoru vašemu dosaženému vzdělání?
- ano odpovídá
 - ne neodpovídá, ale doufám, že se to změní
 - ne neodpovídá a zřejmě se to nezmění
 - v současné době nemám zaměstnání
20. Setkal/a jste se někdy s nějakou formou diskriminace?
- nikdy
 - ano setkal, ale pouze výjimečně
 - ano, opakovaně
 - setkávám se s ní téměř neustále
21. Pokud jste se s diskriminací setkal/a v jaké podobě to bylo?
22. Svou zemi jste opustil/a z důvodů:
- politických
 - ekonomických
 - náboženských
 - jiných (uveďte jakých)
23. Pokud jste svou zemi opustil/a z ekonomických důvodů, pak příčinou byla:
- vysoká nezaměstnanost
 - nedostatečné pracovní uplatnění v rámci vašeho oboru
24. pohlaví:
- muž
 - žena
25. věk:
- do 20 let
 - 21 – 30 let
 - 31 – 40 let
 - 51 – 50 let
 - nad 50 let

Příloha č. 2

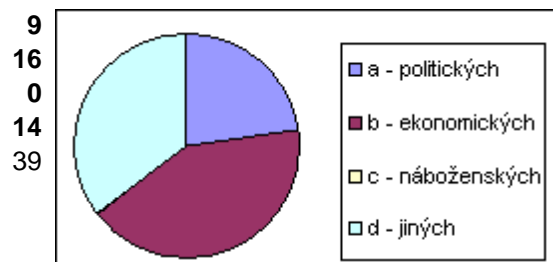
2. Důvody opuštění domovské země

- a - politické
 - b - ekonomické
 - c - náboženské
 - d - jiné
- kontrolní součet*

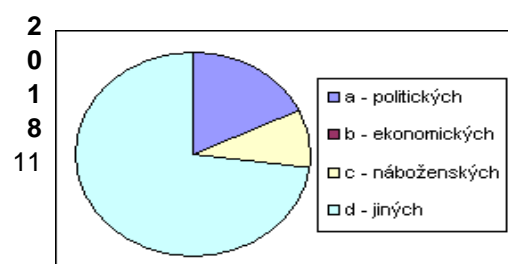
2. Svou zemi jste opustil/a z důvodů (SNS)

- a - politických
 - b - ekonomických
 - c - náboženských
 - d - jiných
- kontrolní součet*

2. Svou zemi jste opustil/a z důvodů (ostatní)

- a - politických
 - b - ekonomických
 - c - náboženských
 - d - jiných
- kontrolní součet*

Příloha č. 3

3. Svou zemi jste opustil/a

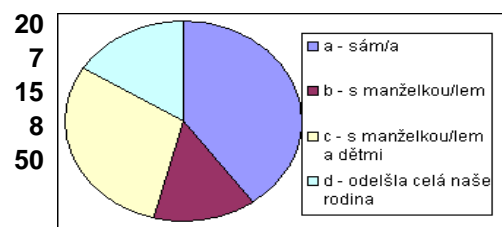
a - sám/a

b - s manželkou/lem

c - s manželkou/lem a dětmi

d - odešla celá naše rodina

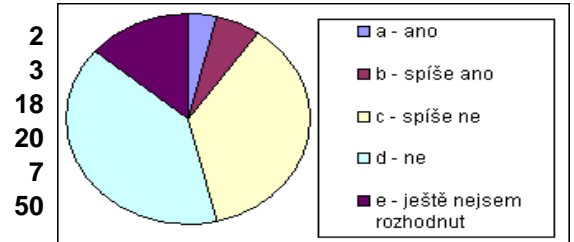
kontrolní součet

Příloha č. 4

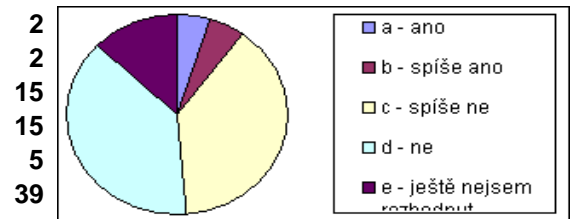
4. Máte v úmyslu vrátit se domů?

a - ano
b - spíše ano
c - spíše ne
d - ne
e - ještě nejsem rozhodnut
kontrolní součet

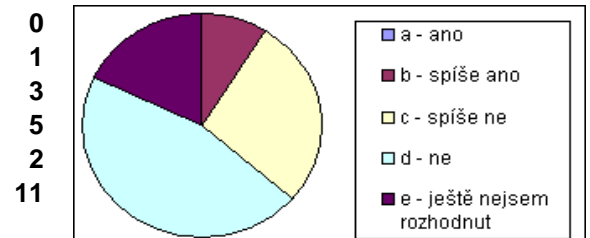
4. občané států SNS a Ukrajiny

a - ano
b - spíše ano
c - spíše ne
d - ne
e - ještě nejsem rozhodnut
kontrolní součet

4. ostatní

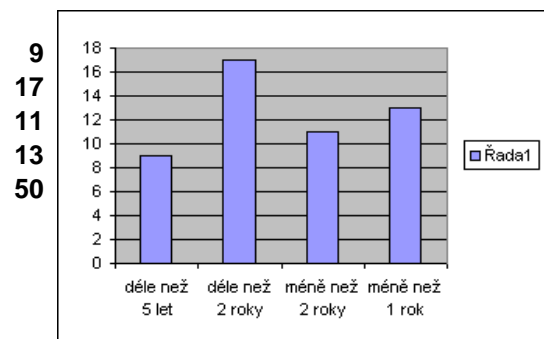
a - ano
b - spíše ano
c - spíše ne
d - ne
e - ještě nejsem rozhodnut
kontrolní součet

Příloha č. 5

6. Jak dlouho pobýváte na území ČR

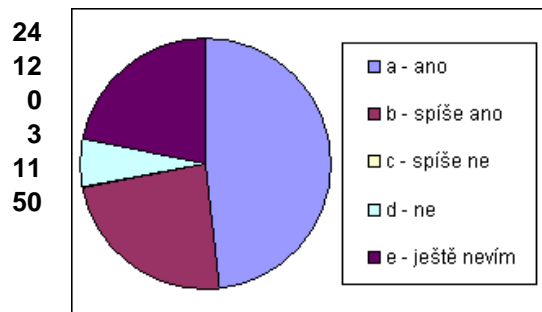
déle než 5 let
déle než 2 roky
méně než 2 roky
méně než 1 rok
kontrolní součet

Příloha č. 6

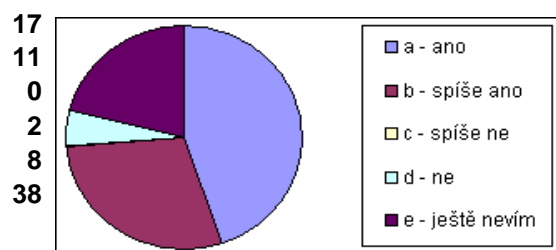
7. Je ČR vaším cílovým státem?

a - ano
b - spíše ano
c - spíše ne
d - ne
e - ještě nevím
kontrolní součet

7. občané států SNS a Ukrajiny

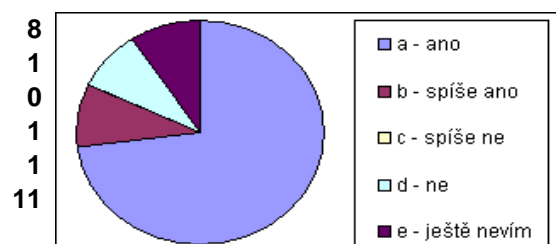
a - ano
b - spíše ano
c - spíše ne
d - ne
e - ještě nevím
kontrolní součet

pozn. jeden respondent neopověděl

7. ostatní

a - ano
b - spíše ano
c - spíše ne
d - ne
e - ještě nevím
kontrolní součet

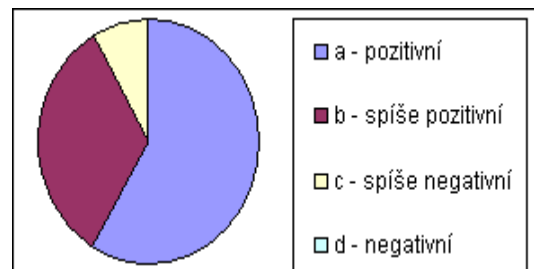

Příloha č. 7

8. Jaké jsou vaše zkušenosti s rodilými Čechy?

a - pozitivní
b - spíše pozitivní
c - spíše negativní
d - negativní
kontrolní součet

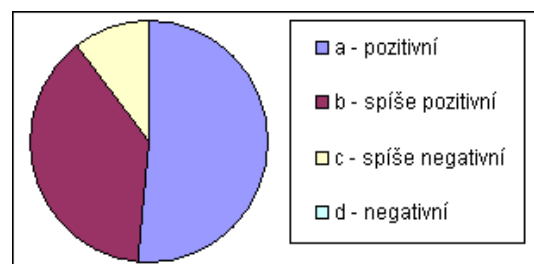
29
17
4
0
50

8. občané států SNS a Ukrajiny

a - pozitivní
b - spíše pozitivní
c - spíše negativní
d - negativní
kontrolní součet

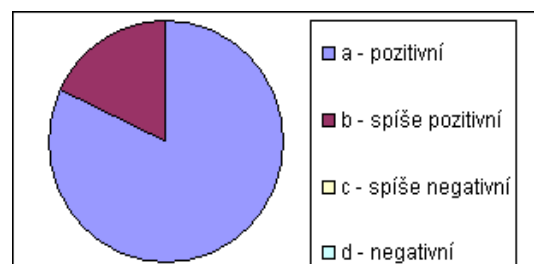
20
15
4
0
39

8. ostatní

a - pozitivní
b - spíše pozitivní
c - spíše negativní
d - negativní
kontrolní součet

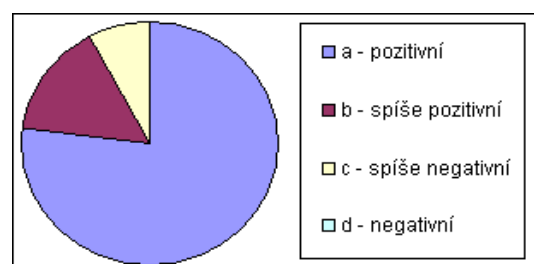
9
2
0
0
11

8. muži

a - pozitivní
b - spíše pozitivní
c - spíše negativní
d - negativní
kontrolní součet

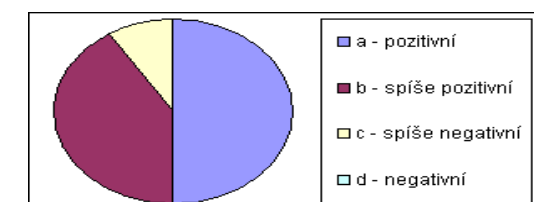
10
2
1
0
13

8. ženy

a - pozitivní
b - spíše pozitivní
c - spíše negativní
d - negativní
kontrolní součet

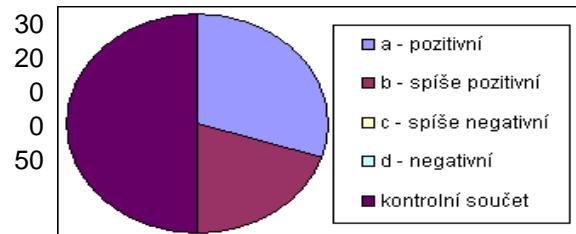
17
14
3
0
34

Příloha č. 8

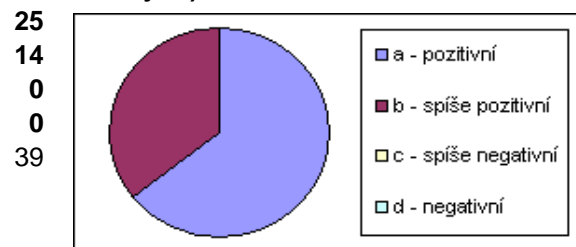
10. Jaké jsou Vaše zkušenosti s jinými cizinci

a - pozitivní
 b - spíše pozitivní
 c - spíše negativní
 d - negativní
 kontrolní součet

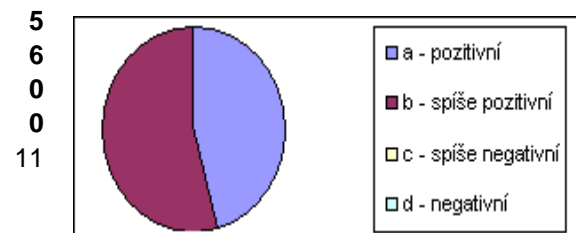
10. Jaké jsou vaše zkušenosti s jinými cizinci (SNS a Ukrajina)

a - pozitivní
 b - spíše pozitivní
 c - spíše negativní
 d - negativní
 kontrolní součet

10. Jaké jsou vaše zkušenosti s jinými cizinci (ostatní)

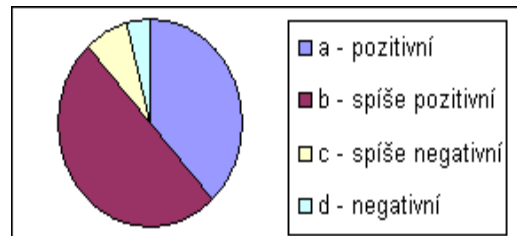
a - pozitivní
 b - spíše pozitivní
 c - spíše negativní
 d - negativní
 kontrolní součet

Příloha č. 9

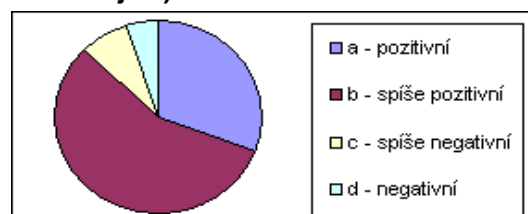
12. Jaké jsou vaše zkušenosti s českými úřady (všichni)

a - pozitivní	19
b - spíše pozitivní	25
c - spíše negativní	4
d - negativní	2
<i>kontrolní součet</i>	50

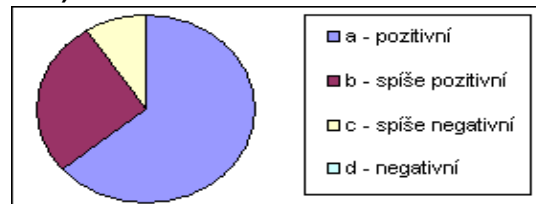
12. Jaké jsou vaše zkušenosti s českými úřady (SNS a Ukrajina)

a - pozitivní	12
b - spíše pozitivní	22
c - spíše negativní	3
d - negativní	2
<i>kontrolní součet</i>	39

12. Jaké jsou vaše zkušenosti s českými úřady (ostatní)

a - pozitivní	7
b - spíše pozitivní	3
c - spíše negativní	1
d - negativní	0
<i>kontrolní součet</i>	11

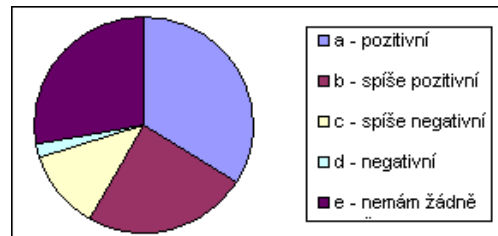

Příloha č. 10

15. Jaké jsou vaše zkušenosti s českým zdravotnickým systémem (všichni)

a - pozitivní
 b - spíše pozitivní
 c - spíše negativní
 d - negativní
 e - nemám žádné zkušenosti
 kontrolní součet

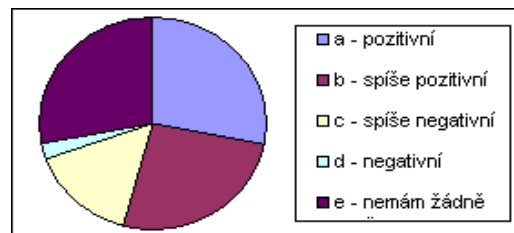
17
 12
 6
 1
 14
 50

15. Jaké jsou vaše zkušenosti s českým zdravotnickým systémem (SNS a Ukrajina)

a - pozitivní
 b - spíše pozitivní
 c - spíše negativní
 d - negativní
 e - nemám žádné zkušenosti
 kontrolní součet

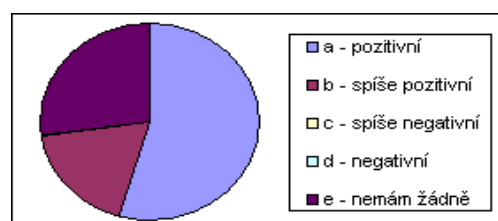
11
 10
 6
 1
 11
 39

15. Jaké jsou vaše zkušenosti s českým zdravotnickým systémem (ostatní)

a - pozitivní
 b - spíše pozitivní
 c - spíše negativní
 d - negativní
 e - nemám žádné zkušenosti
 kontrolní součet

6
 2
 0
 0
 3
 11

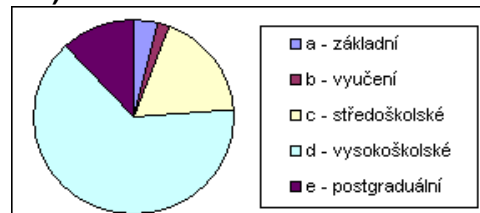

Příloha č. 11

17. Jakého jste dosáhl/a nejvyššího vzdělání? (všichni)

a - základní
b - vyučení
c - středoškolské
d - vysokoškolské
e - postgraduální
kontrolní součet

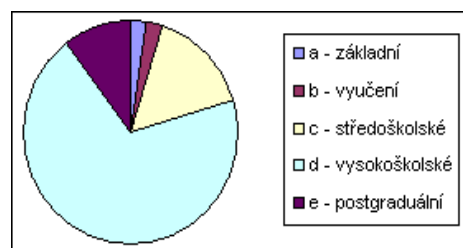
2
1
9
32
6
50

17. Jakého jste dosáhl/a nejvyššího vzdělání? (SNS a Ukrajina)

a - základní
b - vyučení
c - středoškolské
d - vysokoškolské
e - postgraduální
kontrolní součet

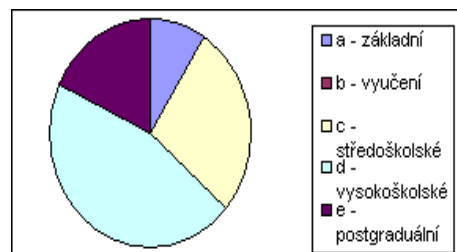
1
1
6
27
4
39

17. Jakého jste dosáhl/a nejvyššího vzdělání? (ostatní)

a - základní
b - vyučení
c - středoškolské
d - vysokoškolské
e - postgraduální
kontrolní součet

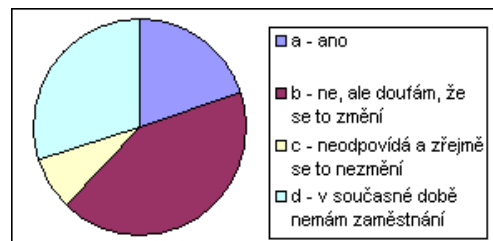
1
0
3
5
2
11

Příloha č. 12

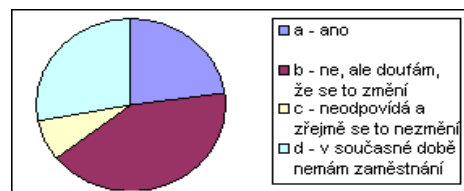
19. Odpovídá vaše zaměstnání dosaženému vzdělání? (všichni)

a - ano	10
b - ne, ale doufám, že se to změní	21
c - neodpovídá a zřejmě se to nezmění	4
d - v současné době nemám zaměstnání	15
<i>kontrolní součet</i>	50

19. Odpovídá vaše zaměstnání dosaženému vzdělání? (SNS a Ukrajina)

a - ano	9
b - ne, ale doufám, že se to změní	16
c - neodpovídá a zřejmě se to nezmění	3
d - v současné době nemám zaměstnání	11
<i>kontrolní součet</i>	39

19. Odpovídá vaše zaměstnání dosaženému vzdělání? (ostatní)

a - ano	1
b - ne, ale doufám, že se to změní	5
c - neodpovídá a zřejmě se to nezmění	1
d - v současné době nemám zaměstnání	4
<i>kontrolní součet</i>	11

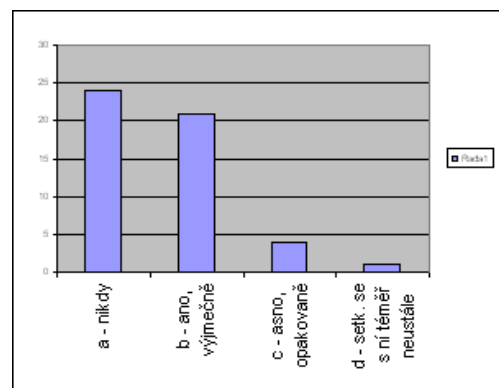

Příloha č. 13

20. setkal/a jste se někdy s nějakou formou diskriminace?

a - nikdy
 b - ano, výjimečně
 c - asno, opakovaně
 d - setk. se s ní téměř neustále
 kontrolní součet

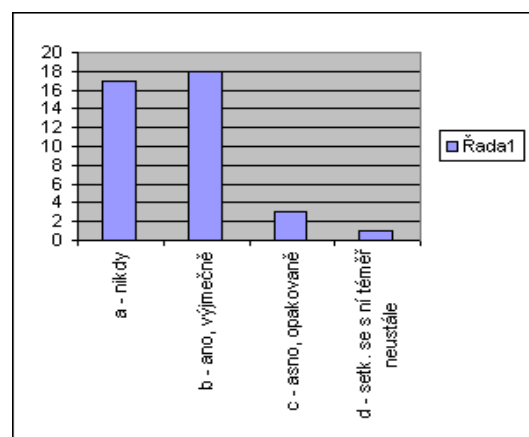
24
 21
 4
 1
 50

20 Setkání s diskriminací - (SNS a Ukrajina)

a - nikdy
 b - ano, výjimečně
 c - asno, opakovaně
 d - setk. se s ní téměř neustále
 kontrolní součet

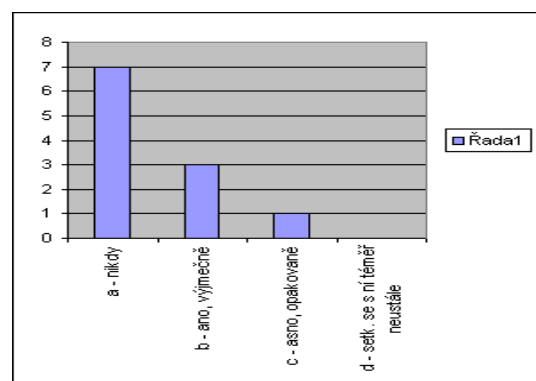
17
 18
 3
 1
 39

20 Setkání s diskriminací - (SNS a Ukrajina)

a - nikdy
 b - ano, výjimečně
 c - asno, opakovaně
 d - setk. se s ní téměř neustále
 kontrolní součet

7
 3
 1
 0
 11

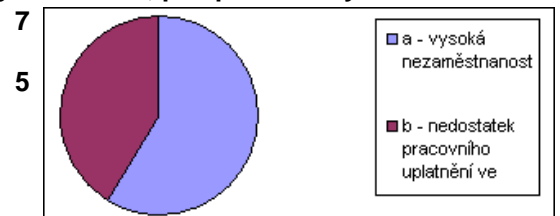

Příloha č. 14

22. Pokud jste svou zemi opustil/a z ekonomických důvodů, pak příčinou byla:

a - vysoká nezaměstnanost

b - nedostatek pracovního uplatnění ve vašem oboru

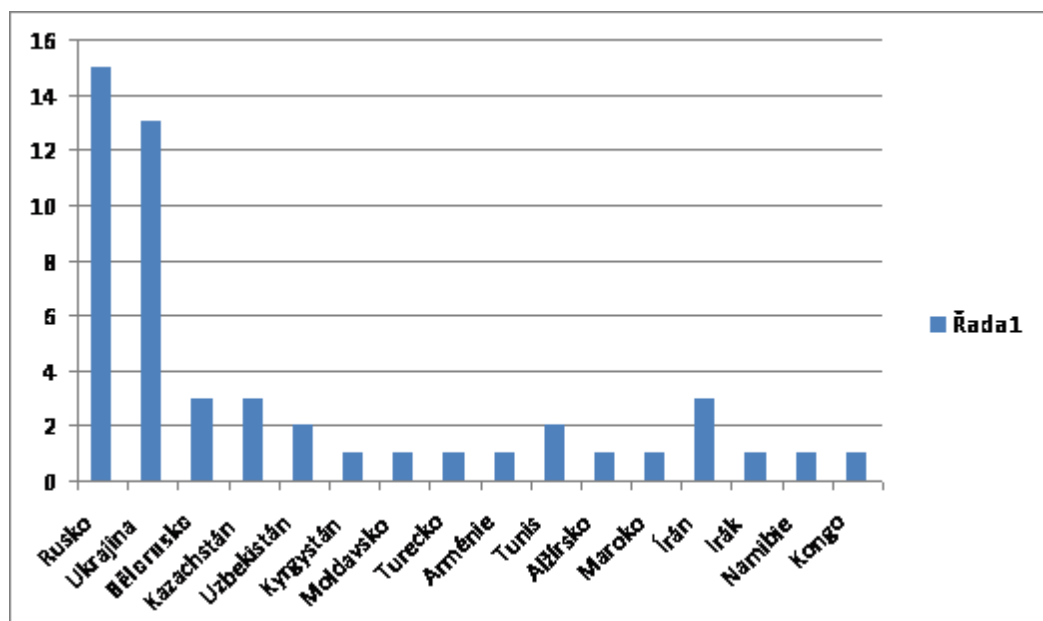

poznámka: z celkového počtu 16 respondentů, kteří v otázce číslo 2 vybrali ekonomické důvody k emigraci, 4 na tuto otázku neodpověděli, čili na ni odpovídalo pouze 12 lidí

Příloha č. 15

Země původu - celý soubor

	poč. resp.
Rusko	15
Ukrajina	13
Bělorusko	3
Kazachstán	3
Uzbekistán	2
Kyrgystán	1
Moldavsko	1
Turecko	1
Arménie	1
Tunis	2
Alžírsko	1
Maroko	1
Írán	3
Irák	1
Namibie	1
Kongo	1

Příloha č. 16

Přehled odpovědí na otázky v dotazníkovém šetření v procentním vyjádření

Pozn. Pokud není uvedeno jinak, týkají se data celého souboru respondentů.

Tabulka č. 1

otázka	ano	spíše ano	spíše ne	ne	nevím
4. Máte v úmyslu se do svého státu vrátit?	4%	6%	36%	40%	14%
4. SNS	5%	5%	38%	38%	14%
4. ostatní	0%	9%	27%	46%	18%
7. Je Česká republika vaším cílovým státem?	48%	24%	0%	6%	22%
7. SNS	41%	28%	0%	5%	26%
7. ostatní	73%	9%	0%	9%	9%

Tabulka č. 2

otázka	pozitivní	spíše pozitivní	spíše negativní	negativní	nemám zkušenosti
8. Jaké jsou vaše zkušenosti s rodilými Čechy?	58%	34%	8%	0%	N/A
8. SNS	51%	39%	10%	0%	N/A
8. ostatní	82%	18%	0%	0%	N/A
10. Jaká je vaše zkušenost s jinými cizinci?	60%	40%	0%	0%	N/A
10. SNS	64%	36%	0%	0%	N/A
10. ostatní	45%	55%	0%	0%	N/A
12. Jaká je vaše zkušenost s českými úřady?	38%	50%	8%	4%	N/A
12. SNS	31%	56%	8%	6%	N/A
12. ostatní	64%	27%	9%	0%	N/A
15. Jaká je vaše zkušenost s čes. zdrav. systémem?	34%	24%	12%	2%	28%
15. SNS	28%	26%	15%	3%	28%

15. ostatní	55%	18%	0%	0%	27%
-------------	-----	-----	----	----	-----

Tabulka č. 3

otázka	Rusko	Ukrajina	ostatní země SNS	ostatní
1. Odkud pocházíte (stát)?	30%	26%	22%	22%

Tabulka č. 4

otázka	politických	ekonomických	náboženských	jiných
2. Svou zemi jste opustil/a z důvodů:	20%	32%	2%	46%
2. SNS:	23%	41%	0%	36%
2. ostatní:	18%	0%	9%	73%

Tabulka č. 5

otázka	sám/sama	s manželkou / manželem	s manželkou / manžele a dětmi	odešla celá naše rodina
3. Svou zemi jste opustil/a:	40%	14%	30%	16%

Tabulka č. 6

otázka	déle než 5 let	déle než 2 roky	méně než 2 roky	méně než 1 rok
6. Jak dlouho pobýváte na území ČR?	18%	34%	22%	26%

Tabulka č. 7

otázka	ano	ne
14. Jste plátcem zdrav. a soc. pojištění?	82%	18%

Tabulka č. 8

otázka	základní	vyučení	středoškolské	vysokoškolské	postgraduální
17. Jakého jste dosáhl/a nejvyššího vzdělání?	4%	2%	18%	64%	12%
17. SNS	3%	3%	15%	69%	10%
17. ostatní	9%	0%	27%	45%	19%

Tabulka č. 9

otázka	ano, odpovídá	ne, ale doufám, že se to změní	ne a zřejmě se to nezmění	nemám zaměstnání
19. Odpovídá vaše zaměstnání dosaženému. vzdělání?	20%	42%	8%	30%
19. SNS	23%	41%	8%	28%
19. ostatní	9%	45%	9%	37%

Tabulka č. 10

otázka	nikdy	ano, ale výjimečně	ano, opakovaně	setkávám se ní neustále
20. Setkal/a jste se někdy s nějakou formou diskriminace?	42%	48%	8%	2%
20. SNS	44%	46%	8%	2%
20. ostatní	64%	27%	9%	0%

Tabulka č. 11

otázka	muž	žena
23. pohlaví	34%	66%

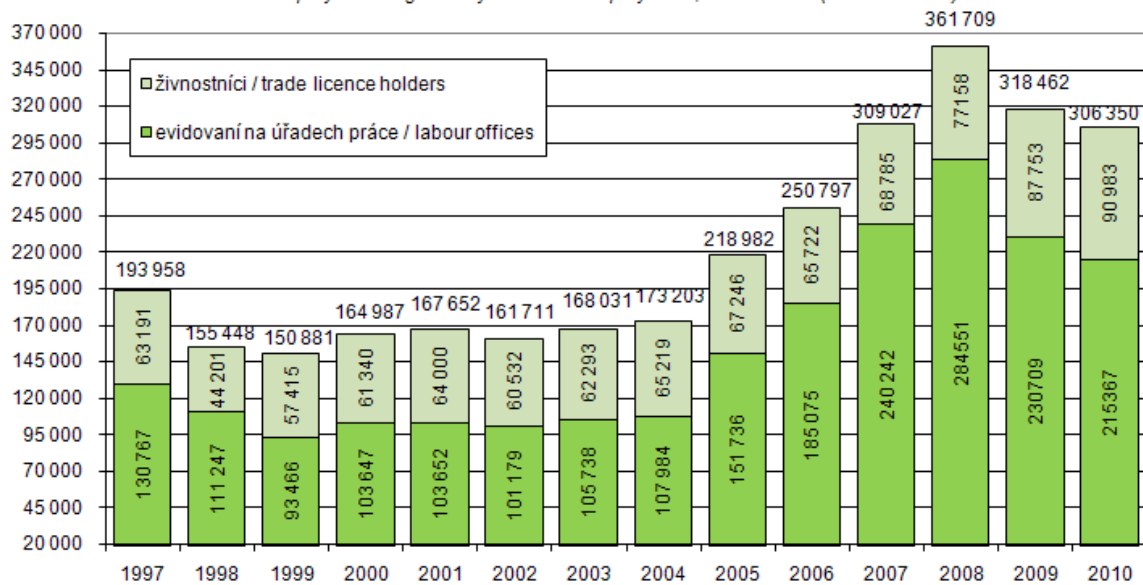
Tabulka č. 12

otázka	do 20 let	21-30 let	31-40 let	41-50 let	nad 50 let
2. věk	2%	22%	42%	28%	6%

Příloha č. 17

Vývoj počtu zaměstnaných cizinců v ČR podle postavení v zaměstnání
v letech 1997-2010 (31.12.)

Employed foreigners by status in employment; 1997-2010 (31 December)

Zdroj: Český statistický úřad

Příloha č. 18

Počet cizinců dle typu pobytu

Pramen: Odbor azylové a migrační politiky Ministerstva vnitra ČR

Source: Department for Asylum and Migration Policy; Ministry of the Interior of the CR

Státní občanství	Cizinci celkem/ Foreigners, total	Trvalý pobyt / Permanent stay			Ostatní typy pobytu / Other types of stay		
		celkem / Total	muži / Males	ženy / Females	celkem / Total	muži / Males	ženy / Females
Celkový součet	408 036	195 865	103 363	92 502	212 171	131 512	80 659
Afghánistán	310	241	145	96	69	41	28
Albánie	236	157	106	51	79	60	19
Alžírsko	641	521	474	47	120	90	30
Angola	167	141	113	28	26	18	8
Argentina	105	51	28	23	54	24	30
Arménie	1 933	1 348	701	647	585	328	257
Austrálie	471	298	199	99	173	108	65
Ázerbájdžán	603	141	82	59	462	283	179
Bahrajn	10	5	4	1	5	3	2
Bangladéš	100	38	35	3	62	53	9
Barbados	1	-	-	-	1	1	-
Belgie	518	182	147	35	336	249	87
Belize	3	3	2	1	-	-	-
Bělorusko	4 015	2 646	1 041	1 605	1 369	621	748
Benin	45	36	28	8	9	5	4
Bhútán	1	1	-	1	-	-	-
Bolívie	56	38	29	9	18	14	4
Bosna a Hercegovina	2 004	1 506	869	637	498	433	65
Botswana	58	-	-	-	58	33	25
Brazílie	300	114	62	52	186	112	74
Bulharsko	7 244	3 171	1 946	1 225	4 073	2 627	1 446
Burkina Faso	22	9	7	2	13	8	5
Burundi	4	3	3	-	1	1	-
Čad	10	7	6	1	3	1	2
Černá Hora	120	90	61	29	30	15	15
Čína	5 095	3 415	1 853	1 562	1 680	888	792
Dánsko	307	92	76	16	215	147	68
Dominikánská republika	29	18	14	4	11	6	5
Džibutsko	3	3	1	2	-	-	-
Egypt	518	282	267	15	236	210	26
Ekvádor	75	44	31	13	31	15	16
Eritrea	4	3	3	-	1	1	-
Estonsko	105	31	14	17	74	33	41
Etiopie	80	48	38	10	32	21	11
Fidži	2	-	-	-	2	1	1
Filipíny	315	66	8	58	249	83	166
Finsko	258	61	41	20	197	112	85
Francie	2 658	795	590	205	1 863	1 293	570
Gambie	8	6	5	1	2	2	-
Ghana	110	66	58	8	44	34	10
Grenada	5	2	1	1	3	2	1
Gruzie	697	356	196	160	341	198	143
Guatemala	20	13	5	8	7	4	3
Guinea	60	42	31	11	18	12	6
Guinea-Bissau	17	14	13	1	3	1	2
Guyana	6	5	5	-	1	1	-
Haiti	2	1	1	-	1	-	1
Honduras	8	4	4	-	4	1	3
Hongkong	18	3	-	3	15	6	9

Chile	95	43	22	21	52	33	19
Chorvatsko	2 379	2 017	1 312	705	362	262	100
Indie	998	337	255	82	661	494	167
Indonésie	140	67	29	38	73	23	50
Irák	403	281	180	101	122	86	36
Írán	282	115	86	29	167	99	68
Irsko	617	135	107	28	482	372	110
Island	35	8	5	3	27	17	10
Itálie	2 890	1 258	1 042	216	1 632	1 363	269
Izrael	719	422	269	153	297	181	116
Jamajka	6	3	3	-	3	1	2
Japonsko	1 229	216	61	155	1 013	564	449
Jemen	189	154	98	56	35	15	20
Jihoafrická republika	251	127	75	52	124	69	55
Jordánsko	199	141	120	21	58	46	12
Kambodža	10	5	1	4	5	3	2
Kamerun	74	43	34	9	31	25	6
Kanada	795	454	269	185	341	193	148
Kapverdy	9	7	5	2	2	2	-
Kazachstán	3 556	1 904	823	1 081	1 652	771	881
Keňa	31	13	8	5	18	9	9
Kolumbie	158	84	40	44	74	42	32
Kongo	50	39	27	12	11	4	7
Kongo, demokratická republika	87	60	41	19	27	17	10
Korea	1 156	86	38	48	1 070	576	494
Korea, lidově demokratická republika	3	-	-	-	3	2	1
Kosovo	641	372	249	123	269	169	100
Kostarika	40	17	9	8	23	15	8
Kuba	350	239	163	76	111	74	37
Kuvajt	17	8	6	2	9	9	-
Kypr	93	36	31	5	57	41	16
Kyrgyzstán	556	308	125	183	248	122	126
Laos	19	15	9	6	4	1	3
Lesotho	1	-	-	-	1	1	-
Libanon	276	209	171	38	67	49	18
Libérie	9	9	7	2	-	-	-
Libye	148	100	82	18	48	32	16
Lichtenštejnsko	6	1	1	-	5	3	2
Litva	483	171	59	112	312	172	140
Lotyšsko	238	70	28	42	168	65	103
Lucembursko	18	6	6	-	12	5	7
Madagaskar	27	23	16	7	4	2	2
Maďarsko	818	397	249	148	421	248	173
Makedonie	1 645	1 025	798	227	620	456	164
Malajsie	303	15	9	6	288	110	178
Maledivy	2	2	2	-	-	-	-
Mali	25	16	11	5	9	9	-
Malta	20	8	4	4	12	9	3
Maroko	213	161	144	17	52	40	12
Mauricius	19	10	3	7	9	5	4
Mauritánie	3	2	2	-	1	1	-
Mexiko	293	90	56	34	203	134	69
Moldavsko	7 094	2 822	1 580	1 242	4 272	2 695	1 577
Mongolsko	4 886	2 443	887	1 556	2 443	1 072	1 371
Mosambik	4	3	2	1	1	1	-
Myanmar	116	108	65	43	8	4	4
Namibie	14	5	1	4	9	4	5
Německo	15 418	4 449	2 936	1 513	10 969	9 248	1 721
Nepál	136	33	24	9	103	85	18
Niger	2	1	1	-	1	1	-
Nigérie	535	366	317	49	169	130	39
Nikaragua	12	9	7	2	3	2	1
Nizozemsko	2 651	653	503	150	1 998	1 325	673
Norsko	160	42	33	9	118	85	33
Nový Zéland	129	57	40	17	72	50	22

Omán	1	-	-	-	1	1	-
Pákistán	461	285	226	59	176	117	59
Palestina	120	92	77	15	28	21	7
Panama	16	5	5	-	11	6	5
Paraguay	17	5	5	-	12	6	6
Peru	163	92	59	33	71	37	34
Pobřeží slonoviny	69	53	51	2	16	12	4
Polsko	18 989	10 890	3 316	7 574	8 099	5 862	2 237
Portugalsko	205	42	34	8	163	116	47
Rakousko	3 204	1 177	846	331	2 027	1 686	341
Rumunsko	4 706	2 256	1 236	1 020	2 450	1 795	655
Rusko	28 143	14 071	6 358	7 713	14 072	6 609	7 463
Rwanda	3	1	1	-	2	2	-
Řecko	924	652	444	208	272	209	63
Salvador	12	3	2	1	9	7	2
Samoa	1	-	-	-	1	1	-
San Marino	1	1	1	-	-	-	-
Saúdská Arábie	111	19	19	-	92	74	18
Senegal	52	43	41	2	9	9	-
Seychely	3	1	-	1	2	1	1
Sierra Leone	10	4	2	2	6	6	-
Singapur	32	5	1	4	27	15	12
Slovensko	80 235	30 570	14 747	15 823	49 665	29 258	20 407
Slovinsko	292	159	108	51	133	82	51
Somálsko	34	23	10	13	11	5	6
Spojené arabské emiráty	7	3	3	-	4	4	-
Spojené království	4 840	1 346	1 138	208	3 494	2 616	878
Spojené státy	5 860	2 833	1 876	957	3 027	1 744	1 283
Srbsko	2 097	1 574	1 038	536	523	386	137
Srbsko a Černá Hora	1 550	1 406	1 004	402	144	102	42
Srí Lanka	79	47	34	13	32	21	11
Súdán	63	41	34	7	22	19	3
Surinam	1	1	1	-	-	-	-
Svatá Lucie	3	2	1	1	1	1	-
Svatý Tomáš	1	1	1	-	-	-	-
Svatý Vincenc a Grenadiny	1	-	-	-	1	1	-
Sýrie	541	392	291	101	149	92	57
Španělsko	739	206	133	73	533	369	164
Švédsko	625	284	172	112	341	233	108
Švýcarsko	548	293	185	108	255	191	64
Tádžikistán	93	49	25	24	44	38	6
Tanzánie	13	12	8	4	1	1	-
Thajsko	566	109	12	97	457	28	429
Tchaj-wan	249	20	3	17	229	110	119
Togo	11	9	5	4	2	1	1
Tonga	3	3	1	2	-	-	-
Trinidad a Tobago	4	1	1	-	3	1	2
Tunisko	631	397	372	25	234	205	29
Turecko	1 223	510	403	107	713	487	226
Turkmenistán	34	14	1	13	20	9	11
Uganda	18	9	4	5	9	5	4
Ukrajina	109 012	49 163	24 625	24 538	59 849	36 648	23 201
Uruguay	17	10	5	5	7	4	3
Uzbekistán	1 328	225	107	118	1 103	894	209
Vanuatu	1	-	-	-	1	-	1
Venezuela	65	40	18	22	25	14	11
Vietnam	56 055	37 293	20 917	16 376	18 762	11 350	7 412
Zambie	28	18	14	4	10	5	5
Zimbabwe	19	6	4	2	13	6	7
Bez státního občanství + Nezjištěno	749	662	409	253	87	48	7

Příloha č. 19

Cizinci v ČR - základní údaje v jednotlivých měsících; 2006/12 - 2011/9

Pramen: OAMP MV ČR

	Celkem	z toho muži	z toho ženy	trvalý pobyt	ostatní typy pobytu	Ukrajina	Slovensko	Vietnam	Rusko	Polsko	Ostatní
31.12. 2006	321 456	192 803	128 653	139 185	182 271	102 594	58 384	40 779	18 564	18 894	82 241
31.1. 2007	327 670	196 563	131 107	141 082	186 588	104 734	59 161	41 568	19 060	18 992	84 155
28.2. 2007	333 742	200 367	133 375	142 736	191 006	106 655	60 016	42 336	19 437	19 270	86 028
31.3. 2007	339 589	204 045	135 544	144 350	195 239	108 684	60 842	43 261	19 797	19 369	87 636
30.4. 2007	346 125	208 215	137 910	146 143	199 982	110 964	61 787	44 134	20 258	19 539	89 443
31.5. 2007	351 203	211 648	139 555	147 354	203 849	112 982	62 585	44 780	20 553	19 654	90 649
30.6. 2007	356 014	214 846	141 168	148 560	207 454	114 980	63 317	45 023	20 776	19 803	92 115
31.7. 2007	361 791	218 435	143 356	150 199	211 592	117 444	64 198	45 362	21 045	19 966	93 776
31.8. 2007	368 781	222 584	146 197	151 763	217 018	120 089	64 877	45 964	21 635	20 131	96 085
30.9. 2007	376 210	227 056	149 154	153 511	222 699	122 778	65 729	47 131	22 093	20 287	98 192
31.10. 2007	384 685	232 295	152 390	155 213	229 472	125 635	66 629	48 626	22 749	20 414	100 632
30.11. 2007	388 910	234 834	154 076	156 402	232 508	126 266	67 286	49 903	23 975	20 512	101 968
31.12. 2007	392 087	236 813	155 274	158 018	234 069	126 526	67 880	50 955	23 303	20 607	102 816
31.1. 2008	396 843	239 777	157 066	159 828	237 015	126 612	68 723	52 522	23 576	20 699	104 711
29.2. 2008	397 918	240 396	157 522	160 828	237 090	125 407	69 472	53 432	23 518	20 793	105 296
31.3. 2008	402 320	243 157	159 163	162 332	239 988	125 453	70 394	54 550	24 722	20 909	106 752
30.4. 2008	406 655	245 795	160 860	163 824	242 831	125 826	71 014	55 626	24 109	21 020	109 060
31.5. 2008	410 094	247 876	162 218	165 165	244 929	126 613	71 591	55 991	24 549	21 092	110 258
30.6. 2008	413 794	250 150	163 644	166 474	247 320	126 588	72 326	56 659	24 883	21 205	112 133
31.7. 2008	415 803	251 434	164 369	167 396	248 407	125 881	72 913	57 113	25 056	21 303	113 537
31.8. 2008	420 436	253 912	166 524	168 418	252 018	126 908	73 542	57 660	25 471	21 394	115 461
30.9. 2008	424 212	255 915	168 297	169 402	254 810	128 051	74 188	58 359	25 780	21 463	116 371
31.10. 2008	431 215	260 131	171 084	171 418	259 797	130 147	74 918	58 877	26 606	21 560	119 107
30.11. 2008	437 242	263 876	173 366	171 931	265 311	132 054	75 652	59 822	27 073	21 653	120 988
31.12. 2008	438 301	264 424	173 877	172 927	265 374	131 965	76 034	60 258	27 178	21 710	121 156
31.1. 2009	441 705	266 039	175 666	173 807	267 898	133 055	76 406	60 763	27 390	21 766	122 325
28.2. 2009	442 694	266 275	176 419	174 365	268 329	133 700	76 957	60 875	27 534	21 826	121 802
31.3. 2009	443 268	266 303	176 965	174 837	268 431	133 570	77 614	60 892	27 779	21 936	121 477
30.4. 2009	443 870	255 847	188 023	175 020	268 850	133 548	78 024	60 986	27 988	21 942	121 382
31.5. 2009	444 410	266 478	177 932	175 404	269 006	134 707	77 985	61 092	28 874	21 792	119 960
30.6. 2009	442 506	264 818	177 688	175 882	266 624	134 456	77 432	61 063	29 044	21 378	119 133
31.7. 2009	439 762	262 438	177 324	176 508	263 254	133 773	76 956	60 998	29 144	20 700	118 191
31.8. 2009	440 012	261 900	178 112	177 215	262 797	133 600	76 630	61 088	29 480	20 502	118 712
30.9. 2009	437 251	259 566	177 685	177 769	259 482	133 033	75 915	60 996	29 479	20 155	117 673
31.10. 2009	436 116	257 893	178 223	179 436	256 680	132 481	75 210	61 012	29 976	19 790	117 647
30.11. 2009	435 755	256 950	178 805	180 487	255 268	132 437	74 578	61 113	30 210	19 608	117 809
31.12. 2009	433 305	254 889	178 416	181 161	252 144	131 977	73 446	61 126	30 395	19 273	117 088
31.1. 2010	432 356	253 455	178 901	182 038	250 318	131 566	72 865	61 185	30 603	19 003	117 134
28.2. 2010	431 587	252 619	178 968	182 856	248 731	130 924	72 499	61 166	30 796	18 901	117 301
31.3. 2010	430 310	251 298	179 012	183 674	246 636	130 561	71 950	61 067	30 860	18 857	117 015

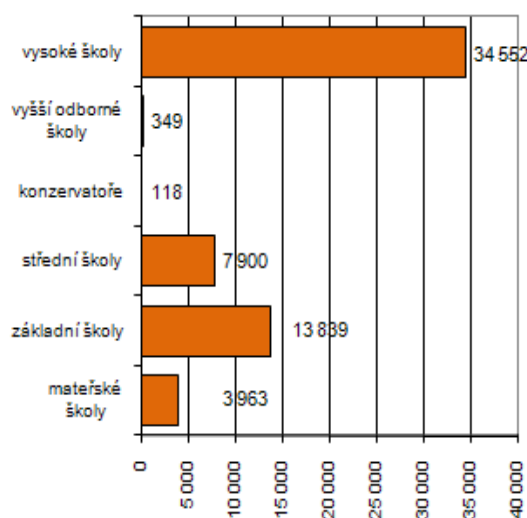
30.4.2010	428 582	249 578	179 004	183 995	244 587	129 588	71 444	60 931	31 113	18 746	116 760
31.5.2010	426 749	248 094	178 655	184 724	242 025	128 636	71 392	60 931	31 037	18 572	116 181
30.6.2010	426 498	247 609	178 889	185 437	241 061	128 085	71 394	60 962	31 162	18 487	116 408
31.7.2010	425 172	246 645	178 527	186 174	238 998	127 484	71 411	60 894	31 077	18 429	115 877
31.8.2010	426 511	247 031	179 480	187 162	239 349	127 267	71 581	60 812	31 466	18 386	116 999
30.9.2010	425 568	246 148	179 420	187 840	237 728	126 521	71 676	60 605	31 297	18 328	117 141
31.10.2010	426 286	246 065	180 221	188 796	237 490	125 806	71 884	60 438	31 640	18 302	118 216
30.11.2010	426 500	245 866	180 634	189 428	237 072	125 256	71 839	60 363	31 858	18 278	118 906
31.12.2010	425 301	244 810	180 491	189 962	235 339	124 339	71 780	60 301	31 941	18 242	118 698
31.1.2011	430 137	248 554	181 583	190 058	240 079	122 215	77 661	59 456	31 535	18 862	120 408
28.2.2011	428 494	247 643	180 851	190 666	237 828	121 151	77 990	59 155	31 358	18 837	120 003
31.3.2011	425 167	245 473	179 694	191 337	233 830	118 986	78 289	58 660	31 015	18 843	119 374
30.4.2011	422 225	243 460	178 765	192 028	230 197	117 104	78 617	58 015	30 618	18 877	118 994
31.5.2011	419 689	241 806	177 883	192 986	226 703	115 496	78 977	57 779	30 282	18 852	118 303
30.6.2011	417 424	240 301	177 123	193 708	223 716	114 014	79 315	57 552	29 801	18 890	117 852
31.7.2011	413 928	238 223	175 705	194 404	219 524	112 217	79 669	57 041	29 303	18 907	116 791
31.8.2011	412 612	237 365	175 247	195 139	217 473	110 733	79 924	56 716	29 337	18 942	116 960
30.9.2011	408 036	234 875	173 161	195 865	212 171	109 012	80 235	56 055	28 143	18 989	115 602
rozdíl 9/11-9/10	-17 532	-11 273	-6 259	8 025	-25 557	-17 509	8 559	-4 550	-3 154	661	-1 539
nárůst / pokles 9/11-9/10 v %	-4,3	-4,8	-3,6	4,1	-12,0	-16,1	10,7	-8,1	-11,2	3,5	-1,3

Zdroj ČSÚ

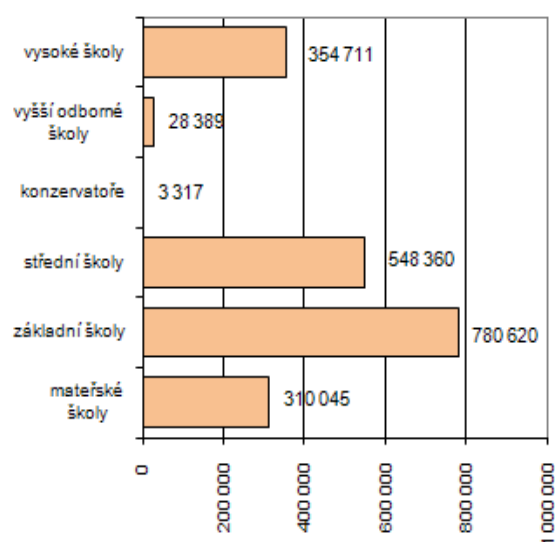
Příloha č. 20

Počty cizinců na českých školách

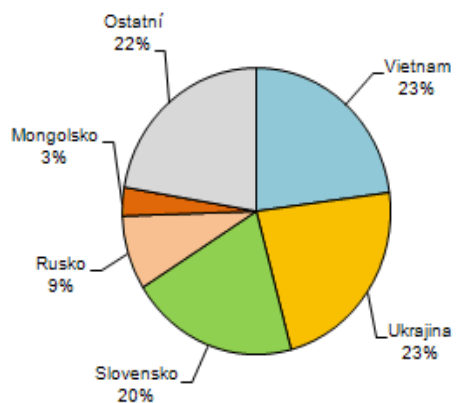
Počty zahraničních studentů na různých typech škol - školní rok 2009/2010

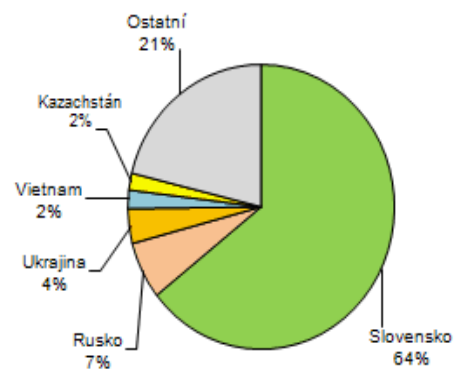
Počty českých studentů na různých typech škol - školní rok 2009/2010

Cizinci na základních školách v ČR podle státního občanství 2009/2010

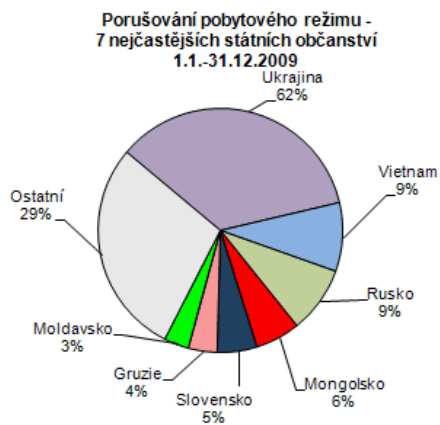
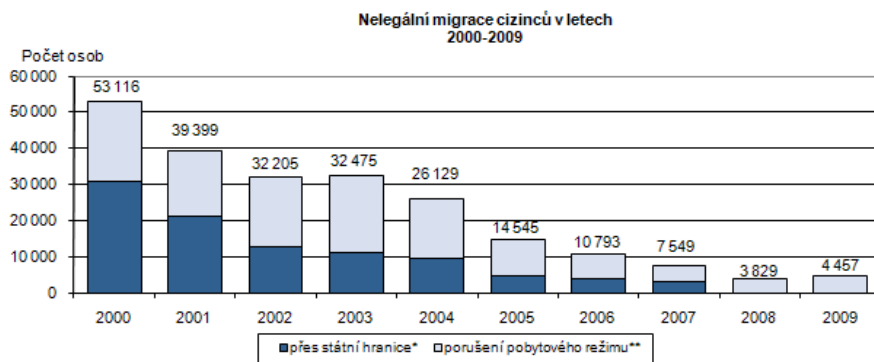

Cizinci na vysokých školách v ČR podle státního občanství 2009/2010

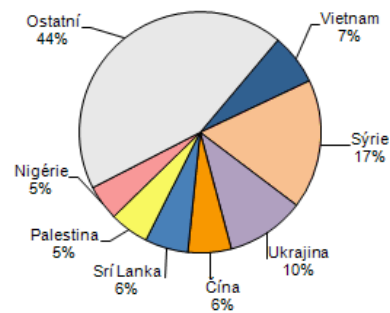

Zdroj ČSÚ

Příloha č. 21

Nelegální migrace cizinců přes státní hranice ČR - 7 nejčastějších občanství 1.1.-31.12.2009

* od r. 2008 nelegální migrace přes vnější schengenskou hranici
 ** od r. 2008 nelegální pobyt

Zdroj ČSÚ